

ТРАКТАТ ПРО ДОКУМЕНТАЦІЮ

Книга про Книгу. Теорія й практика

II. Отле

ВСТУП

О, праця багатьох років! О, праця багатьох годин!

Те, що було спочатку тільки мрією й шумом.

У такій глибокій душі

Негайно стало гуркотом і криком

Усього світу.

Еміль Верхарн

Ця праця присвячена загальному викладу понять, що відносяться до Книги й Документа, для усвідомленого застосування елементів, що утворюють Документацію.

Наш час відрізняється від всіх інших наступними загальними тенденціями: організацією й раціоналізацією методів і прийомів, механізацією, співробітництвом, інтернаціоналізацією, значним розвитком наук і технологій, зацікавленістю у використанні даних на благо суспільного прогресу, для поширення освіти на всіх рівнях, прагненням і таємним бажанням підвести під нашу цивілізацію широкі інтелектуальні основи.

Відповідно до вищесказаного, в наші дні повинні еволюціонувати Книги й Документи. Книга як письмове відображення ідей, інструмент їхньої фіксації, їхнього зберігання, їхнього обігу є посередником, обов'язковим у відносинах між Людьми. Величезна маса книг і документів, накопичена в минулому, примножується щодня, щогодини новими в незлічимій, а іноді й жахаючій кількості. Цей процес можна вподобати падаючої з неба воді, що може викликати повінь і потоп, а може розлитися в добродійному зрошенні.

Обґрунтування сутності Книги й Документа, відштовхуючись від вихідної єдності, поширюється на все більше широкі групи єдностей, охоплюючи, в остаточному підсумку, всі єдності, що існують або створювані, включаючи їх в організацію, що є по своїй суті індивідуальною документальною єдністю,

утвореною для кожної особи кількістю книг і документів. Це буде колективна документальна єдність інститутів, адміністративних установ і фірм; єдність організацій, спеціально присвячених Книзі й Документу, у всій сукупності їхніх функцій або в одній з них: Бюро, Інституту, Редакції Видавництва, Бібліотеки, Офісу Документації.

Справжня праця дає ескіз цього плану й координований метод для його здійснення.

Зараз немає недоліку в матеріалах, у яких би говорилося, як із простих позначок скласти аркуші рукопису, з накопичення книг - добре організовану бібліотеку, з великої кількості кореспонденції й звітів - упорядкований архів, із сукупності різних текстів - систематизований збірник. Але у всіх цих публікаціях, здебільшого чудових за своїм складом, розглядається тільки один з аспектів або елементів книги. І через це створюється враження, що є стільки специфічних, розділених непрохідними межами галузей, скільки є таких аспектів. Переборюючи кожну із цих меж, створюючи зовсім нові поняття, можна придбати практичні навички, не враховуючи того, що було раніше.

Даний Трактат ставить своєю метою, насамперед, відволіктися від окремих випадків, принципів, загальних правил, і показати, як можна досягти координації і єдності.

Цю координацію, цю єдність намагаються вивчати, визначати, робити живою й відчутною реальністю Міжнародний інститут бібліографії, Міжнародне бюро, що відноситься до нього, Інститути, які співробітничать із Всесвітнім Палацом, із часу їхнього існування в 1893, в 1895 і в 1920 р. Міжнародні конгреси цих і інших організацій вже досягли деякої єдності в координації даних.

Саме їхньою діяльністю ми надихалися в цій праці, намагаючись розвивати її у вільній формі й не залучаючи при цьому ніякі інші інститути. Основне завдання полягає в тому, щоб нові угоди, стандарти, роботи відразу готувалися для спільного схвалення й затвердження.

З іншого боку, для приватних завдань намагатися чітко уявляти загальні поняття, які в цей час можна виділити за допомогою аналізу й синтезу. Ці загальні поняття були сформовані в роботах, написаних у спеціальних випадках, для того, щоб показати які методи теорії і практики пропонують зараз органам

документації будь-якого рівня для здійснення їхніх функцій. Оскільки мова не йде про уніфікацію й механізацію роботи, будь-якому організатору власної роботи або роботи інших можна буде, в остаточному підсумку, самому встановлювати принципи, директиви й правила цієї роботи. Кожен зможе сам для свого власного використання або для своїх служб скласти «Посібник з Документації», запозичивши, прийнявши й застосувавши загальні організуючі принципи, які можна вибрати в справжній праці, тому що, хоча він і містить численні формули, при цьому в ньому немає встановлених форм і зразків.

ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ

Щоб зробити доступним ту кількість повідомлень і статей, що публікується в щоденній пресі, у журналах, щоб зберігати брошури, звіти, проспекти, офіційні документи, щоб розшукувати матеріали, розсіяні в книгах, щоб робити однорідними ці розрізнені маси, необхідні нові методи, що зовсім відрізняються від методів, запропонованих колишнім бібліотекознавством, від тих, які застосовуються зараз.

Для цього були виділені:

1. Цілі Документації.
2. Різні Частини Документації були відділені одна від одної, доповнені й погоджені.
3. Був розроблений загальний документальний Метод і застосован до всіх Частин Документації, а також до різних Операцій Документації.
3. Документальні організми визначені як одиниці, які, розробляють і поєднують всі елементи, а також управляють ними.
4. Було запропоновано всім цим організамам вступити в контакт і створити на раціональній і ефективній основі міжнародну організацію Книги й Бібліографії, а також у співробітництві побудувати Універсальну Мережу Документації.
5. Було продовжено створення загальної науки й технології Книги й Документа.

Далі наводиться виклад цих ідей:

I. Цілі ДОКУМЕНТАЦІЇ

Цілі Документації полягають у тому, щоб зуміти запропонувати

документовані відповіді на запити з будь-якого предмету в будь-якій галузі знань: 1) універсальні за змістом; 2) точні й достовірні; 3) повні; 4) оперативні; 5) відображаючи останні дані 6) доступні; 7) заздалегідь зібрані й готові до передачі; 8) надані найбільшій кількості людства.

II. ЧАСТИНИ ДОКУМЕНТАЦІЇ

Документація включає наступні частини, які з'єднуються й сполучаються між собою:

Окремі документи. Кожний з них складається із сукупності фактів або ідей, представлених у вигляді тексту або зображення й упорядкованих їхніми укладачами відповідно до класифікації або плану, які визначені предметом або метою.

Бібліотека. Це колекція самих документів, збережених у їхній індивідуальній цілісності (книги й різного роду публікації). Колекція розташована в легко доступних, що відповідають певним вимогам і спеціально обладнаних місцях (полки, стелажі); вона систематизована й каталогізована.

Бібліографія. Це опис і класифікація документів (книг, періодичних видань, статей з журналів і т.д.). При цьому відрізняють Бібліографію заголовків і Бібліографію аналітичну.

1. Безпосереднє використання існуючих спеціальних бібліографій.
2. Розгляд загальних Бібліографій і переліків праць, опублікованих у журналах, з погляду складання репертуарів.
3. Систематизований огляд статей, що з'явилися в спеціальних журналах, і статей з цієї спеціальності, опублікованих у загальних журналах.
4. Аналіз утримування публікацій (книг, доповідей, статей, звітів і т.д.), каталогізація, індексація різних елементів, що зазначена в цих публікаціях та перебуває у компетенції того документального організму, який ці публікації обробляє.

Документальні архіви (досьє, матеріали документації). Архіви, або досьє, що містять справжні матеріали, невеликі документи цілком або у фрагментах. Вони розташовуються в досьє. Ці досьє створюються шляхом розрізування публікацій для перерозподілу їхніх елементів в іншому порядку й об'єднання всього, що присвячено тому самому питанню. Досьє містять уривки або вирізки

із книг, періодичних видань, газет, замітки, передруковані на машинці або скопійовані від руки. Складені таким чином, вони мають дві основних переваги: 1. Ці досьє групують документи, скорочуючи в такий спосіб до мінімуму зусилля при консультації. 2. Вони дозволяють, образно кажучи, автоматично й більш об'єктивно розуміти доповіді в їхній цілісності, у якій кожний документ представляє певну точку зору, а загальна реальність є сукупністю цих точок зору. 3. Ці досьє дають можливість негайної критики. Ті, хто з ними працює, не випробовують тенденційних впливів, звільнений від упереджень самою розмаїтістю об'єднаних джерел, а також завдяки різноманітними, представленими всіма напрямками, критиці.

Адміністративні архіви. Вони містять будь-які папери, листи, доповіді, статистику, звіти, що ставляться до організації. Вони дозволяють створювати: 1) досьє, кожне з яких присвячене певній особі або установі, справі або питанню; 2) репертуари або картотеки, у яких утримуються уніфіковані аналітичні дані адміністрації (Загальний адміністративний репертуар); 3) таблиці з текстом, схеми, зображення, що представляють ті самі дані в стислій синтетичній формі.

Стародавні архіви. Вони утворені зі старих документів, звичайно рукописних і оригінальних, пов'язаних з колишньою адміністрацією, включають юридичні документи громадських організацій і частки документів родин і комерційних установ.

Документи, відмінні від бібліографічних і графічних. До них відносяться музичні добутки, написи на камені, відносно нові способи реєстрації й передачі зображення реальності в русі (кіно, фільм, фільмотека) і озвученої думки (фонограф, диск, дискотека).

Музейні колекції. Це експонати, зразки, моделі, різні предмети, все те, що використовується в документації, але являє собою тривимірні об'єкти. Це об'єктивна документація. Що стосується їхнього комплектування, каталогізації й класифікації, їх треба трактувати як і ті об'єкти документації, які перебувають у Бібліотеці й в архівах.

Енциклопедія є діяльністю по кодифікації й узгодженню самих даних. Вона розташовує витримку в рамках єдиної систематизації. Вона могла б називатися Універсальною Книгою на противагу окремим книгам.

А самі дані чи сильно відрізняються від документів, у яких вони викладені? Мова йде про те, щоб систематично організовувати сукупності цих даних і фактів. Для кожного класу таких сукупностей встановлено систематичний запис, що визначає:

- а) елементи, які фіксуються для кожної категорії фактів;
- б) спосіб, відповідно до якого вони розташовуються в записі (Правила документування).

Для створення цих записів використовують всі зібрані джерела. Аналізуються документи й досьє з бібліотек, а також, використовуються документальні дані, зібрані шляхом анкетування. Потрібно піклуватися про те, щоб указувати в кожному записі джерело даних.

Енциклопедія створюється: 1) з каталогів фактів на картках. Ці каталоги відносяться або до питань, речей, об'єктів, продуктів, або до країн, або до історії, або до людей і організацій. Картки в них розставляються відповідно до різних фундаментальних схем класифікації: систематичної (по тематиці), історичної (по даті), географічної (по місцю). 2) З досьє, або атласів, кожний рухливий аркуш яких співвіднесений з певним місцем у таблиці, містить дані в найбільш відповідних бібліологічних формах (схемах, ілюстраціях), і дозволяє вести систематичне вивчення змісту публікацій у МБІ.

ІІІ. ОПЕРАЦІЇ

Документ є об'єктом циклу операцій, що здійснюють найбільш повний поділ праці й найбільш широке використання його результатів. Спочатку документ з'являється в оригіналі, або прототипі. Потім його розмножують і розсилають тим, кому він адресований. Потім він включається в колекції, або сукупності, у яких він не втрачає своєї індивідуальності. Крім того, він повинен стати предметом додаткової роботи, спрямованої на те, щоб його оцінити й визначити, щоб приєднати окремі дані з нього до вже існуючих даних у загальній системі знань; в остаточному підсумку, щоб його використовувати. Подальший, можливий, але не обов'язковий етап - руйнування документа, супроводжуване запобіжними заходами.

IV МЕТОДИ

Вони містять: 1) систематичне збирання самих документів; 2) класифікацію, що пропонує загальні рамки всім відділам, під індексами якої фігурує будь-яка тема, здатна викликати інтерес; 3) систему опису й систему вертикальної класифікації на картках і аркушах; 4) систему досьє, розташовану у вертикальні клясери, і утворюючу організовану сукупність; 5) розміщення каталожних карток, розмножених і сильно деталізованих з метою згадати документи в різних розділах класифікації, до яких вони відносяться; 6) механічне устаткування й хімічні процеси для захисту, розташування, відтворення, розмноження, відбору, класифікації, транспортування документів.

V. ДОКУМЕНТАЛЬНІ ОРГАНІЗМИ

Документальними організаціями є: а) загальні публічні бібліотеки; б) спеціальні бібліотеки; в) бюро або служби документації, незалежні або підпорядковані до наукових установ, державних відомств, громадських організацій, що мають соціальні цілі; г) бюро або служби інформації й документації промислових, комерційних або фінансових організацій; д) приватні бібліотеки, студії, робочі кабінети працівників розумової праці, у яких є впорядковані збірки книг, документів і каталоги для здійснення інтелектуальної роботи.

VI. УНІВЕРСАЛЬНА ОРГАНІЗАЦІЯ

Для розгляду фактів можна представити наступний ескіз Універсальної організації:

1. Організація буде охоплювати всі галузі знань і діяльності, також як і всю сукупність форм і функцій документації.
2. Організація зацікавлена в здійсненні принципів співробітництва, координації, концентрації й спеціалізації роботи, розподілу завдань між існуючими організаціями або створенні нових органів для рішення старих завдань. Організація буде здійснена шляхом концентрації - вертикальної, горизонтальної, подовжньої.
3. Бюро документації будуть помножені, щоб відповідати постійним потребам. Вони будуть спеціалізовані й охоплять кожен бік загальної галузі, що буде визначена із спільної згоди.

4. Розподіл відбудеться за трьома підставами: а) за змістом (вертикальний розподіл; тема або розділ науки); б) за місцем (горизонтальний розподіл); в) за видом документальної функції або операції (подовжній розподіл; самі організми, видавництво, бібліотека, бібліографія, архіви, енциклопедія або музеєграфія; локальні, регіональні, національні або міжнародні; загальні або спеціальні). Повне рішення світової проблеми складається із сотні предметів, шістдесятьох країн, шости форм документації двох модальностей. У центрі, у резиденції Всесвітнього Бюро будуть зібрані загальні колекції, а також центральні служби обміну й абонементів, що перебувають у загальній власності й у кооперативному керуванні.
 5. Для того щоб раціоналізувати діяльність документальних організацій і зробити їх більше ефективними, самі організми, їхню діяльність будуть поступово перетворювати шляхом об'єднання, поділу, концентрації або децентралізації.
 6. Загальна мережа буде органічно й ієрархічно побудована таким чином, щоб по кожному предмету локальні бюро були з'єднані з регіональними, регіональні з національними, національні з міжнародними й останні із Всесвітнім Бюро.
 7. Національна організація буде доручена національним органам, що поєднують офіційні або приватні сили (бібліотеки, що існують бюро й служби).
- Міжнародна організація буде довірена міжнародним органам, під керівництвом яких і в співробітництві з якими будуть працювати спеціальні організми. Спеціальні організми будуть або частками (міжнародні асоціації), або офіційними (Ліга Націй, Панамериканський Союз, Офіційні союзи Керівництв).
8. Частини такої організації вже широко поширені, але роз'єднані, неповні, не дуже розвинені, працюють без координації й не піклуючись про те, щоб уникати дублювання й ліквідувати лакуни. Ними є: а) бюро документації, інформаційні служби, спеціальні бібліотеки в деяких країнах; б) національні союзи документації; в) національні бібліотеки з їхніми службами зведеного каталогу й абонементів; г) міжнародна служба

книгообміну; д) організації, що становлять каталоги й бібліографії; е) редакції великих періодичних видань, і видань, що регулярно перевидаються (оглядів, солідних трактатів, енциклопедій); ж) публічні Бюро, наукові або суспільні, які збирають і розподіляють інформацію, корисну для державних відомств всіх рангів; з) документальні, інформаційні й видавничі служби, що функціонують всередині приватних асоціацій, змішаних або офіційних, служби цього роду, що співробітничать із Лігою Націй, Секретаріатом Міжнародного бюро праці, Комісією з інтелектуального співробітництва, Міжнародною організацією транспорту, Економічною й фінансовою організацією, національними Комітетами з інтелектуального співробітництва; і) Міжнародне бюро й Міжнародний інститут бібліографії, Міжнародний інститут документації, а також Союз міжнародних суспільств. Останній у співробітництві з Міжнародним бібліографічним інститутом покликаний сприяти кращій організації документації в рамках міжнародних асоціацій.

9. Шляхом вільної міжнародної угоди, що об'єднає державні й приватні організми, і за посередництвом Всесвітнього Бюро буде організована Універсальна Мережа, що з'єднає один з одним всі приватні бюро документації як для її створення, так і для використання.

VII. БІБЛІОЛОГІЧНІ НАУКИ

Систематизація знань, що відноситься до Книги й Документації, включає: дані, що стосуються їхньої систематики, термінології, позначення й виміру; стану дослідницьких проблем, співвідношення між бібліологічними й іншими науками в рамках загальної класифікації наук, організацію досліджень і вивчення історії цих наук.

БІБЛІОЛОГІЯ. АБО ДОКУМЕНТОЛОГІЯ

(Науки про Книгу й Документацію)

ПОНЯТТЯ. ВИЗНАЧЕННЯ. ХАРАКТЕРИСТИКИ

ПОНЯТТЯ

1. Книга - умовний термін, що використовується для позначення документів будь-якого виду. В це поняття включається не лише книга, рукописна або друкована, але також журнали, газети, відбитки, репродукції, різного роду

графічні твори, креслення, гравюри, карти, схеми, діаграми, фотографії. Документація в широкому змісті включає Книгу, елементи якої вказують на думку або відтворюють її в будь-якій формі.

2. Книгу в такому розумінні можна розглядати в двох аспектах: а) вона, в першу чергу, є, результатом розумової праці людини, але будучи розмножена, являє собою також один із численних об'єктів, створених цивілізацією, і здатна діяти на неї як будь-який предмет, що має речовинний характер.

НЕОБХІДНІСТЬ БІБЛІОЛОГІЇ

У нас є загальна мова, загальна логіка, загальна математика. Тепер треба створити загальну бібліологію, тобто мистецтво записувати, публікувати й поширювати дані цієї науки.

Ми маємо потребу тепер не лише в Бібліографії, описах книг, але в Бібліології, тобто в загальній науці й технології документа. Знання, що ставляться до Книги, Інформації й Документації, занадто довго перебувають у такому стані, у якому була біологія сто років тому. У той час існували численні, не зв'язані між собою, науки про життя, у яких, тим часом, як загальний предмет вивчення були живі істоти й життя (фізіологія, ботаніка, зоологія).

Біологія з'єднала всі ці приватні науки в одну загальну науку. Зараз для Книги, ми маємо у своєму розпорядженні праці по риториці, бібліотекознавству, бібліографії, друкарству. Але ми не створили ще Бібліологію, тобто загальну науку, що системно охопила б всю сукупність даних, що відноситься до виробництва, зберігання, поширення й використання рукописів і документів будь-якого роду. Ця наука змусила б нас більш глибоко міркувати над основами, на яких базуються різні приватні дисципліни Книги, вона дозволила б краще розглянути нові досягнення, завдяки загальним і поглибленим визначенням, завдяки здатності виражати більше широкі потреби й технологічні можливості, які допоможуть вирішувати нові проблеми.

Таким чином, необхідно почати зусилля, щоб створити Бібліологію із самостійних наук, витягти з них всі теоретичні й практичні знання, що відносяться до Книги. Ця наука покликана досвідченим шляхом вивести всі додатки й досягнення.

Ми повинні сформувати величезні бібліотеки, скласти потужні каталоги.

Але, як колись Жюсьє й Лінней, описавши тисячі наявних видів, передбачили Дарвіна й Клода Бернара, які створили Біологію - пояснювальну, теоретичну науку про сукупність живих істот, прийшов час заснувати Бібліологію-теоретичну, порівняльну, генетичну й абстрактну науку, що охоплює всі наявні книги й всі форми документів. Як соціологія, синтез наук про суспільство, утворився із приватної соціології, що існує в теоретичній й прикладній механіці, таким чином, повинна бути утворена Бібліологія - синтез всіх наук про Книгу, незалежна від будь-яких приватних аспектів вивчення Книги.

www.dilo.kiev.ua

ЦІЛЬ

Ціль Бібліології полягає в тім, щоб:

1. Аналізувати, класифікувати, узагальнювати отримані дані в області Книги, і в той же час сприяти новим дослідженням, головним чином, що поглиблюють теоретичної й практичну складової Бібліології.
2. Розробити серію додаткових «документальних форм» для подання даних.
3. Виявити, таким чином, все те, що може бути представлено більш методично й раціонально в наших знаннях і в нашій практиці.
4. Спонукає до певних винаходів, які ще довго залишаться невідомими й без застосування, але яким один раз, можливо, прийде час стати фактором настільки глибоких перетворень, що вони зрівняються в цьому зі справжніми революціями.
5. Бібліологія виробляє наукові й технічні дані, що відносяться до наступних чотирьох цілей: 1) запис людської думки й зовнішньої реальності в елементах матеріальної природи, названих документами; 2) зберігання, обіг, використання, каталогізація, опис і аналіз цих документів; 3) складання сукупності документів із простих і складних документів; 4) в остаточному підсумку, синоптична, точна, детальна, проста, безпосередня, швидка й усе більше повний запис даних одночасно аналітичного й синтетичного характеру відповідно до єдиного енциклопедичного універсального світового плану.
6. З наукового погляду фундаментальний і оптимальний бібліологічний принцип публікації виражається в чотирьох положеннях: 1) говорити про предмет все; 2) говорити все відразу; 3) говорити правду; 4) говорити у формі, найбільш пристосованої для розуміння. Цей принцип зм'якшується чотирма обставинами: 1) тим, що ще не відомо; 2) тезами правди, сумніву, обговорення й розходженням тез; 3) різним ступенем розуміння через розходження в мові, рівні, віці, що передує підготовці; 4) множинністю можливих форм подання, виходячи з обліку смаку кожного й можливого варіанту у поданні, доступності, ціні.

УМОВИ СТВОРЕННЯ БІБЛІОЛОГІЇ ЯК НАУКИ

Бібліологія повинна відповідати наступним восьми умовам, які необхідні,

щоб була закінчена наука:

1. Загальний або спеціальний об'єкт (явища, сутності, факти).
2. Особливий аспект, або інтелектуальний предмет, у якому розглядаються й координуються ці факти.
3. Узагальнення, загальні факти, фундаментальні поняття, закони.
4. Систематизація, порівнянні результати, класифікація.
5. Метод, включаючи: а) дослідницькі методи, логічні способи або докази; б) класифікацію, термінологію; в) систему мерли; г) інструменти; д) запис і зберігання отриманих даних (Джерела, Бібліографія).
6. Організація роботи (розподіл праці, співробітництво, національні й міжнародні органи, асоціації, комісії, конгреси, інститути, що виконують дослідницькі функції, обговорення, вибір методів, утворення й поширення).
7. Історія.
8. Застосування різних категорій вивчення й діяльності.

1. ВЛАСНИЙ ПРЕДМЕТ БІБЛІОЛОГІЇ

1. Що ж, властиво, Книзі, що є чисто бібліографічним? Вже було сказано про розходження між: а) об'єктивною Реальністю; б) суб'єктивною Думкою, або провокуючим психологічним станом, або реальним вираженням себе; в) об'єктивною Думкою, що є спроба об'єднаної й колективної рефлексії про ці дані аж до безособової й загальної науки; г) Мовою, колективним інструментом вираження Думки. Вся сукупність книг і кожна книга окремо містять ці чотири елементи, укладені в ній самій, які тільки абстрактно можна роз'єднувати й вивчати окремо. Книзі властив також п'ятий елемент: думка, зафіксована в словах або зображеннях, видимими знаками на матеріальному носії.

2. Звідси три слідства: А. Реальність, об'єктивна або суб'єктивна, Думка, Мова існували до і після, незалежно від книг. Вони вивчаються своїми власними науками (природничими науками, психологією, лінгвістикою). Б. Навпроти, знаки й матеріали для листа відносяться до книги, і мова йде про бібліологічні науки, які треба вивчати у всіх аспектах. В. У свою чергу, конкретний комплекс ідей, слів, зображень, так, як вони включені в книгу й документ відносяться друг до друга як зміст. Їхні відносини, взаємні впливи, реакції, у свою чергу, вимагають розгляду, і це - галузь, загальна для наук, наведених і в А, і в Б.

3. Необхідно продовжувати дослідження в області Документації і їхні результати вносити в загальну сукупність знань і вмінь, установлюючи відповідності: а) з різними науками; б) з різними методами і їхніми цілями (Універсальна Наука, Загальна Технологія); в) з різними організаційними планами (Всесвітній Палац).

4. Визначити Бібліологію - значить характеризувати галузі, на які ця наука поширює свій вплив, і звідти, одночасно, вказувати межі, які відокремлюють її від сусідніх галузей.

5. Необхідно відрізнити об'єкт науки від «науки цього об'єкта». Наука - це організація знань про об'єкт. Об'єкт існує поза знаннями про нього. Геологічна наука, наприклад, недавно створена, у той час як Земля існувала задовго до цього. Так і книги існували задовго до появи бібліологічних наук.

6. У Бібліології,- універсальний енциклопедичний характер, виходячи з того факту, що документи (об'єкт її вивчення) відображають сукупність всіх

Речей.

Бібліологія має той же загальний характер, що й Логіка й Лінгвістика: всі вони здатні одночасно й до вираження, і до документації. Логіка, говорять логіки, загальна наука в тому розумінні, що вона керує втримуванням будь-яких інших наук, і що всі вони повинні утворюватися за її законами. Її предмет вкрай простий і необмежено широкий - «бути доведеним». Бібліологія, оскільки вона розглядає умови виробництва найкращої книги або її ознак, не керує втримуванням. Але все-таки вона дуже впливає на кожну думку, тому що кожна людина прагне до того, щоб висловитися, щоб спілкуватися з іншими, щоб їх запитувати, ним відповідати в документальній формі. Ця форма може або спотворювати, або надихати саму думку. Отже, Бібліологію треба вважати загальною наукою, допоміжною стосовно інших, котрим вона пропонує свої норми, як тільки вони надають свої висновки у вигляді «документа». Предмет Бібліології, як і Логіки, вкрай простий і необмежено широкий. Тут «бути документованим» такий же предмет, як у Логіці - «бути доведеним».

7. Загальна Бібліологія, властиво, укладається в тім, що вона розглядає Книгу в цілому, у сукупності всіх Книг. Так само, як Соціологія займається не всіма явищами, які відбуваються в суспільстві, але явищами, які соціально обумовлена, так і Бібліологія займається фактами, які впливають на Книгу.

8. Власна галузь Бібліології повинна бути визначена й досліджена. У широкому змісті, вона включає Історію Літератури й Критику. Але поруч із історією Книги й історією авторів, у ній паралельно існує історія Думки.

ОСНОВИ

Існує реальність, що складається із усього того, що є тим, що вона є. Всередині цієї реальності, ми бачимо результати праці однієї Людини й Співтовариство Людей всередині Природи. У людині, будь те констатація або визначення й пояснення, ми змушені розрізняти два елементи: 1) глибинне «я», особисте, споконвічне; вільний внутрішній рух з невідомим строком існування; чиста пам'ять, що поринає в неподільний рух життєвого пориву; 2) інтелектуальне «я», у практичній діяльності, у детермінованому механізмі. Ці два елементи співіснують, створюючи всі добутки двома методами, інтуїцією й прямими знаннями першого; логікою й дискурсивним знанням іншого.

Виявляються ці два елементи в кожному індивіді, у житті суспільства (міркування, почуття, діяльність), їх виявляють і в книгах, які є їхня демонстрація або вираження.

Розум, інстинктивно обмірковуючи це, переходячи від свідомого до несвідомого, робить все це ясным, комунікативним, наочним, загальнозрозумілим у двох більших створеннях, які йому найвищою мірою властиві, які соціальні - у Науці й у Цивілізації. Книга - переважно добуток розуму, але не винятково, тому що Інтуїція (інстинкт, почуття) також займають у ній велике місце. Роздвоєння було визначено наявністю серед книг двох більших різних ліній: книг науки й життєвої практики і книг художньої літератури, що є простим спонтанним позначенням, письмовою й графічною фіксацією самого піднесеного містицизму.

РОЗПОДІЛ І СПОСОБИ ВИРАЖЕННЯ ЧАСТИНИ БІБЛОЛОГІЧНИХ НАУК

1. Документація повинна бути створена в системі знань як наука й навчання, з одного боку, як технологія - з іншої, як організація - з третьої.

А. Як Наука: вивчення всіх аспектів, у яких об'єкт може бути розглянутий, тобто в цілому, в частинах, в своїх особливостях, в своїх функціях, в своїх відносинах, в просторі й часі. Як будь-яка наука, Бібліологія має як предмет: а) опис фактів в часі, або історію, і факти в просторі, або порівняльне вивчення (Бібліографія); б) розуміння й теоретичне пояснення фактів (Книгознавство).

Б. Як Технологія: правила застосування даних у практичному житті й в виробництві. Ці правила охоплюють весь цикл операцій, які зустрічаються при виробництві документів, їхньому обігу, розподілі, зберіганні й використанні (Бібліотечна технологія).

В. Як Організація: раціональне структурування індивідуальних зусиль і колективної роботи з метою одержання максимально адекватних результатів. Все те, що через співробітництво може додати цьому більший розмах і єдність, і отже, полегшити інтелектуальну роботу й розвиток Думки (Економіка бібліотечної справи).

2. Наука буває спекулятивна або практична. Поруч із наукою перебуває мистецтво (майстерність, технологія).

Спекулятивна наука зосереджена на знанні про свій предмет; практична

наука застосовує знання про свій предмет для діяльності або для розвитку виробництва. Технологія - сукупність практичних правил, вказівок до дії. Сучасна тенденція полягає в тому, щоб давати будь-якої сукупності знань три характеристики: спекулятивну, практичну, нормативну. Бібліологія прагне до того, щоб бути одночасно спекулятивною й практичною наукою, а також технологією. Знання, що ставляться до Мови, вже мають ці характеристики. Також і Логіка, що серйозно вивчає правила мислення з метою знати не тільки їхнє співвідношення, але й наступний напрямок думки.

Бібліологія включає дві різні науки: загальну синтетичну Бібліологію, що розглядає книгу в її цілісності, і частки аналітичні бібліологічні науки, що розглядають послідовно й окремо кожний з аспектів книги: бібліологію економічну, технологічну, соціологічну, естетичну й т.п.

3. Феномен книги впадає до Логіки й Психології, до Соціології й Технології. Інтелект створює книгу й сприймає її зміст. Техніка її виготовляє. Суспільство на неї реагує, тому що вона служить для того, щоб, принаймні, дві індивідуальності вступили в контакт і змінилися через це.

Таким чином, бібліологія повинна включати чотири великих розділа, які з'єднують її з іншими науками: а) Логічну бібліологію, або відносини Книги з науковими поданнями;

б) Психологічну бібліологію, або відносини Книги з автором;

в) Технологічну бібліологію, або відносини Книги з матеріальними коштами її виробництва й розмноження; г) Соціологічну бібліологію, або відносини Книги із Суспільством, що породжує й сприймає її у своїй сфері.

ТЕРМІНОЛОГІЯ. НОМЕНКЛАТУРА

1. Як і усі науки, Бібліологія повинна мати й ефективно використовувати номенклатуру, тобто набір технічних термінів. На жаль, як і в Політекономії й у Соціології, більша частина термінів Бібліології запозичена у звичайній мові. Відсутні спеціальні терміни або визначення, що фіксують умовний зміст звичайних слів. Це не те визначення слова, яке пояснює його філософську або метафізичну цінність, залишаючи йому всі незрозумілі значення звичайної мови. Визначити слово з погляду науки - значить його обмежити, передати точно й детально його зміст із позицій даної науки.

2. Визначення слова повинне ґрунтуватися на визначенні речей, фактів і самих понять, так щоб воно служило їхнім вираженням. Визначення повинне бути точним відбиттям необхідних і достатніх ознак щоб створювати клас і вказувати на предмети, які належать і не належать цьому класу (Стенлі Джевонс, «Трактат про Логіку»).

3. Для того щоб уникнути подвійних значень, бажано показати Бібліологію у всіх її частинах і надати її термінологію в таких визначеннях, де проаналізовані й показані предмети, факти й поняття. Визначення ведуть до законів. Вони виражають відносини між предметами. Вони будуть тим більше ясно виражені, чим ясніше й краще будуть визначені самі предмети, що ввійшли у визначення. І навпаки, будь-яке визначення припускає деякі закономірності, які відображають постійні відносини між істотними елементами обумовлених предметів.

4. З огляду на нашу домовленість про єдність термінології, ми однаково використовуємо терміни, утворені наступними чотирма коріннями, двома грецькими, двома латинськими, даючи їм еквівалентне значення: 1) *biblion*, 2) *grapho* (*grammata gramme*), 3) *liber*, 4) *documentum*.

5. Існує проблема складання словника термінів, які виражали б головні ідеї, сукупності й загальні властивості. Справа йде до цього. Грецька мова дала слово *biblion*, латинський - слово *liber*. З одного вийшли Бібліографія, Бібліологія, Бібліофілія, Бібліотека; з іншого - Книга (*Livre*), Книжковий (*Livresque*), Книгарня (*Librairie*). «*Schriftum*» (література) говорять німці й, з іншого боку, від кореня «*Buch*» вони утворюють «*Buchwesen*» (книгознавство) і «*Bucherei*» (видавництво). Німці також користуються коренем «*biblion*», але вони ввели поруч зі словами «*Bibliothek*», «*Bibliographie*» нові вираження: «*Inhaltverzeichnis*» (покажчик утримування), «*Zeitschriftenschau*» (бібліографія втримування періодичних видань), «*Referate*» (аналітичний і критичний огляд), «*Literaturübersichten in Kartenform*» (картотека), «*Literatur-Auskunftsdienst*» (довідково-інформаційний відділ), «*Beratungstelle*» (консультаційне бюро) і т.п.

6. Становить інтерес історія термінів:

А. Слово «Бібліографія» народилося в посткласичні часи Греції. Воно означало тоді запис або копію, тобто виробництво книг. Ще в XVIII в. під Бібліографією розуміли вивчення старих рукописних книг. Техніка й історія

виробництва книги - ще одна сторона науки про книгу. Для фахівця, що працює в цій області, Бібліографія означає списки книг; для бібліотекаря вона включає збирання книг, турботу про їх і роботу з ними в бібліотеках.

Б. Корінь *gramma* насамперед означав «лінію»; це - термін геометрії. *Grammas*, *arum*, ж.р. мн. ч. (замість *grammata*), - лист, букви. *Gramatica* і *grammaticae* означає граматика, форматична наука. Цицерон інтерпретував слова: *grammaticus* як граматист, літератор, вчений, ерудит, критик, філолог; *grammatophorus* - як посланець (носій написаного); *grammatophylacium* - як архів; *graphice* - як мистецтво малюнка; *graphion* - як малюнок, план, ескіз і картографічна зйомка; *graphium* - як стилі (паличку для листа на воску).

У Новий час корінь *Gramm* утворив телефаму, діафаму, синефаму (*sic!*), барофаму й міг би утворити фотофаму. Документи, зміст яких присвячено походженню предметів за місцем або часом, могли б називатися онтофамами, тепофамами, хронофамами.

7. Потрібно створювати термінологію, що починається з кореня *Document*, більше загального, чим *Livre* або *Biblion*; така заміна кореня виправдана: 1) мотивами, які змусили допустити слова *Документ*, *Документація*; 2) затримкою у світовій практиці трактування книги, що недостатньо швидко змінювалася й дозволила створити окрему номенклатуру для об'єктів і понять, що не потрапили відразу в сферу книги.

До нових галузей, які не охопило слово книга, ставляться: а) властиво документи: гравюри, одиниці зберігання архівів, адміністративні документи, диски, фільми, діапозитиви; б) збори, складені з документів: картотеки, збори або бібліотеки періодики, дискотеки, фільмотеки; в) спеціальне устаткування: картки, шафи, шухлядки, класери, документи, картотеки, каталоги.

Базові терміни від кореня *Document* виглядали б наступним чином : *Документ* (іменник) предмет (знак + носій), *Документація* (іменник) - дія документування й сукупність документів, *Документаліст* (іменник) - фахівець із документації, *Документувати* (дієслово) - дія по створенню й використанню документа, *Документальний* (прикметник) – той, що стосується документації, *Документарій* - інститут документації, *Документотехніка* - техніка документації.

КНИГА ТА МІРА . БІБЛІОМЕТРИЯ ПОНЯТТЯ

1. Вища форма будь-якого знання характеризується мірою. Потрібно створити систему виміру, що належатиме до книги й до документа, Библиометрию.

2. Системи виміру повинні відноситись до об'єктів, явищам або фактам, відносинам або законам. Вони будуть стосуватися частковостей (виміру, у вузькому змісті) або сукупностей (статистика); вони можуть стосуватися того, що є, або того, що повинне було б бути (одиниці виміру й стандарти).

Міри основних відносин, розглянутих наукою, приймають форму даних. (Наприклад, географи, розглядаючи відносини дощової води й територій, створили показник сухості).

3. Дані, отримані при будь-яких вимірах, особливо в Соціометріїб, повинні прийматися в увагу в Библиометрии.

Приказка «*Omnia in mensura*» (Усе в міру) стала провідною ідеєю всіх наук, які прагнуть до того, щоб переходити від якісної стадії до кількісного. Перехід цей здійснений в астрономічних і фізіологічних науках.

Біологічні або біопсихологічні науки намагаються приєднувати до ретельного опису настільки ж точну, наскільки можливо, міру. Частота повторюваності певного типу дозволяє вивести непряму міру життєвості рослинного або тваринного виду; довжина, розмір органів, їхній діаметр, вага, мінливість істотних характеристик дозволяють робити нові уточнення. Антропология користується встановленими відповідностями й коефіцієнтами; антропометрія допомогла криміналістиці. Психология, також, встала на шлях численних непрямих вимірів завдяки скрупульозно встановленим психологічним відповідностям. Соціология також прагне до того, щоб стати кількісною. Вона оперує групами, а групи можна аналізувати за допомогою статистики, що визначає методи й фіксує результати. Показники книги не обмірювані, ні в їх об'єктивній і матеріальній дійсності, ні в суб'єктивній і інтелектуальній реальності. Зусилля в цьому напрямку вкрай бажані.

Науки, що вивчають книгу, також повинні прагнути до того, щоб уводити виміру у свої дослідження. Оскільки книга є об'єктом психології, соціології й технології, її характеристики також можуть бути обмірювані.

Бібліометрія стане певною частиною Бібліології, і буде займатися мірою або кількістю, застосованою до книг. (Бібліологічна арифметика, або Бібліологічна математика).

Всі елементи, що розглядаються Бібліологією можуть бути обмірювані, і треба прагнути до того, щоб надавати даним точну числову форму, переходити від якісних або описових характеристик до кількісного.

4. Міра книги прагне до того, щоб всі сторони й елементи будь-якої книги приводили до книги-типу, до стандарту, однаковості. Такий тип повинен стати кращою із книг.

МІРА КНИГ

1. Бібліологічні одиниці виміру. Беручи до уваги, що будь-яка книга є частиною загального предмета бібліології, ми могли б умовно встановлювати одиниці виміру книг і порівнювати їх прямо з одиницями виміру, прийнятими в психології й соціології, і за допомогою останніх - з фізичними одиницями. Фізика встановила систему одиниць, що вимірює свої елементарні чинності, безпосередньо порівнянні одні з іншими.

Вона встановила, що ці чинності видозмінюються й конвертуються одні в інші відповідно до закону збереження чинностей. Бібліологічні одиниці повинні показувати кількість бібліологічної речовини (або енергії), накопиченого в кожному бібліологічному організмі (або книзі). Ця оцінка може бути зроблена розкладанням книги на кінцеві тридцятимільйонні елементи, які, з іншого боку, були б обмірювані тими ж одиницями.

2. Стилістика, або «стилометрія», була створена нещодавно для вивчення способів висловлення авторів. Статистика була введена в аналіз пропозицій, в ті вираження, які в мові використовувалися для відбиття емоцій.

3. Віршометрія. Древні винайшли кошти для кількісного виміру втримування книг. погодилися вважати одиницею виміру грецький гекзаметр, що містить у середньому 15...16 складів і 35...36 букв. Ця одиниця називалася «вірш» або «епос» (stique або uros, епічний вірш у латинській мові). Одержували число віршів у добутку, або написавши типовий екземпляр стандартними рядками, або шляхом приблизної оцінки. Наприклад, «Музи» Геродота мали від 2 до 3 тис. віршів.

Пізніше цю міру дотримували письменники, історики, філософи, географи, автори дидактичних трактатів. Деякі автори не перевищували у своїх книгах розміру в 1,5 тис. або навіть в 1,2 тис. віршів, інші досягали незвичайно великого числа в 4 тис. або навіть 5 тис. віршів або перевершували його, але переважна більшість книг коливається між 1,8 тис. і 3 тис. віршів. Зрозуміла в такий спосіб віршометрія мала потрійну перевагу: можна було відсилати у вірш, як відсилають тепер у главу й у строфу; перешкоджати пропускам у тексті й більш-менш значним інтерполяціям; визначати раз і назавжди ціну добутку й жалування, видаване переписувачеві.

4. Були розпочаті статистичні дослідження по біографічних словниках для з'ясування більшої або меншої значимості вчених, породжених у тій або іншій країні або її частині. Перевага одного письменника над іншим (наприклад, Софокла над Еврипидом) виводилося з довжини статей, які були їм присвячені, числом хвалебних або негативних епітетів (*pro et contra*), якими вони наділялися в цих статтях, їхньою довжиною й ступенем похвали у вираженнях.

5. Міри інкунабул. Способи ідентифікації інкунабул породили виміру високої точності.

6. Підстави бібліометрії. Скільки в 1 тис. слів утримується:

- а) букв на різних мовах (французькому, англійському, німецькому);
- б) пробілів у різних текстах, перелічених у квадратні сантиметри на сторінці (наочний приклад: скільки їх у п'єсі, романі, газеті, звіті); в) часу читання вголос або про себе.

Дідо увів як поліграфічну міру «пункт» – одну шосту частину лінії ноги короля. Офіційний метр рівняється 443 лініям і 296 тисячним частинам. Зневажаючи нескінченно малою довжиною завбільшки $\frac{1}{3}$ пункту, можна вважати в 1 метрі 2,66 тис. пунктів.

7. Коефіцієнти поширюються на: 1) формати; 2) типографські пункти; 3) вага паперу, що визначає вагу й товщину типових книг; 4) порівнянні ціни.

Бібліометрія обґрунтовує статистику й дає дані для порівняння.

8. Частота читання автора або книги. Було б цікаво знати, скільки разів автор був прочитаний. Візьмемо, приміром, Вольтера. З 1740 по 1778 р. було видано 19 збірників його добутків, не вважаючи окремих, дуже численних видань

його головних рукописів. З 1778 по 1815 р. Керар вказує шість видань повних зібрань добутків, не вважаючи двох неповних, але багатосторінкових видань. Нарешті, за період з 1815 по 1835 р., за двадцять років, Бенжеско нараховує 28 видань повних зібрань добутків. Потім з 1835 по 1852 р. нічого не видається. З 1852 по 1870 р. – 5 видань, з яких одне пропагандистське в газеті «Le Siecle».

З 1870 р. – одне видання (Моланда), чисто літературного й історичного характеру, і не має метою збереження або поширення вольтер'янства. Отже, можна побачити високий попит до Революції; потім уповільнення до 1815 р.; надзвичайне збільшення попиту під час Реставрації; потім знову вповільнення; помітне поновлення попиту в період другої Імперії. Ця крива досить точно відповідає ліберальним рухам: друкують і перевидають Вольтера, головним чином, в епохи, коли ці рухи зустрічають найбільший опір, сильніше всього придушуються.

Однак треба взяти до уваги також той факт, що під час Революції після видання, початого в 1775 р., і двох видань Келя, і під час Луї Пилипа¹⁴ після 28 видань, які впливали одне за іншим уже двадцять років, ринок міг бути переповнений; треба було дати публіці час розкупити цю продукцію. Показово, що надлишок видавничих пропозицій свідчить про значний попит на ліберальну думку. Добре б довідатися тираж цих видань.

Керівництво Реставрації намагалося представляти масштаби поширення «поганих книг». З офіційного звіту, що був тоді проаналізований газетами, треба, що з 1817 по 1824 р. загальний тираж дванадцяти видань Вольтера утворив 31,6 тис. екземплярів і 1598 тис. томів. У той же самий час 13 видань Русо давали 245 тис. екземплярів і 480,5 тис. томів. На ринку було 35 тис. екземплярів і 81 тис. томів окремих видань цих авторів. У цілому, за сім років було випущено 2159,5 тис. філософських книг проти легітимістської й релігійної реакції, і із цієї кількості снарядів, Вольтер надав більше трьох чвертей.

9. Бібліосоціометрія. Як вимірювати дію Книги й Документа на людину й суспільство?

А. Припустимо, що випущено, «Трактат по фізиці» в 2 тис. екземплярах; кожний з них є джерелом впливу, що має можливість діяти на будь-якого читача, що буде цей трактат читати. Давайте припустимо, що в 500 сторінках трактату

втримується 15 глав з 50 розділами й 600 абзацами, тридцятилітніми кожний виклад ідеї, що має закінчений зміст. Загальний «документологічний обсяг», запропонований цим трактатом для читання суспільству – 600 абзаців = 2 тис. екземплярів = 120 тис. доціменталізованих ідей. Але в 2 тис. екземплярів дуже різні долі: екземпляри, призначені для студентів професорського курсу (для якого цей трактат був виданий); екземпляри в бібліотеках; екземпляри приватних осіб; екземпляри в книгарнях; екземпляри для преси; подарункові екземпляри; екземпляри, що залишилися на складі у видавця або автора. Через деякий час на матеріальний бік книг почнуть діяти фактори зношування й руйнування, а на ідеї, виражені книгами, фактори морального старіння (наприклад, що застаріли наукові книги). Шанс для всіх екземплярів книги зустріти своїх читачів, таким чином, нерівний, і згодом він зменшується або збільшується пропорційно популярності автора й добутку. З іншого боку, читачі різні по сприйняттю й освіченості. Одержавши кожний ту саму сукупність певних бібліографічних даних, вони приступилися б до читання або із професійного інтересу, або з допитливості. Відіграє роль також ступінь пересиченості отриманими знаннями або випробуваними раніше враженнями, що для певного читача зменшує бажання читати.

Б. Загальна проблема «бібліосоціметрії» полягає в тому, щоб визначити місце й час і, беручи до уваги читачів, шанси для добутків бути прочитаними, а отже, і впливати на суспільство. Якби поставити таке завдання, навіть при нестачі фактичних даних, то вже сама постановка завдання було б етапом до її рішення. Навіть одинична реалізація цих положень точно показала б, чи добре поставлене питання, і проблема було б наполовину вирішеною. З іншого боку, це можна зрівняти з харчуванням. Коли мова йде про їжу, здатної підтримувати фізичні чинності, намагаються встановити загальну одиницю живильної міри. Книги - свого роду їжа для розуму, цінність якої потрібно навчитися вимірювати «інтелектуальними калоріями».

«Інтелектуальні калорії» - це ідеї, здатні бути переданими й сприйнятими. Якщо ми припустимо, що документована одиниця, що відповідає ідеї, що може бути зрозуміла, це не слово, що не підлягає ніякому судженню, ні фраза, що занадто мала, щоб самої щось виразити, але насправді абзац (строфа або уривок),

що виражає всю ідею, то можемо сформулювати умовні визначення наступних базових одиниць:

- Ідея (Idee) - найменша частина викладу, що є сама по собі закінченою.
- Ідеограма (Ideogramme) - частина документа, що містить певну ідею і яка умовно є абзацом.
- Ідеограміта (Ideogrammte) - одиниця ідеї (інтелектуальної енергії), що включена в ідеограму та сприймається за допомогою читання. Ідеограміта також є «калорією», оскільки одержання ідеї за допомогою читання книги аналогічно одержанню їжі в процесі харчування.
- Читання (Lecture) - процес читання.
- Читаність (Lecturite) (від lecturus - герундій від legere, lectus) - відношення між існуючими книгами і їхньою можливістю бути прочитаними.
- Читабельність (Legibihte) - можливість прочитання, властивим книгам, що впливає з їхньої матеріальної форми.
- Читаємість (Lecturabilite) - психічні можливості читання, властиві читачам.

В. Якщо узагальнити випадок «Трактату по фізиці», взятий вище як приклад, і виразити його відносини формулою, то вона мала б наступний вид:

Читаність = (Різні книги Екземпляри Ідеограми Читаємість) Читабельність

М. Будь-яке співтовариство, що бажає підвищити культуру своїх членів за допомогою читання й збільшити суспільне користування книгами, повинне усвідомити необхідність забезпечення читачів певною кількістю книг і гарних умов для читання.

СТАТИСТИКА

1. Статистика книги змішується з Бібліометрією, хоча дотепер вона застосовувалася, головним чином, для підрахунку кількості надрукованих книг (видань). Але статистика починає поширюватися тепер на тиражі, на рух книги, на бібліотеки, книгарні, на ціни, і т.п. За книжковою статистикою вже були розпочаті значні роботи. Були отримані абсолютні цифри, а також коефіцієнти. Без сумніву, не треба перебільшувати значимість цих цифр, тому що всі підрахунки далекі ще від повноти, точності й порівнянності. З іншого боку,

коефіцієнти, які ми одержали, є середніми й підвласні будь-яким змінам, залежно від нескінченних змін. Однак, хоча числа, якими ми вже розташовуємо, є тимчасовими, варто розуміти, що вони приведуть нас до більш точних і повних показників.

2. Статистика. Перш ніж продовжити систематичне вивчення, що дозволить вивести коефіцієнти, наведемо кілька числових даних як оцінки.

Число добутоків. До нас дійшло більше 1,6 тис. праць із грецької й латинської античності.

Сучасна продукція. Вона змінюється від країни до країни, від галузі до галузі, від року до року. Німецька літературна продукція в 1932 р. знизилася на 27% у порівнянні з попереднім роком.

Згідно Холдену, число праць з астрономії до 1600 р. було наступним:

Століття		Століття		Століття	
II -	2	VII -	2	XII -	13
III-	2	VIII -	2	XIII -	14
IV-	3	IX -	5	XIV -	19
V -	5	X -	4	XV19 -	190
VI -	2	XI -	8	XVI20 -	1933

Для книг по зоології, статистика наводить наступні дані:

Періоди	Число видань	Наростаючий підсумок
1700-1845	13 560	13 560
1846-1860	40 750	54 310
1861-1879	125 000	179 310
1880-1895	115 000	294 310
1896-1908	104 415	398 725

У 1911...1913 р. число опублікованих праць і наукових доповідей тільки про риб досягло 1178.

Кілька цифр показують ріст видань по медичній бібліографії. «Індекс-Каталог», публікація якого триває, включає 342 895 назв книг і 1 527 038 назв статей у періодиці. Бібліотека міністерства охорони здоров'я у Вашингтоні, присвячена винятково медицині, одержала в 1929 р. 842 395 книг і брошур і 7618

портретів.

Установлено, що, не враховуючи патентів, щорічно публікується від одного до півтора мільйонів статей по науці й техніці.

СРСР заявляє наступні цифри: 500 млн прим. в 1930 р. у порівнянні з 120 млн до війни. Видається 50% праць з економічних і суспільних наук і 30% з технічних питань, замість 5% і 14% відповідно. Цього року опубліковано 16 млн примірників творів Леніна й 50 тис. прим. «Капіталу» Маркса, 30 млн прим. класичної літератури. В минулому році опубліковано 52 тис. праць на 58 мовах замість 24 в 1913 р.

Андре Суаре пише: «Було сто рукописів однієї поеми для ста принців - друзів поезії. В епоху Ренесансу й інкунабул було п'ять або шість тисяч примірників тієї ж самої праці для двадцяти тисяч читачів. Тепер є мільйон томів для десяти мільйонів читаючих людей».

Один гуморист сказав: «Оскільки багато видань через хитрування їхніх редакторів доводиться читати між рядків, є причина подвоювати багато цифр». Число назв книг, опублікованих із часу винаходу друкарства, оцінюють в 12 млн; близько 200 тис. становить щорічна книжкова продукція всіх країн; більш ніж 75 тис. – число періодичних видань і газет; є 1 тис. великих загальних і спеціальних бібліотек.

Існує приблизно 30 тис. наукових і технічних журналів. Число статей, які в них опубліковані, оцінюють більш ніж в 3 млн.

Хімічне суспільство по текстилю (Textil Chemische Gesellschaft) опублікувало більше мільйона бібліографічних описів, класифікованих по предметах і авторам.

От ще декілька цифр, які дають подання про число документів:

Латиських народних пісень нараховують 218 тис.

В 85-й день народження (жовтень 1932 р.), президент Гінденбург одержав 22 тис. листів, поштових листівок, послань і подарунків; 1,7 тис. телеграм. Ці відправлення були зареєстровані, і на них була надана відповідь.

Тривалість створення творів. Швидкість створення творів варіюється від дуже швидкої до вкрай повільної.

Праця Форчеліні (Forcellini) «Повний латинський словник» (Totius latinitatis

Lexicon) був розпочатий в 1718 р. Припиняючись багато разів, він був закінчений тільки у 1753 р., тобто через 35 років. Потім біля двох років тривав його перегляд; рукопис був перероблений Луї Віолато (Lois Violato), що присвятив вісім років цій праці й закінчив її тільки в 1761 р. Словник вийшов тільки в 1771 р. Форчеліні помер до публікації свого добутку.

Поширення творів. «Одісея» складається з 12 118 віршів, «Іліада» – з 12 210 віршів і кожний вірш приблизно з 33 букв, що дає в сумі 501 930 букв; епічні, ліричні або дидактичні поеми латинською мовою не перевершували тисячі віршів в одній пісні; роман Франсуа Копе «Генрієта» складається з 193 стор. і включає 19 029 слів.

«Махабхарата» – поема в 200 тис. віршів, у якій кожна пісня, а їх у ній 18, за розміром майже дорівнює «Іліаду». (Крім неї є ще «Ригведа» і «Рамаяна»).

У епічних поем дуже значні розміри. Вони містять до двадцяти, тридцяти, п'ятидесяти тисяч віршів, які слідкують один за одним тирадами від двадцяти до двохсот, а іноді й більше. «Роман про Розу» – капітальний твір французької й всієї європейської літератури – пам'ятник в 22 тис. віршів.

Національної асоціації з освіти, заснованої 65 років тому, знадобилося в 1923 р. для єдиного тому своїх звітів (що склали 1/10 частини всіх її публікацій) розсилання 111 млн сторінок. Її журнал великого формату розсилався 130 тис. членів асоціації.

В 1907 р. в Армії Порятунку було 69 періодичних видань. Усього вона опублікувала 1 013 292 прим. Календарі університетів Британської імперії («Calendars») включають щорічно близько 50 тис. сторінок. Один мільярд тисяч франкових банкнот утворив би 2 тис. томів по 500 аркушів.

Тираж. На початку друкарства звичайний тираж становив від 275 до 1 тис. екземплярів.

Проповідь Спюржона (Spurgeon) публікується й поширюється щорічно мільйонним тиражем.

Тираж «Записної книжки покупців у Ротшильда» («Rotschilids Taschenbuch fur Kautleute») 60-го видання, досяг півмільйона екземплярів. Грузинська абетка при царському режимі була поширена в 500 тисячах екземплярів.

Видання. Із всіх книг у Біблії було найбільше число видань. Відомо близько 700 повних або часткових її перекладів.

Вага. Більша частина англійських книг перевершує вагу в 400 грам. Книга товщиною 3 см. на цигарковому папері може містити 1 тис. сторінок. (Приклад: «Encyclopedia Britannica»).

Ціна. Вартість виробництва й організації документації по хімії оцінюють в 200 млн французьких франків. З 1885 по 1893 р. «Енциклопедичний словник Мейерса» («Meyers Conversation Lexikon») був проданий кількістю більш ніж 143 тис. прим. на суму більше 24,5 млн німецьких марок. За наукову книгу в 350 стор., випущену в 1 тис. прим, видавець Алькати (Alcati) до війни виплатив авторові 500 франків і вручив йому безкоштовно 50 прим.

Друкарня, рядки, букви, слова. У великому «Словнику ЛарусСа» («Dictionnaire Larousse») зазначено 400 млн букв і, з розрахунку 4 тис. слів на одній сторінці (27,5 тис. х 4 тис.), 90 млн слів. В одному томі «Наукової бібліотеки Фламмаріона» («Bibliothque scientifique Flammarion») зазначається: а) сторінок: 300; б) рядків на сторінці: 29, загальна сума: 8,7 тис.; в) букв у рядку: 50, загальна сума: 435 тис.; г) слів у рядку: 8 – 9; д) слів на сторінці, приблизно 215; е) слів у томі, приблизно 65 тис.

Типовий том містить 320 стор. (20 печ. л.), 33 рядка на сторінці (=10,56 тис. рядків), 10 слів у рядку (= 106,6 тис. слів). У деяких книгах звичайного типу в середньому 60 рядків на сторінці. Вважають, що одна праця видається в середньому у двох томах. Читання. Роман в 100 тис. слів читається за 4 години. 1 година = 25 тис. слів 1 хвилина = 400 слів 1 секунда = 6,5 слів.

Один рядок читається за 2 сек. і сторінка за хвилину.

Руйнування. Оцінили, що в Росії під час революції опублікували 60 млн томів, і в той же час спалили 15 млн. Простір (mj), зайняте книгами в бібліотеках: у Гановері: 220, у Штутгарті: 225, у Бостоні: 225, у Британському музеї: 224;
Довжина полиць:

1 полку інфоліо = 45 см

1 полку в 4' = 35 см

5 полиць в 8° = 125 см

проміжок + 21 см

7 полиць = 224 см

або 8 полиць в 8° = 200 + 24 = 224 см

Товщина книг:
у Геттінгені: 8°, 20 см
4°, 30 см
інфоліо, 40 см
у Халле: 8°, 35 см
4", 25...35 см
інфоліо, 35...45 см
Гранд, + 45 см.

Можна вважати, що 80 книг розташовується на 1 квадратний метр стіни. Це середнє значення; розрахунки показали 100, 66 і 63 книги відповідно. Спостерігається тенденція до зменшення розміру книг.

Устаткування. Міць технічного встаткування для виробництва книги може бути обмірювана наступними цифрами: машина для переплавлення літер (Wicks) – 60 тис. літер в годину; складальна машина Langston Monotype – 12 тис. літер в годину; плоскодруківана машина – 50 тис. аркушів в годину, друкована машина Pali Mail – вчетверо більше, 200 тис. аркушів в годину; палітурна машина 6 тис. томів в день; машина для покриття плетіння тканиною або папером – 22 тис. томів в день.

З 1910 р. гігантські машини друкують 66 тис. прим. сторінкової газети, фальцюють, погоджують у тюки, готовлять до відправлення поштою. Досить було б 10 лінотипів і 5 друкованих машин у великій газеті, щоб робити роботу 300 тис. переписувачів.

З початку ХХ в. у Німеччині 275 тис.людей були зайняті у видавничій промисловості й впровадили продукції на 100 млн у валюті для експорту. У той же час 125 тис., що живуть в Парижі, були зайняті у сфері печатки. У США капітали, які інвестують у видавничу промисловість, становлять щорічно 200 млн дол. при виробництві продукції вартістю 375 млн дол.

3. Поряд із цією статистикою книги й документа повинна була б виникнути статистика сучасного стану нашої цивілізації, відображенням якої вони є і якої вони повинні бути. Нагадаємо її: нас два мільярди чоловік, розселених на трьох континентах, у п'яти частинах світу, 60 державах. Ми побудували мільйон кілометрів залізниць; ми володіємо майже 60 тис. морських суден; ми можемо на цепеліні зробити кругосвітню подорож за 21 день і по радіо – за кілька секунд. Щорічно через міжнародну зовнішню торгівлю проходить один з половиною мільярд книг. Зовсім недавно в промисловість, що виготовляє автомобілі й кінофільми, було інвестовано по мільярду доларів капіталу. І коли ми приймаємося боротися й все руйнуємо, та хоча й не знищуємо себе повністю, але можемо, як у світову війну, пред'явити 10 мільйонів мертвих, стільки ж поранених і додаток в 2 більйони золотих франків.

Але коли ми створюємо, то створюємо величезні організації. 400 міжнародних асоціацій, 200 міжнародних трестів, 5 світових релігій, Ліга Націй, що включає вже 54 держави.

Дійсно, наш час є часом колосальних масштабів.

4. Потрібно спільно працювати, щоб створити Загальну Статистику Книги, розглядаючи одночасно, предмети, країни, дати, форми й мови публікацій. Були початі різні спроби статистичного синтезу, з яких перша за часом належить Міжнародному інституту бібліографії. Значні труднощі виникають при зборі точних даних, але до цього варто постійно прагнути. Втім, наявність приблизних даних все-таки краще, ніж їхня повна відсутність.

Підготовча робота повинна бути розподілена між різними країнами й різними фахівцями. Статистика, представлена на Міжнародному конгресі бібліографії в 1910 р., була опублікована в працях конгресу, а також у Бюлетені Міжнародного інституту бібліографії (1911, тетр. 1...3, стор. 1). Вона створила базу такої статистики. Зведені й координовані таблиці в цих публікаціях вказують форму, до якої треба прагнути. Кінцеві результати цієї роботи і її висновків відбиті в серії діаграм.

Підготовка загальної статистики книги ґрунтується на вивченні існуючих бібліографій. Вона поєднується також з роботою зі складанням списку головних

джерел, які треба централізувати й координувати в Універсальному бібліографічному репертуарі. Мова йде також про те, щоб скласти щось начебто вибіркової Бібліографії Бібліографій, обмеженої тільки великими зборами фундаментальних бібліографій, витримками з них із вказівками на сучасний стан і перспективи, а також включає реєстрацію певного числа самих бібліографій. Ці збірники служили б гарним джерелом для статистики. Міжнародний інститут бібліографії склав під ці форми положення про статистику й підготовчі бібліографічні списки.

5. Методологія книжкової статистики сильно просунулася. Центральна книжкова палата в Москві почала зусилля по складанню статистики російської печатки, розглянутої із самих різних точок зору: загальне число опублікованих назв, число надрукованих аркушів, тираж, перевидання й репринти, оригінальна література й переклад, відпускна ціна, територіальний розподіл виробництва, групи видавців (приватні, наукові, державні видавництва), розподіл за тематикою, за групами читачів. Кожний із цих пунктів розглянутий у чотирьох різних аспектах: 1) число надрукованих примірників; 2) число надрукованих аркушів, наведених до умовного зразка; 3) тираж; 4) число надрукованих аркушів у загальному тиражі всіх публікацій. (Н. Яницький. Статистика печатки РСФСР. - М., 1926. - 142 с).

Статистика печатки РСФСР (Росії) в 1926 р. дає статистику друкованої продукції російських друкарень в ряді аналітичних і синтетичних таблиць. Поставлені питання й численні відповіді, які на них даються, утворюють заслуговуючий метод уваги. Десяткова класифікація є важливим обрамленням цих фундаментальних таблиць. (Роботи г-на Яницького).

6. Перші спільні роботи зі Статистики книги були розпочаті понад двадцять років тому Міжнародним Бюро авторського права в Берні (г-ном Ротлісбергером) і потім Міжнародним інститутом бібліографії. Нещодавно Комісія з інтелектуального співробітництва Ліги Націй попросила в Міжнародного інституту статистики включати більше інтелектуальних даних і, отже, також усього, що стосується книги, у таблиці, рекомендованих адміністративним службам. Передбачається, що Міжнародний інститут інтелектуального співробітництва опублікує Довідник інтелектуальної

статистики, що об'єднає навчальну й бібліографічну статистику різних країн. Серед нещодавно опублікованих робіт згадаємо показову працю Е. Уіндхема Хелма «Статистична бібліографія у зв'язку з розвитком сучасної цивілізації». У ньому наведені дані Міжнародного каталогу наукової літератури (International Catalogue of Scientific Literature), ніде раніше не публікувалися.

Статистична праця Енріке Спран «Бібліотеки з 50-тисячним і більшим фондом томів» є загальним джерелом статистики бібліотек. У Щорічнику німецьких бібліотек за 1929 р. був даний список німецьких бібліотек і інститутів.

МАТЕМАТИЧНА БІБЛІОЛОГІЯ

У Бібліології повинне знайти місце для математики. Всі науки мають тенденцію, якщо й не прийняти математичну форму, то, принаймні, скористатися математичними методами як додатковими у своїх дослідженнях (математичні фізика, хімія, біологія, соціологія, економіка). Майже повна відсутність теоретичних робіт такого роду не може бути достатньою причиною для того, щоб у загальні рамки системи Бібліології не вводити математику.

Математична Бібліологія відноситься до всього вимірного в книзі (книжкова статистика, бібліометрія). Математика створює особливу мову. Вона виражає логічні відносини між об'єктивними фактами. У соціальній галузі вона є засобом ввести й використовувати статистику й зв'язати її системою точних співвідношень із законами, сформульованими в соціології. Було показано, наприклад, що можна ввести положення економіки в точні науки, як і математичну теорію аналогій у статистичну теорію газів або, взагалі, у термодинаміку. В якості іншого прикладу наведено, що в економіці кожної країни існує математична залежність між роздрібними цінами, зарплатою й числом безробіття.

МЕТОД БІБЛІОЛОГІЇ. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

1. У цілому методи, застосовані в інших науках, будуть дійсні й у Бібліології. Але треба поміркувати над їхнім застосуванням, розглянути їхню правомірність, зрозуміти, як можуть ці методи бути використаними, і пом'якшити їх, не применшуючи їхньої строгості, щоб погодити їх з вимогами досліджень у нових галузях.

Виникнувши пізніше багатьох інших наук, Бібліологія повинна скласти власну методику порівняння всіх методів, якими є:

А. Метод спостереження.

Б. Експериментальний (нові книги).

В. Історичний.

М. Дедуктивний.

Д. Індуктивний.

Е. Математичний (використання символів).

Ж. Статистичний.

Математичні методи застосовуються емпірично й індуктивно; природничі науки прагнуть до того, щоб їхні методи стали, як в математиці, концептуальними й дедуктивними. Потрібно прикласти зусилля, для того щоб трактувати документацію абстрактно й створювати шляхом міркування можливі документальні системи.

2. Науковий метод складається, головним чином, з того, щоб враховувати різні фактори, що впливають на досліджувану проблему, і в тім, щоб з'ясувати вплив кожного з них, взятого окремо, у той час як будь-які інші фактори будуть вважатися незмінними.

Відповідно, у методі всіх інших наук мова йде про те, щоб: а) визначити приватні факти; б) встановивши ці факти, об'єднати їх у методичну конструкцію або систему для з'ясування відносин між ними. Потребується ізолювати факти, щоб їх встановити, об'єднати й зрозуміти.

Перше завдання полягає в тому, щоб встановити метод визначення фактів. Він складається в безпосереднім спостереженні. Але цей метод недостатній. Багато фактів залишилися в минулому й збереглися тільки завдяки слідам, залишеним в документах, з яких ми можемо про це дізнатися. З іншого боку,

факти розкидані по об'єктах Бібліології - книгах. Одній людині неможливо вести особисто безпосереднє спостереження за всіма фактами. Треба, таким чином, додати до цього спостереження відомості інших спостерігачів і з'єднати власні спостереження з документами, складеними іншими спостерігачами. Пряме спостереження й непрямий метод вилучення фактів з документів сутності, таким чином, два методи визначення фактів Бібліології.

3. Науки, технології й найбільш зроблені організації утворюють також моделі, якими треба надихатися і які треба взяти до уваги при створенні методів. Розвиваючись повністю самостійно, вони можуть завдяки власним вимогам, ініціативі й винаходам пропонувати свої конструкції іншим наукам, технологіям і організаціям.

4. Наука приростає фактами й теорією; розум - спостереженням і міркуванням. Так лінгвістична наука, наприклад, утворена лінгвістичною історією (факт) і лінгвістичною психологією (теорія). Документальна наука буде утворена: а) Історією Книги й Документа (факти, отримані шляхом спостереження); б) їхньою ідеологічною інтерпретацією: Психологія, Технологія, Соціологія.

5. Книга - об'єкт бібліологічного спостереження. Як математик, хімік, біолог будуть вважати об'єкти, які вони спостерігають, буквами, що утворюють їхню власну науку, бібліологія бачить у книзі тільки бібліологічні букви, залишаючи поза уваги сам зміст книги, обговорювану в ній тему. Так, хімікові байдуже, аналізує він органічні речовини тіла кролика або курчати. Увівши в Бібліографію метод природної історії, їй дали ім'я систематичної бібліографії. Науки про природу переслідують подвійну мету: опис фактів і їхнє пояснення, або теорію. Коли факти зникають від людини, треба відновлювати їх необхідним коментарем. У Бібліології об'єкт вивчення створений людиною. Він не являє собою нічого таємного, дивного, але наша винахідливість і уява передбачають майбутні його форми й покликані виконувати роль, аналогічну теорії в науках про природу: мова йде в обох випадках про наукове конструювання.

6. Описавши й зрівнявши книги (будь-яких часів, країн, втримування, форми, мови) і класифікувавши їх за різними ознаками (описова Бібліологія, теоретична Бібліологія) виявити: 1) різні можливості для обґрунтування методів,

що ставляться до виробництва, зберігання, читабельності, поширення (Технічна теорія); 2) закони, за якими відбувалася зміна книг протягом часу (Еволюція книги); 3) слідства, які з них випливають (Додатка).

7. Як могла б Бібліологія скористатися методом, застосовуваним у Риторичній Поетиці. І та, і інша намагаються відбити у формулах і зразках те, що є найбільш прекрасним у літературних творах. Шедеври слугували для них основою, але вони зуміли звільнитися від цього, щоб піднятися, хоча б частково, до рівня раціональної науки. Справа в тому, що шедеври, що були їм джерелом вивчення, самі є продуктами логічних і природних операцій людського розуму. Риторика й Поетика досліджують літературну композицію як слідство цих операцій, аналізують їх, визначають їхню цінність і перетворюють їх у формули. Таким чином треба було б вивчати книги як документальні форми.

8. Остання операція бібліографічної конструкції полягає в тому, щоб об'єднати послідовні явища й зуміти скласти картину еволюції. Еволюція - серія змін в тому напрямку, що нам здається постійним. Еволюція - фундаментальне явище у всіх науках, які вивчають живих істот.

Треба з'ясувати напрямок бібліологічної еволюції. Вона близька до еволюції суспільства і його звичаїв, але зовсім відрізняється від еволюції тваринного світу. Загальне в них лише напрямок безперервної зміни, але процес цієї зміни інший.

Спадковість і Відбір є двома факторами еволюції видів. Оскільки еволюція там чисто біологічна, ці фактори теж чисто біологічні. У Бібліології, як і в соціології в цілому, факти змішані: фізіологічна сторона, розвиток Людини, що змінює середовище, і психологічна сторона (інтелектуальна). Два фактори панують: а) спадковість - всі матеріали, накопичені в минулому; б) відбір - вибір ознак, здійснюваний за багатьма підставами між цими матеріалами, щоб продовжити передачу одних і відхилити інших.

9. Книгу з успіхом можна порівняти з механізмом, організмом, елементом психіки або соціуму.

АНАЛІЗ І СИНТЕЗ ЕЛЕМЕНТІВ

Відрізняють аналіз і синтез, індукцію й дедукцію й, у зв'язку із цим, раціональні науки, засновані на дедукції, і науки спостережливі, засновані на індукції. Документація - наука спостережлива, котра, виникнувши один раз із загальних даних, користується дедуктивним методом, щоб узагальнювати ці дані, і методами комбінаторики й винаходу, щоб узагальнювати нові дані. Предметом дослідження є властивості книги й документа, і за допомогою їхнього вивчення - специфічна їх природа й закони їхнього функціонування. Ціль дослідження - або розкриття причин, або відкриття законів і визначення типів.

Описавши й порівнявши книги будь-якого часу, країни, змісту, форми, мови й класифікувавши їх за різними ознаками (описова Бібліологія, теоретична Бібліологія), потрібно виявити: 1) різні можливості для вираження ідей, що відносяться до їхнього виробництва, зберігання, розуміння, поширення ідей (технічні питання); 2) закони, за якими відбувається зміна книг протягом століть (Еволюція книги); 3) основні застосування, які із цього випливають.

Аналіз і синтез постійно працюють у книзі, як у науці й у мові. Існує бібліологічна система, елементи якої постійно впливають один на одного й кожного разу будь-який елемент підпадає під вплив всієї системи. Об'єднання елементів, їх розподіл, перерозподіл у нові об'єднання відбувається безупинно. Будь-яка бібліологічна форма, приватна, або аналітична (наприклад, доповідь по хронології або географії, визначення термінів при викладі, формулювання зведених висновків), удосконалюючись, дезінтегрує інші, менш вдосконалені форми, отримані в процесі синтезу. Будь-яка бібліологічна форма, загальна або синтетична (наприклад Трактат, Газета) вдосконалюючись, спонукає, в свою чергу, до зміни не лише власні приватні форми, але поступово, шляхом імітації й через необхідність координації втягує в цей процес і інші форми, включені в інші сукупності. Цим процесам Бібліологія повинна приділяти спеціальну увагу: їхнє вивчення становить важливу сторону її предмета.

МНОЖИННІСТЬ БІБЛІОЛОГІЧНИХ СИСТЕМ

1. Протягом століть народи створили свої бібліологічні системи або самостійно, або наслідували інших народів, або під їх впливом. Тут, як і в Природознавстві, Клітка становить основу всіх організмів, але тим часом, кожна

істота, починаючи з одноклітинних, може розвиватися в різних напрямках. Тут так само, як у мовознавстві, крапка відліку не була однієї й тієї ж для всіх мов, вони були розділені споконвічно, перш ніж кожному слідкувати своєю особливою дорогою. І якщо їхня подальша еволюція пішла паралельно, вона, проте, не збігається всередині їх загальної системи. Кожна з бібліологічних систем - ассирійських, єгипетських, грецьких, західних, східних, примітивних народів - народжена її народом. Еволюція закінчилася тим, що вони з'єдналися або їх замінила зовсім інша, щонайменше, найбільш просунута система.

2. Таким чином, є «бібліологічний феномен», «бібліологічний ефект» (під словом «ефект» тут розуміється «явище», як говорять, наприклад, фотоелектричний ефект). Він складається головним чином у нанесенні знаків на носій (на обкладинку або в текст).

3. Добре б дізнатися якою мірою з'ясовані тут бібліологічні властивості дійсно торкаються думки, представлені в документальній формі? Щоб на це відповісти, треба було б паралельно надати в таблиці запис однієї й тієї ж думки, вираженої різними способами: а) імпрорізована мова, записана стенографічно - письмова мова - підготовлена, але не записана мова; б) спонтанна розповідь і написана казка або роман; в) поезія усна й письмова; г) театральна імпрорізація й постановка до п'єси; д) міркування на наукову тему й документовану доповідь на ту ж тему; е) усна традиція історичних спогадів і літопису; ж) навчання професії на практиці й письмовий виклад професійних знань.

4. Треба: 1) безпосередньо спостерігати факти; 2) відзначати їх, коротко описувати, заносити в список; 3) ретельно аналізувати у всіх аспектах; 4) виявляти загальне й постійне співвідношення, що зв'язує всі факти, - необхідну передумову формулювання будь-якого закону, пояснення й визначення причинності.

5. Є два різних способи застосовувати порівняння: 1) для висновку з нього універсальних законів; 2) для одержання історичних уроків.

6. Визнана наука складається із сукупності фундаментальних принципів, які більше не обговорюються вченими; із системи встановлених істин, доведених і доступних для експериментальної перевірки законів. «Але перший аспект науки, - говорив Кант, - безладдя явищ (Gewuhl der Erscheinungen), рапсодія

вибору (Rhapsodie der Wahrnehmungen)». Так в основі будь-якого знання лежать описи: 1) дуже точні, 2) зроблені в зрозумілих термінах, 3) обмірювані, 4) класифіковані. Від них переходять до розгляду загальних співвідношень між описаними, названими й обмірюваними елементами досліджуваної науки.

7. Будь-який метод повністю виражається в системі й ґрунтується на певних принципах. У нього можуть бути різні системи й навіть численні перехресні шляхи, що приводять до однієї мети й координують ті самі дані, отримані із практики або в дискусіях. Множинність систем не суперечить ні принципам, ні навіть методам, але виражає розходження етапів і фаз своєї появи.

www.dilo.kiev.ua

МЕТОД РОЗГЛЯДУ БІБЛІОЛОГІЇ

При розгляді можливі два методи. Можна розглядати окремо три частини або навіть три різних розділи: 1) Бібліологію; 2) Бібліотехніку; 3) Правила, рекомендації, прийняті або запропоновані міжнародною організацією з Документації. Або ж обговорювати ці питання одночасно, в рамках єдиної класифікації, в різних розділах якого були б передбачені всі ці різні точки зору. У справжній праці з'єднані обидва методи.

ЗАГАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ БІБЛІОЛОГІЇ

Як у будь-якої науки, в Бібліології є основна проблема, на вирішення якої концентруються всі зусилля. Тому що документ складається, головним чином, з механізму передачі думки за допомогою листа й читання, ця проблема може бути виражена в наступних термінах: а) читати якнайбільше; б) витратити на читання мінімум часу; в) сприймати якнайбільше, не випробовуючи при цьому неприємних відчуттів; г) запам'ятовувати якнайбільше; д) читати з максимумом інтелектуальної реакції (роботи думки); е) випробовувати при цьому як можна більше приємних відчуттів.

1. Щоб рухати вперед бібліологію, важливо уточнювати, систематизувати й розширювати нові дослідження. Часто теорія ґрунтується на неповних, неясних даних, частіше отриманих випадково, чим спеціально обраних.
2. Завжди потрібні найбільш точні спостереження. Предмет спостереження - книги й документи. Але недостатньо, щоб вони були розташовані в Бібліотеці, треба ще, щоб вони були розглянуті там з бібліологічної точки зору (тобто з погляду форми), що відрізняється від наукової точки зору. Треба було б також, щоб центри вивчення стали справжніми лабораторіями, де могли б спільно працювати «бібліологи», що володіють необхідними матеріалами й інструментами. Проблеми повинні ставитися спільно й вирішуватися спільними зусиллями.

ПРАКТИЧНІ ПРОБЛЕМИ

1. На практиці в основній проблемі Документації два аспекти, один глибинний (стосовний до основи), інший формальний.

А. Щодо основи.

Документація є тільки третім терміном тріади: Реальність, Знання, Документ. Відповідно, Документація формулює для дозволу основної проблеми власні методи, що дозволяють виявити з безлічі документів оригінальну, важливу, нову й поміщену в рамки систематизації наук істину. Ця проблема так само, що в металургії, в якій на цей випадок є більш-менш розроблений метод відділення руди від порожньої породи - титрування.

Б. Щодо форми.

Документ є тільки коштами для перетворення інформативних даних в знання тих, хто в них потребує й хто виокремлений від них у часі й у просторі, або чий дискурсивний розум потребує, щоб йому показали внутрішні зв'язки речей. Отже, документація повинна прагнути до того, щоб максимально надавати людині можливість перебороти обмеження нескінченністю, вічністю й інтуїтивним знанням. Така можливість ідеальна, її неможливо досягти, тому що вона породжена чистим розумом. Але до неї можна прагнути.

Проблема полягає в тому, щоб шукати вдосконалення книги в ній самій(швидкість, повнота, поширення, ціна, і т.д.), вдосконалення кожного із проаналізованих елементів і вдосконалення заміників книги, тобто інших засобів досягнення цілей книги, інших органів, здатних здійснювати ту ж функцію. Документація спочатку відштовхувалася від книги такої, якою вона була надана авторами й видавцями, і намагалася по-іншому її організувати. Тепер треба зайнятися систематичним вивченням, вдосконаленням і реформуванням самої книги. Це піднімає ряд проблем, які розподіляються так:

А. Бібліографія й Бібліотекономія: обробка отриманих готових книг.

Б. Публікація. Раціональні типи публікацій і правила їхнього встановлення.

В. Структура науки: спосіб впорядкування й систематизації сукупності даних, що стосуються цієї науки.

М. Загальна класифікація знань: спосіб організації взаємозв'язку між різними науками.

Д. Науковий синтез: принципи, закони й методи визначення й обробки даних кожної окремої науки.

3. Бібліологія повинна послідовно розглянути наступні два питання:

А. Маючи на увазі всі книги, видані за весь період і що продовжують виходити, яким характеристикам, матеріальним, графічним і інтелектуальним вони відповідають, і як їхні різні елементи здатні виражати дані?

Б. Відповідно, маючи на увазі ці інтелектуальні дані, які матеріальні, графічні й інтелектуальні елементи найкраще пристосовані для їх бібліологічного й документального вираження?

4. У підсумку, основна практична проблема документації може бути сформульована ще й у таких термінах:

А. Будь-яка думка, будь вона чисто розумовою, відображай вона почуття й хвилювання або намір і бажання, стався до мене або не до мене, як будь-яка думка, вона може бути висловлена за допомогою документів, тобто за допомогою реальностей речовинних, або фізичних, що включають або підтримують думки, названі даними, за допомогою знаків, або форм, або видимих відмітних елементів змісту, з'єднаних з розумом.

Б. Будучи документами різного роду, взяті цілком, або в частинах, або в сукупностях і зборах, які вони становлять, вони можуть максимально здійснювати це вираження, дотримуючись деяких принципів, деяких раціональних положень.

В. Яким образом сприймати думку автора, виражену графічно, з найменшою витратою часу, з найменшим зусиллям, тобто з максимумом ефективності.

Г. Як при виробництві книги організувати роботу всіх тих, хто розподілений, умовно або історично (співробітництво, зближення).

Д. Як досягти загальної ефективності книги: з одного боку, вдосконалюючи кожен з елементів, що становлять книгу, з іншого боку, поступово досягаючи кінцевої мети, з огляду на особливе й тимчасове призначення кожної з її частин. Чи ґрунтуватися для цього на традиційних коштах, або винаходити нові методи й кошти.

ТЕОРЕТИЧНІ ПРОБЛЕМИ: ЧИСТА БІБЛІОЛОГІЯ

1. Ставиться питання про чисту Бібліологію, задуманому подібно будь-якій чистій науці, що ґрунтується на декількох фундаментальних поняттях, з яких були б виведені всі можливі логічні слідства. На таких підставах створені, наприклад, чиста математика, чиста фізика, чиста економіка, чисте право.

Можна були б найбільш високі форми документації назвати Позначка-Документацією, або чистою Документацією. Не можна обмежувати процеси доказу й винаходу єдиним бажанням негайно одержати практичні результати, але треба постійно йти далі. Математичний алгоритм не для загального вживання; вимір фізичних явищ здійснюється за допомогою складного інструментарію (наприклад, вимір чинності світла або коливань маятника). Відомі також вкрай заплутані конфлікти, які суддя або арбітр можуть дозволити тільки загальноприйнятим розмежуванням понять.

Чиста Документація повинна мати можливість піднятися так високо, щоб бути здатною приводити, хоча б не всіх, але деяких, до рідких або єдиних документальних записів, до ускладнених і незвичайних сполучень документів. Досить можливо, що завтра стане простим, загальним і корисним те, що сьогодні здається щирим і раціональним.

2. У цьому змісті прецедент математики значний. До XIX в. будь-яке математичне дослідження черпало натхнення тільки з функціональних практичних проблем, із самого початку поставлених людською думкою або залежно від нових відкриттів і винаходів Фізики. У цьому змісті математика була служницею інших наук. Але починаючи з XX в., на базі видатних результатів, отриманих завдяки таланту Ньютона, Ейлера, Лагранжа, Гауса й багатьох інших, було споруджено логічний і самостійний будинок математики. Самокритичність звільнила всіх цих людей від інтуїтивних уявлень. На базі своїх власних понять і незалежних постулатів математика встановлює систему логічної й самодостатньої теорії, що не потребує в тім, щоб ґрунтуватися на чому-небудь ще, що не є вона сама.

3. Чиста Бібліологія могла б бути створена на основі концепції, що складається з наступних чотирьох елементів: а) уявлення про народ; б) відбитому в системі знаків; в) нанесених на практичні й зручні носії; г) що дозволяють

робити запис, які могли б бути збережені, повідомлювані й розповсюджені.

Можна було б логічно довести всі можливості, властиві цим чотирьом положенням і їхнім сполученням: два із двох, три із трьох, чотири із чотирьох. Подання про народ було б поширене на реальний і на ідеальний народ. Що стосується знаків, були б розглянуті видимі й чутні знаки, абстрактні (sic!) і конкретні знаки, статичні знаки й знаки в русі. Носії передбачалися б в різних вимірах, двох (площах), трьох (обсяг) і в русі (динаміка). Комунікацію можна було б розглядати як безпосередню або комунікацію на відстані, і адаптованої до різних типів одержувача.

4. У рамках чистої Бібліології - рамках абстрактних, безупинно розширюваних критикою, дедукцією й індукцією - знайшли б, місце всі існуючі або потенційні досягнення, тобто всі типи книг і документів. Вони з'явилися в деякому місці, в якусь епоху й присвячені деякому конкретному предмету. Чиста Бібліологія була б випадковим збігом цих трьох характеристик, щоб затримувати увагу не на фактично реалізованих даних, а на тому, що в них є загального.

5. Чи зможе коли-небудь трапитися в Бібліології те, що відбулося в Математиці? Радикальне перетворення останньої відбулося в ХХ в. Вона була спочатку тільки допоміжними коштами для кількісного опису явищ, а не для вираження їхньої кількісної концепції. Вона була зведена в ранг чинності, що створює нові категорії думки, необхідні для логічної систематизації й, навіть, «концептуалізації» нових явищ (нові концепції часу й простору; геометрізація явищ гравітації, формулювання категорії причини). Можна б уявити собі аналогічне перетворення в Бібліології, але в протилежному змісті. Дотепер документ служив, переважно, для якісного опису. Вдосконалення бібліологічних категорій могло б прагнути до такої деталізації, точності й такому взаємозв'язку частин із цілим, які наблизили б її до кількісного опису, хоча й розуміємому в іншому змісті, чим в математиці. Це була б саме наукова класифікація, виражена у звичайних індексах, в рамках якої зайняли б місце наукові дані й завдяки якій могли б автоматично відбутися зближення, декомпозиція й синтез ідей.

З іншого боку, в людській еволюції констатують чотири фази: відчуття, розуміння, мова, лист-документація. Без мови розуміння не змогло б удосконалюватися, без листа-документації мова перебувала б у зародковому

стані. Інакше кажучи, як завдяки мові більш інтенсивно й повно утворювалися категорії думки, так само могло б бути й з документацією на більше високій стадії. З її допомогою колись виникне можливість оснастити думку новими категоріями, що ставиться до процесів, що відбуваються із документом, так само, як сучасна математика виробила нові категорії думки.

6. Коли Аристотель створив свою логіку, Афіни були під владою інтелектуального зла. Тодішні риторичні претендували на те, що вони вміють неупереджено доводити помилкове й щире, корисне й шкідливе. Пізніше, після зловживань і оман схоластики прийшов час, коли Логіка і її методи глибоко нехтувалися. Помилка була не в творчості Аристотеля, що залишилося безсмертним, а в практиці його спадкоємців, які недооцінили його розум. Хаос книги й документів у наші дні призиває науку усунути зло документації, що стала безладна, повторювана, суперечлива, подібна в деяких аспектах тому злу Риторів, що, зрештою, Аристотель переміг. Наука, що внесла б порядок у документи, була б продовженням Логіки - науки порядку, яку треба впроваджувати в ідеї. Яким би не був оман, яким дасть привід нова наука, безсумнівні користь і необхідність такого порядку.

7. У майбутньому, на вищій стадії свого розвитку, перетворення книги призведе до документації без документів. Це може привести до абсолютного узагальнення, що нагадало б шлях, який привів математиків до того, що вони можуть звертатися до математики без понять числа й простору! Геометри, поміщаючи пересічні геометричні елементи до все більше й більше складних просторів, прийшли до узагальнення геометрії, для якої тривіальність геометрії Евкліда була б тільки випадком. Алгебраїсти побудували узагальнену арифметику.

Елементарний документ відповідає дискурсивній думці. Він слугує підтримкою цієї думки, дозволяючи їй розвиватися і набувати ясності. Документ на вищій своїй стадії відповідав би безпосередній думці. Він звільнив би елементарний документ від його основних фізичних і психологічних властивостей, небагато скоротив би його, звільнив би його від зв'язку з матеріальними знаками. Яким чином? У цей момент це важко сформулювати. Якщо музика, зведена до чистих тонів, що, імовірно, ніколи не буде написана,

може дати про це якесь уявлення; таке ж враження наводить включене радіо, що раптово наповнює простір своїми хвилями, причому по нашій волі і єдиному натисканні кнопки. Можна сказати, що музика й радіо дозволяють нам робити такі припущення, хоча їх важко викласти зрозуміло.

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК БІБЛІОЛОГІЇ З ІНШИМИ НАУКАМИ

У Бібліології, як у будь-якої науки, існує взаємозв'язок з іншими знаннями. Цей взаємозв'язок діє у двох напрямках: вона в них запозичить, і вона їм дає. Головні науки, з якими існують такі відносини, - Лінгвістика, Технологія, Логіка, Психологія й Соціологія. Але є також загальні відносини із сукупністю знань і наук, і вони повинні розглядатися в першу чергу.

ЗАГАЛЬНА ВІДПОВІДНІСТЬ

Відносини між предметами, як і між науками, які їм відповідають, є взаємними відносинами. Вони такі: «Логіка: Книга» і «Книга: Логіка», «Психологія: Книга» і «Книга: Психологія», «Технологія: Книга» і «Книга: Технологія», «Соціологія: Книга» і «Книга: Соціологія». Взаємність цих відносин здійснюється щоразу у двох напрямках. Так, можна розглядати вплив Логіки на Книгу, але й, навпаки, Книги на Логіку, якій Книга дала самовираження, чітке й системне. (Наприклад, чим була б Логіка в працях по геометрії, якби вона не змогла відобразитися у восьми книгах Евкліда). Так само Книга впливає на Психологію (формування Розуму), на Техніку (ясне позначення, що дається нею виробленим предметам), на Суспільство (розширення й уточнення суспільних зв'язків), на те, як книга реагує на суспільні явища, зокрема, дію книги на публіку або розрізнену юрбу, і навпаки.

Створення системи термінів могло б ясніше виразити ці відповідності в обох напрямках. Можна сказати бібліологічні Логіка, Психологія, Технологія й Соціологія. Відповідно можна сказати логічна, психологічна, технологічна й соціологічна Бібліологія.

БІБЛІОЛОГІЧНА ЛІНГВІСТИКА АБО БІБЛІОЛОГІЧНА ФІЛОЛОГІЯ

1. Відносини Бібліології й Лінгвістики можна б назвати Бібліологічною філологією. Її ціль - показати, як із самого початку відбувалося проростання мови в знак, після того, як сама думка (відчуття, почуття, ідея) проклала зовнішню дорогу до цієї ж мови, як мова знайшла в книзі кошти закріпитися й розвинути до

складних літературних форм, як він продовжує неспинно розвиватися в складних літературних викладах, випробовуючи необхідність включати більше думок в більшу кількість документів, як, зрештою, він безупинно розширює словник, номенклатуру, термінологію.

2. Фонетичні, морфологічні, психологічні системи мови доповнені також бібліологічною системою. Робота над мовою, вивчення порівняльної граматики, що триває вже кілька століть, показує, чого можна чекати від вивчення книг. Спочатку класифікували розглянуті мови окремо з різних точок зору, потім - у їхній сукупності. Потім розглянули еволюцію кожної групи мов протягом певного часу й зрозуміли шлях, який повинен впливати. Вивчали її з погляду етимології й генеалогії, вивчали із трьох різних сторін мови - фонетики, морфології, синтаксису, із психологічного боку. Бібліологічні об'єкти, вивчені за аналогічними методами, покажуть не менш значні результати.

3. Для вивчення мови тексти дають коштовні елементи. Для стародавніх мов можна встановити будь-які факти тільки за допомогою спостереження за ними. Тільки на письмових документах можна побачити, наприклад, атичний, готичний або старослов'янський лист. Можна визначати також стан мови в деякий момент, в деяких умовах, і розгляд текстів тоді стає заміною прямого спостереження, що було неможливим. Але письмова мова далека від того, щоб точно реєструвати всі зміни розмовної мови, що міняється залежно від мовця і його рівня культури. Адже романські мови стали продовженням не літературної латинської мови, а, головним чином, вульгарної латині. Тексти різних епох являють собою послідовні етапи розвитку мови. Істотні зміни, викликані переходом колишнього латинського типу до романського типу від III до X ст. н.е., знаходять висвітлення в писемних пам'ятках. Але зміна мов відбувалася також поза текстами. Лінгвістика робить свої зіставлення, встановлюючи первісну «загальну літературну мову» (Ursprache³¹). Кожний мовний факт є частиною сукупності (лінгвістичної системи), на якій все тримається. Зіставляють, таким чином, не факт деталі з іншим фактом деталі, а лінгвістичну систему з іншою системою.

4. У кожному регіоні є група місцевих розмовних жанрів однієї родини й письмова мова, мова цивілізації, що служить для всіх випадків загального

вживання, для зв'язку з всією країною і який є мовою влади, школи, адміністрації, преси й т.д. У такому випадку письмова мова впливає на місцеві говори. Так і у Франції. В V ст. до н.е. у Греції майже кожна місцевість мала власну розмовну мову, але, починаючи із цього часу, все більше й більше сильна дія загальної мови усуває місцеві особливості й загальну літературну мову, в основі своєї атичний, поширюється по всій Греції. Це спостереження пояснює поняття «класична мова».

5. Трапляється, що все народонаселення без його зміни міняє свою мову. Прикладом може служити Єгипет, де єгипетська мова, переживши 4 тис. років історичного існування, вийшла із вживання й була замінена арабською мовою. На території сучасної Франції гальська мова повинна була з'явитись з кельтськими завойовниками протягом першої половини тисячоліття, що передувала християнській ері; потім, після римського завойовування він поступився місцем латинській мові. Отже, не можна ототожнювати нікого з мовою, на якій він розмовляє і, навпаки, будь-яку мову із країною. Це спостереження важливо для класифікації документів.

6. Мова. Насамперед, у будь-якій книзі є мова, і вона існує паралельно книзі. Життя в суспільстві, в цивілізації має потребу в мові: спілкування, комунікація, єднання, порядок, гласність, утворення; мова звучить в будинках, салонах, установах, майстернях, офіційних місцях, на асамблеях, конференціях. Телефон - це розмова на відстані. Є «Телефонна газета». Радіофон - це також спосіб передачі мови. мова пропонує наступні п'ять градацій на шкалі вираження думки: а) мова, б) розмова, в) обговорення, г) лекція й доповідь, але написаний текст, д) театральна постановка по п'єсі. Бібліологічні форми еквівалентні таким розмовним формам, як розмова, інтерв'ю, діалог, розповідь, обговорення.

7. Розмова схожа на спів. Спів є настільки ж природною, як і інтелектуальною потребою. Часто співають, щоб співати, і без певної мети. Так само можуть і розмовляти через фізіологічну й психологічну потребу говорити, а не з метою повідомляти, описувати, доводити або переконувати. Справедливо, що спів звичайно виражає найбільш високі почуття й що слова пісні передають піднесені ідеї в поетичній формі. Навпроти, розмова може виявлятися приземленим і містити самі ординарні загальні місця.

Салони були дуже важливі для XVIII в. Більше світські й літературні до 1750 р. (центри розуму), у другій половині століття вони служать, головним чином, для поширення нових ідей. Двір герцогині дю Мен у замку Сцо, салони мадам де Ламбер, мадам де Ті-Нер, мадам Жофрін (місце зустрічі енциклопедистів), мадам де Дефан і мадемуазель де Леспінас, мадам Пекер».

8. Імпровізація залишилася сутністю ораторського мистецтва. Імпровізація була початком поезії. У той час була схожість оборотів мови, простота ритмів і численні вільності мови. Єгипетські вчені (sic!), грецькі рапсоди, шотландські барди, північні скальди, трувери й трубадури тією чи іншою мірою віддавали данину імпровізації. У диких племен, які існують ще й сьогодні, можна почути імпровізацію. Негритянські племена радуються імпровізованому співу їхніх чаклунів.

Із часом та з вдосконалюванням мов, які збагачуються й ускладнюються, імпровізація, що стала важкою, поступається місцем більше проробленим добуткам і зрештою зникає. Принаймні, вона припинила бути підвидом поезії і є не більш ніж частковістю в низьких жанрах.

У музиці імпровізація, взагалі, тільки дотепний жарт. Вона - розвага великого художника, багатій уяві якого допомагає тривале навчання й збагнення науки. Бетховен, Моцарт були найвідомішими імпровізаторами. Все ж таки, якою б блискучою не була імпровізація, якою б дивною, вона ніколи не досягне висот творів зрілого, серйозного, створеного з любов'ю й у тиші. Орган, його сутність і матеріальний устрій дозволяють імпровізувати.

9. Традиція, наукова й взагалі будь-яка інша, продовжує відігравати більшу роль. Це передача знань, вона відбувається не тільки за допомогою документів, але й без документів, за допомогою мови, професійних прийомів педагогів (навчання, утворення).

БІБЛІОЛОГІЧНА СОЦІОЛОГІЯ

1. Відносини Бібліології й Соціології можна називати Бібліологічною соціологією.

2. Соціологія - наука про суспільні явища. Там, де присутні двоє або більше людей, є суспільне явище. У наші дні утворилася загальна наука, що охоплює всі дисципліни, які вивчають суспільні явища, це соціологія.

3. Книга народжується в суспільстві; власна особа в неї з'являється залежно від часу й місця. Певну Книгу було неможливо задумати й опублікувати до такого-то моменту або поза такої-то країни. Суспільні обставини та їх суть, які визначають форми інтелектуального або матеріального співробітництва й комерційні або інші умови, за якими відбувається поширення рукописів у суспільстві. Щоб їх вивчати їх справжній вид, Бібліологія запозичить у Соціології її основні дані. І навпаки, вона дасть їй висновок про соціальний характер своїх власних розслідувань.

4. Нинішня Соціологія висвітила наступні три принципи: 1. Людське Суспільство - це сукупність, і кожна явище відображається в ньому на всіх інших. 2. Кожний приватний предмет громадського життя повинен розглядатися залежно від інших: поняття функції заміняється поняттям причини. 3. Переважною позицією відтепер повинна бути позиція відносності. Із цих принципів можна вивести три слідства для документації, розглянутої як вираження суспільної думки: 1) документація - сукупність; 2) фактори, що діють у кожній галузі документації, повинні вважатися функціями залежності одна від одної; 3) внутрішня й зовнішня цінність (сутність і форма) самої документації відносна.

5. З'являється нова концепція ефективного правосуддя, охорони здоров'я, планового господарства, наукової політики, інтелектуального співробітництва. Це використання всіх результатів, вже набутих науками, і результатів, які вони одержать завтра. Передбачається, отже, величезна роль Документації, тому що все людство, розглянуте як єдине ціле, не зуміє на практиці здійснювати свої дії, послідовно проводити їх у міжнародній сфері без використання документів.

У цій новій концепції суспільства, яка високо оцінюється, будь-яка реальність, якою б вона не була малою, залежить від всіх інших існуючих реальностей. З теперішнього часу варто шукати гармонічної й постійної рівноваги між ними, а це можливо тільки за допомогою все більше вдосконаленої документації. Треба очікувати деякий психологічний ефект від самих подій. Вони повинні привести всіх до ясного розуміння вимог нашої епохи. Документована інформація, що перебуває на очах у публіки, прискорить цей психологічний ефект.

Потрібно пустити в хід розум Нації, її представницьких і виконавчих органів. У кожного громадянина є відповідальність; її потрібно розбудити. Перебуваючи серед численних і заплутаних ідей, він повинен навчитися очищати їх і вибирати між ними. Він повинен реалізуватися в цьому акті й вибратися з хаосу, у якому він перебуває.

Потрібно з'ясувати думку народу й державних чоловіків, які їхні проблеми, думки, проекти, доводи, від яких залежить їхня доля, процвітання або руйнування, життя або смерть.

Недостатньо декларувати, що люди, групи, організації борються за незалежність, і підтримувати це. Потрібно захопити цим всю масу громадян. Інформація для них необхідна, щоб, ставши обізнаними, вони захотіли об'єднання й досягли його здійснення. Все це дасть світло на роль Документації в Суспільстві.

6. У ході Еволюції роль книги в деякий момент стала головною. Поліпшувати книгу, значить поліпшувати цивілізацію - це загальне гасло для всіх членів суспільства. Вважається, що еволюція тіла людини майже припинилася з настанням історичного часу. Немає змін в органах, почуттях. Але він сформував зовнішнє продовження своєї особистості. Одному середовищу і у продовження - рука (рука-кошти); інше - книга, продовження мозку (мозок-книга). Це щось начебто екзодермічний розвиток (поза межами шкірного покриву тіла), протипоставленого ендодермічному (внутрішньому) розвитку. Це наводить на думку про те, що метафізики визнали б ектодермой. Вдосконалювати книгу - це значить вдосконалювати Людство.

БІБЛІОЛОГІЧНА НАУКА АБО БІБЛІОЛОГІЧНА ЛОГІКА

Існує підстава повернутися до синтетичної концепції, що охоплює всі предмети (Універсалізм). Для цієї мети варто нагадати її основні риси: 1) об'єктивна Реальність (людина й суспільство); 2) думка, що намагається уявити собі цю реальність і яка зв'язує її з моєю суб'єктивною реальністю; 3) вираження й формулювання цієї думки, або мовою, знаками, текстом або малюнком, у документах. Книга наукового характеру може, таким чином, випробовувати деформації, яким підвласні її елементи. З іншого боку, класифікація наук відрізняє первісні знання, повністю змішані, безладні й до того ж елементарні,

від детально спеціалізованих. Ми вступили в період синтезу, коли кореляція між всіма науками висунулася в центр уваги. Отже, необхідно розглядати біблійологічні науки з тієї ж точки зору. Кореляція має два різновиди: 1) у тім, що вони запозичають в інших науках; 2) у тім, що вони привносять в інші науки. Біблійологія ще не одержала місця в науці, адже це потрібно робити в співробітництві з всією наукою.

Корисно нагадати основні поняття Науки в цілому та в її становленні.

1. Поняття Науки. Наука - це сукупність постулатів, які становлять систему, ціле, на якому все тримається.

Лаплас дав наступне визначення Науки: «Розум, якому в певний момент дано пізнати всю оживляючу природу чинності і їхній стан, якщо до того ж цей розум досить широкий, щоб піддати ці дані аналізу». Документація затверджує свою універсальність на цьому визначенні науки, допомагати якої вона повинна.

Будь-яка реальність пропонує тільки індивідуальне. Саме розум за допомогою абстракції може виокремити з нього те, що є загальним. Наука, що вивчає один предмет, сукупність предметів, створена саме для того, щоб пропонувати загальне. В існуючому світі, неминуче заповнюваному конкретними реальностями, завжди є предмет для вивчення. Таким чином, можна розумовим шляхом визначати типи, види й умови, якою повинен відповідати будь-який предмет, будь-яке явище, що може служити об'єктом для вивчення.

Філософські концепції, будь вони індивідуалістичні або механістські, підводять до того, що розуміються не самі предмети, а їхні портрети, розумові відображення, щодо яких питання про наявність або відсутність системності й подібності не виникає.

2. Фактори Систематизації. Є три фактори наукової систематизації: а) визначення, що говорить про те, чим предмет є; б) подання, що веде до принципів висновків; в) поділ, або диференціація.

Можна так визначити ідеальну науку: сукупність універсальних і очевидних, безсумнівних і необхідних положень, систематично організованих, виведених безпосередньо або опосередковано залежно від предмета, і даючих внутрішню підставу його властивостям, а також законам його дії.

Аналітичні роботи. Синтетичні роботи. Ці два види робіт, передбачених з документами й публікаціями, повинні бути представлені окремо й спільно. Аналіз і синтез - два основних напрями думки, які поперемінно або послідовно розкладають сукупність елементів, або з'єднують елементи в сукупність. Економія мислення, перемога у роботі досягаються тим, що аналіз і синтез ведуться в такому тісному зв'язку, щоб без праці одне взаємно вело до іншого.

3. Ціль. Ціль Науки полягає в тому, щоб формувати й створювати уявний образ Світу, що рухається (статична, динамічна наука) і визначати крапки, у яких можливе дія по перетворенню Світу відповідно до потреб людей (матеріальними й духовними).

Інакше кажучи, «знати, щоб передбачати з метою зуміти». Але це неможливо для одного розуму ні раптово, ні безпосередньо, ні прямо, ні ізольовано. Потрібно: 1) час, 2) співробітництво, 3) метод, 4) інструментарій (мова, класифікація, логіка, документація).

4. Види наук. Науки бувають двох пологів: 1. Науки об'єктів (науки конкретних реальностей). Вони розглядають предмети, єдині у своєму роді, такі як Земля, предмет Географії, що розглядає її в загальному синтезі. 2. Науки явищ, аспектів. Абстрактна, аналітична наука, що розглядає предмети або деякі з їхніх елементів, що дають підставу для типології, або класифікації, а також для відкриття законів.

Серед всіх наук є також Точні науки. Щоб бути точною наукою, треба, якщо впливати за прийнятою термінологією, щоб наука вивчала вимірні об'єкти: а) Науки про Природу й науки про Людину й Суспільство; установи, штучні об'єкти й ідеї, створені Людиною; б) науки фактів, науки законів, і науки про застосування, або прикладні дисципліни.

У минулому знали розподіл наук на дві частини, одну окультну, сховану, призначену для присвячених, мудреців і священиків, і іншу - суспільну, езотеричну, для народу й вираження символів. (Єгиптяни, що будують піраміди, Заратустра, піфагорійці, всі послідовники гностиків). Книга була інструментом і обома формами науки.

З іншого боку, серйозна думка, виражена в документах (текст, зображення) сходиться до чотирьох видів інтелектуальної продукції, що переходять одна в іншу

з врахуванням точності й абстрактності узагальнень: а) Фольклор, б) Література, в) Наука, г) Філософія.

5. Внутрішні рухи в будові Науки. Загальна будова науки в цей момент перетерплює більші внутрішні зміни, у які прагне втягнути всі знання, і які Бібліологія повинна взяти до уваги. Цими змінами є: Більше тісна взаємозалежність всіх областей знання (як усередині них, так і між ними).

Б. Генетичне пояснення, історична еволюція. У цей час вони представлені двома напрямками: поглиблення власної області; використання області інших наук з наданням їм власних результатів.

В. Математизація наук, формул. Формулювання їхніх законів, математичною мовою (концентрація, дедукція)

М. Ослаблення розходжень між чистими й прикладними науками.

Д. Заміна поняття функції поняттям причини.

Е. Заміна поняття статистичного закону поняттям закону ймовірності як причини. Відновлення індивідуальності й стосовного до нього вільної волі. Революція відбулася в цій концепції внаслідок відкриттів Фізики. Концепція детермінізму була атакована, зараз хочуть визнати щось начебто вільної волі у світі часток (Гейзенберг, Бор). Неможливо обчислити позицію й точний рух частки і її наступний стан. Тільки статистичні розрахунки можуть визначити найбільш імовірний її стан серед різних можливих станів. Закон, прийнятий дотепер, буде надалі змінюватися.

Ж. Зростаюча значимість добровільного, людського, суспільного фіналізму під ім'ям Плану (Телеологія).

6. Констатація, Прогноз, Дія. Сьогодні потрібно розвинути науку до наступних трьох рівнів

1. Запис фактів у той момент, коли вони здійснюються .
2. Прогноз фактів і встановлення корисних наслідків їхньої повної реалізації.
3. Дія з метою виробництва або зміни фактів.

7. Загальна порівняльна наука. Незважаючи на відсутність виразної назви й далі виразної організації, які її б характеризували, на наших очах утвориться загальна порівняльна наука, тобто загальний спосіб створювати будь-яку приватну науку зі своїм змістом, поданням, організацією. Така особлива наука в процесі власного розвитку може не відчувати потреби в певному методі або устрої

й не бути змушена встановлювати певний перелік проблем, хоча ці потреби, проте, народжуються, як тільки науки зближаються й рівняються. Бібліологія використовує все те, що дасть їй ця «загальна наука». Перш ніж вона буде сформульована, вона повинна сама безпосередньо зіштовхнутися з найважливішими й найбільш характерними з наук.

8. Наука й об'єкт Науки. Повинне бути зроблене перше й основне розходження між об'єктом і його наукою, тут між самою Книгою-Документом і наукою про Книгу-Документ. Зоологія, наука про тварин, дуже відмінна від них; її історія (еволюція концепцій, що стосуються тварин) дуже відмінна від Історії Тварин, їхньої еволюції, що дає підставу властиву самій науці - Палеонтології.

9. Характеристика повноти або вибір наук. Значення обговорюваного предмета. - Описувати Світ, описувати людську Думку, вважати, що ця Думка думає про Природу, Людину, Суспільство - це величезне завдання. Априорі це неможливо здійснити на 100%. Наприклад, щоб написати інтегральну історію, треба було б описувати все, що відбувалося в часі, секунда за секундою; щоб написати інтегральну географію, треба було б описувати не тільки Землю, але весь простір, метр за метром, принаймні, кілометр за кілометром. Неможливо, та й даремно створювати й передавати повне знання. Замість цього застосовують два способи: створюючи загальні типи, яким приблизно відповідали б особливі одиниці, і вибираючи теми для обговорення. Є багато тем, які ні для кого не представляють інтересу.

Люди невеликого розуму часто є цікавими, вони охоче беруться за незначні питання. Бібліографічний список заголовків це підтверджує. «Будь-яка наука повинна взяти до уваги практичні умови життя, принаймні, у тій ступені, у якій вона призначена бути реальною наукою, наукою, що може сприяти пізнанню.

Будь-яка концепція, що призводить до того, щоб перешкодити пізнанню, заважає створенню науки. Наука - це метод економії часу й зусиль, що дає швидко зрозумілі факти; він полягає в тому, щоб повільно зібрати велику кількість докладних фактів, і в тім, щоб їх стиснути в лаконічні й переконливі формули.

У науки є вибір між двома можливостями: бути повною і невпізнаною або бути пізнаною й неповною. Вони вибрали друге, вони скорочують і стискають, віддаючи перевагу ризику спотворити й довільно викласти факти у впевненості, що вони не зуміють не зрозуміти їх, не передати.

10. Наука й Книга. Наш час створив наукове дослідження. Це - необмежений ріст знань, викликаний одночасно сильним бажанням їх одержати й наявністю коштів для здійснення цього (персонал, план, методи, устаткування). Якщо завжди існували любов і прагнення до знання, то тепер настільки ж важливим моментом є дослідження. Однак існують неодмінні умови, щоб результати досліджень могли бути абсолютно порівнянні, і щоб одні могли додаватися до інших.

Мова йде про дуже могутні кошти, про безперервні дії по створенню капіталу - інтелектуального капіталу, - який складається із законів і корисних методів. Безперервність, додавання, порівнянність, нагромадження, - всі вони повністю можливі тільки за допомогою Документації. Взаємно, Документація не буде відповідати потребам науки, якщо вона не буде відповідати цим чотирьом цілям-вимогам.

ПСИХОЛОГІЯ Й ДІЯЛЬНІСТЬ РОЗУМУ АБО БІБЛІОЛОГІЧНА ПСИХОЛОГІЯ

1. У Бібліології відкрилася нова глава – Бібліологічна Психологія, що вивчає ментальні відносини між авторами й читачами за допомогою книги. Вона вивчає книгу, розглянуту як кристалізація ідей, почуттів, бажань її виробника. Ця кристалізація, в свою чергу, починає впливати на користувача книги.

Микола Рубакін продовжує це вивчення вже більше тридцяти років. Під час війни, його друзі спонукали його вийти з російського середовища, всередині якого він представляв факти й ідеї універсальної значимості. Спільними зусиллями Інститут Русо (Школа наук виховання в Женеві) і Міжнародний інститут бібліографії створили в 1916 р. Секцію Бібліологічної Психології, перетворену в 1928 р. у Міжнародний Інститут Бібліологічної Психології. Він знаходився спочатку в Кларенс, тепер у Лозанні, він веде активну роботу під керівництвом самого Н. Рубакіна і його співробітниці Марі Бетман. Принципи цієї нової науки були представлені у двох томах більш ніж на 600 сторінках з

французької, і у двох томах на 900 сторінках з російської, що вийшли в 1923...1924 р. і утримуючі останні досягнення бібліологічної психології. Міжнародна анкета Бібліологічної Психології була розпочата в 1932 р.

Вона надала матеріали для вивчення цієї науки й для уточнення типів читачів, довго й докладно вивчалися відповідно до їх бібліопсихологічних реакцій. Ніхто з тих, хто цікавився науками про Книгу або про мислення відтепер не зможе ігнорувати поставлені в новій науці проблеми і їхні перші рішення. Тому що мова йде про змішану науку - вона входить одночасно й у Психологію й у Бібліологію, - вона є й загальним результатом і взаємним внеском однієї в іншу.

2. Схоласти після Аристотеля встановили три терміни: предмет, розум, істина; або їхніми словами: відомий предмет, знайома тема, повідомлення від одного до іншого, котре повинне було бути «рівним», щоб заслуговувати назви істини. Вся їхня логіка, ще по більшій частині визнана, заснована на цьому фундаменті. Але їхня психологія була зборами банальних положень Логіки, як і метафізика, що затверджувала абсолютні принципи. Треба було зробити наукову революцію й аналіз фізіологічної Психології, щоб проникнути в позицію феноменалістів, релятивістів і розпізнати особливості, які «побита тема» пропонує в нові модальності. Якщо не існує двох фізично ідентичних людей, то, як повірити в однакову структуру розуму. І, в такому випадку, як не створити індивідуальний і суспільний Розум на нових підставах.

3. Бібліопсихологія - спеціальна галузь наукової психології; вона опирається, насамперед, на методи природних і точних наук в цілому. Предмет - вивчення всіх психічних явищ, пов'язаних зі створенням книги, її обігом, використанням і впливом. У бібліопсихології слово «Книга» має найбільш широкий зміст: воно вказує одночасно на книгу, журнал, газету, виступ, конференцію, і т.д.

Як відомо, дотепер увага вчених була притягнута, головним чином, до вивчення походження літературних явищ. Бібліопсихологія, навпроти, вивчає сприйняття цих явищ (слова, книги, виступу, і т.д.) і їхній вплив на читача або слухача. Вона проводить попереднє вивчення читача й процесу читання, вивчення автора і його творчої роботи. Вона доводить, що читач не розуміє задуму автора й утримування його добутку, що їхня дія на нього відповідає

внутрішнім даним і зовнішнім умовам (раса, суспільне середовище і її історія й т.д.). Ефект, вироблений однією й тією же книгою на того самого читача, залежить не тільки від його індивідуальності, але також від всіх цих умов, які постійно змінюються. От чому бібліопсихологія сформулювала свою основну тезу в такий спосіб: «Книга існує тільки залежно від читача».

Це значить, що все те, що не було відчуте читачем, не існує для нього. У тому випадку, коли два читачі схожі один на одного, утримування однієї й тієї ж книги їм здається ідентичним, і навпаки. Із цього погляду, книга існує для читача настільки, наскільки він сприйняв її утримування, і це утримування саме є тільки вираженням всіх здатностей читача, його душі, комплексу психічних явищ, породжених читанням книги.

Зміст книги поза читачем не існує, тому що для кожного окремо взятого читача воно виявляється потенційним порушенням, зробленим книгою в душі читача. Із цього треба, що для вивчення книги необхідно вивчати її читачів і їх фізіологічні, психологічні, антропологічні, етнічні й суспільні характеристики.

4. Вплив книги визначений індивідуальністю читача, його мнемою. Слово «мнема», таке зручне у вживанні для всіх працівників книги, було введено в науку професором Р. Семоном. Воно означає спадкоємну органічну пам'ять виду й індивідуальну пам'ять, що дозволяє здобувати й зберігати енграми, тобто зміни, зроблені в цьому органічному середовищі будь-якими порушеннями.

У цьому змісті мнема - загальна сума енграми. Мнема складається не тільки зі знань і ідей, але також із хвилювань, почуттів, бажань і резервів свідомості й підсвідомості. Книга є для читача сукупністю сприйнятих, тобто порушень тих психічних центрів, які були створені в його мнемі сукупністю расового й індивідуального досвіду.

Адже кожне слово не збуджує тільки одне психічне явище, але майже всю їхню сукупність. Читач може реєструвати ці явища, впливаючи своїм особистим схильностям і стану своєї свідомості в обставинах кожного даного моменту. Якщо ми запишемо на осі абсцис текст і на осі ординат будь-яку класифікацію психічних явищ, індивід може вказувати враження, зроблені кожним словом книги протягом читання і їх взаємно класифікувати. Кожна індивідуальність може характеризуватися числом і розподілом цих вказівок. Роблячи статистику

цих приміток, що відповідають різним категоріям психічних явищ, одержують суму й відсоток порушень, зроблених на читача книгою в цей момент.

5. Таким способом можна одержувати цифрові бібліопсихологічні коефіцієнти, які характеризують читача. Теорія статистики дозволяє переводити ці індивідуальні коефіцієнти в середні (для одного читача, для різних читачів і т.д.).

Цей спеціальний метод підводить бібліопсихологію до аналізу різних читачів, уточненню їхніх психічних типів, а також одержанню ряду, або шкали характеристик середнього читача (у загальному), читача-фахівця (певної галузі науки), народу, соціального класу, читача певної епохи й т.д. Можна порівнювати із цими еталонами індивідуальні коефіцієнти. Таке порівняння дозволяє не тільки якісно, але також кількісно характеризувати будь-якого читача. Суб'єктивне вивчення літературних творів заміняється, таким чином, об'єктивним їхнім вивченням. Той же метод дозволяє нам вводити в думки критиків і коментаторів їх «корективи як читачів» (їхні особисті якості), що служило б оцінкою істинності їхні критики. Доходить до того, що так пояснюють роль невірних думок в області літератури й критики.

Цей спеціальний метод бібліопсихології (статистика порушень, вироблених кожним словом книги) дає можливість застосовувати на практиці теорію ймовірностей і математичні криві у вивченні всіх психічних явищ, що відносяться до читання. Від такого вивчення читача приходять до вивчення самих книг, тому що бібліопсихологічні середні коефіцієнти, характеризуючи середнього читача книги, є нічим іншим як характеристикою цієї книги (відповідно до закону більших чисел Кетле).

Вивчення тими ж способами всіх добутоків письменника веде до об'єктивного встановлення якості його праць і визначенню їхнього впливу в тому або іншому змісті на читачів. Порівняння коефіцієнтів, що відносяться до всіх творів даного письменника, з еталонами різних типів читачів дозволяє характеризувати кожного автора об'єктивно й з різних точок зору.

6. Усе більше розвиваючи застосування цього методу й засновуючи вивчення книг на попереднім вивченні їхніх читачів, авторів і їхніх добутоків, бібліопсихологія прагне до того, щоб перетворювати історію й теорію літератури

в одну з галузей наукової психології, у науку, що вивчає якість і кількість психічних порушень, вироблених книгами. Той же метод дозволяє точно визначати основні поняття типу книга, читача, автора і їхніх взаємних відносин.

Основними законами бібліопсихології є наступні:

А. Закон В. Гумбольдта-Потебні: «Слово – збудник, а не передавач думки».

Б. Закон Е. Хенекіна: «Книга справляє максимальне враження на читача, чия психічна організація найбільш аналогічна авторській».

В. Закон І. Тена: «Раса, середовище й історичний момент визначають мислення читачів».

Г. Закон Р. Семена: «Розуміння книги – функція мислення читача, тобто сукупності енграмм, утворених у його мнєме».

Д. Закон Е. Маху»: «Економія часу й чинностей читача зростає залежно від близькості типу книги до типу читача».

Бібліопсихологічні дослідження дозволяють, таким чином, констатувати функціональну взаємозалежність трьох факторів: 1) Читача, 2) Книги, 3) Автора, і виражати це цифровими коефіцієнтами. Із цього випливає, що книга може використовуватися як реактив на читача й навпаки.

7. Нещодавно бібліологічна психологія пішла далі. Вона опирається тепер на космічні закони, пише г-н Рубакін, вона більше не вивчає тільки явища книги й літератури з погляду суспільства й положень природних наук. Вона прагне до того, щоб формулювати закон і критерії спілкування. Вона вже сформулювала й експериментально довела важливий закон емоційних співзвуч і дисонансів. Цей закон - справжня підстава для практичної роботи в області книги й в області мови. Він визначає бібліопсихологію як науку вербального походження, що вивчає функціональну залежність між агентом і середовищем (часом і простором).

8. Можливі застосування бібліопсихології:

1). Можливість складати науково-популярні книги й шкільні підручники таким чином, щоб вони читалися більше, ніж твори художньої літератури. 2). Замість того, щоб вивчати велику кількість книг з метою професійної підготовки й самоосвіти, вести цю роботу з відносно невеликим їхнім числом без шкоди одержуваним знанням і розумовому розвитку. 3). Перетворювати бібліотеки в

лабораторії, де вивчають рух ідей і суспільну думку. 4). Організувати діяльність книжкових видавництв і редакцій таким чином, щоб ця діяльність не походила більше на стрілянину з невідомої мети. 5). І, можливо, найбільш важливе, - вселяти всім, хто пригноблений, принижений, ображений нинішнім суспільним ладом, і в кого тепер немає ні знань, ні можливостей працювати для створення кращих умов, що вони також можуть боротися й успішно працювати, без сліз, без крові; всі вони можуть почати будувати нове життя завжди й скрізь наполегливо й жагуче, не помічаючи тих, хто тепер буде своє щастя й свій статок на нещастях інших.

«Чинність книги й чинність мови не використані ще повністю, – говорить Н. Рубакін. - Ми не знайшли ще коштів для їхнього використання. Дотепер книга ще не є інструментом боротьби за правду й справедливість. Але ми можемо, і ми повинні це зробити».

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК КНИГИ З ТЕХНІКОЮ АБО БІБЛІОЛОГІЧНА ТЕХНОЛОГІЯ

1. Технологічна бібліологія розглядає відносини книги з матеріальними коштами, коштами їхнього відтворення і їхніх множень.

Рамки наявної в наші дні Загальної Техніки охоплюють всі мислимі кошти впливу людини на матерію; всі хімічні, механічні, електричні процеси промисловості. Чим вище прогрес Техніки, тим більше підстав розвивати її застосування до Книги й до Документів.

Винахід в одній галузі відображається на всіх інших; є запозичення й обмін досягненнями між галузями. Наприклад, принцип друкування на клавіатурі друкарської машинки натхненний клавіатурою піаніно, автоматичний перерозподіл пробілів у лінотипі було підказано деякими устроями в областях, що не ставляться до типографської техніки.

2. Немає зробленої техніки книги, потрібно ще багато зробити. Традиціоналізм панує над всією цією областю, де, здається, не було прогресу з моменту виникнення мистецтва друкарства, у той час як досягнення були по більшій частині неусвідомленими й виникали дуже повільно.

УТВОРЕННЯ АБО БІБЛІОЛОГІЧНА ПЕДАГОГІКА

1. Утворення значною мірою забезпечується книгами й документами. Книги здавна відіграють важливу роль у викладенні, і, взаємно, процес викладання породжує велику кількість книг.

2. Усне Викладення не втратило своєї чільної ролі серед інших коштів навчання. До винаходу друкарства воно служило головними коштами передачі ідей. Рукопис не мав змоги суперечатись з мовою, але зі згодом добутку печатки зайняли головне місце в інтелектуальних зносинах. Вони несли світло за межі шкіл, міст, цивілізованих країн. Скороминущі слова були замінені чимось міцним і певним, що дозволило кожному міркувати над доказами й ретельно порівнювати думки. Була б тільки книга добре зроблена, у неї буде більше читачів, чим в аудиторії в найбільш відвідуваному курсі лекцій (де Кандолле).

3. Мистецтво експозиції керувалося мистецтвом викладання. Однак останнє піддалося глибокому перетворенню. У нових методів педагогіки немає нічого загального з колишніми. Останні були засновані на невірному принципі, що затверджував, що будь-яке знання повинне фіксуватися за допомогою пам'яті. Але це не так. В це можна було вірити в епоху, коли для професора мистецтво викладати складалося в передачі того, що він сам колись вивчив, а мистецтво вчитися - в тім, щоб слова метра сприймати як священні. Тепер почали вивчати фази людського розуму, способи, якими знання здобуваються в дитинстві й у подальшому житті. Адже людський мозок влаштований так, що він може надавати знання в потрібний момент. Існують обставини, які можуть допомогати або перешкоджати функціонуванню центрів роздратування. Все, що засвоєно, не обов'язково викликається з пам'яті одночасно.

Придбання знання залежить від чинності Враження. Здобувати знання не обов'язково шляхом перенапруги й дратівної роботи мозку. Будь-яка форма сучасної діяльності приємна, будь-яка із задоволенням зроблена робота концентрує на собі всі розумові чинності й, у результаті, надає більше глибоке враження. Для будь-якої людини набагато привабливіша легкість оцінки, при цьому більше впевненими і швидкими будуть його судження й докази. Головним в асоціації, заснованої на схожості й розходженнях, є цінність її для передачі наукового знання; вона дає економію часу й чинностей. Досить нагадувати

схожості, які відомі, і наполягати тільки на розходженнях, які є новими елементами для розуму. Потрібно знати природний спосіб роботи розуму. Не ставити перед ним раптово абстрактні, важкі, вічні, складні питання, не занурювати його у вже прийняте навчання яке є продуктом тривалої роботи. Дитина примхлива, цікава і має потребу в керівництві розумом.

4. Чому ж потрібно, щоб розум вникав у синтез проблем, у мудрість життя так пізно, в момент, коли позитивні чинності організму обмежені? Чому б не виховувати в молодих розумах основи синтезу, які могли б бути закладені завдяки книгам? Проблема складається, з одного боку, в тім, щоб спрощувати приватні поняття, з іншого боку, в тім, щоб включати їх у розуміння загальних сукупностей, тобто, весь Світ.

КНИГА Й ЖИТТЯ. РЕАЛЬНІСТЬ

1. Книга завжди прагне до того, щоб замінити живу реальність. Так студенти читають книги по анатомії, не уявляючи собі в якості живої ілюстрації, що вони завжди носять із собою, своє власне тіло. Так адміністрація розглядає факти громадського життя через письмові доповіді; в неї штучний погляд на ситуації, що вимагають швидких рішень.

Таким чином, проблема полягає в тому, щоб, з одного боку, боротися проти того, що є надто «книжковим», проти листа, що вбиває розум; з іншого боку, в тім, щоб укласти реальність в усе більше точні тексти, в усе більше репрезентативні й повні документи.

2. Якщо вважати, що книга веде від життя, зворотне також справедливо. Книга, в свою чергу, породжує життя: зовнішнє життя, внутрішнє життя. Вона породжує зовнішнє життя тим, що вводить в суспільство й підтримує в ньому величезне число ідей, які є прототипами дій, що вживаються. Вона породжує внутрішнє життя тим, що в думках кожного читача створює особливий мир і змушує в нього повірити.

Книга поселяє кожного у всіх країнах, вводить в усі кола, присвячує в усі життєві колізії. Завдяки книзі підвищується, розширюється, заглиблюється розумовий розвиток; вона може бути надзвичайно точною і гострою, розвиваючи автора й читача, причому так швидко, якби все дійсно було сьогоднішнім, а не представлено тільки своєю копією, книгою. Існують романи, які не читають, але

проживають і які, якщо вони дійсно шедеври, зовсім потрясають.

3. Книга повинна відображати все життя. Адже, чи погано, чи добре, весь характер життя змінився завдяки таким інтелектуальним винаходам, якими є щоденна газета, кіно й у перспективі телебачення; з машинами й швидкістю; з жорстокістю економічних умов і глибоких суспільних потрясінь. Більші труднощі для інтелекту в нашу епоху полягають в тому, щоб сприймати невинні зміни у звичках суспільства, у відносинах людей і народів між собою й з усім миром (Л. Роміє).

СИНХРОННА ЕВОЛЮЦІЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИХ ІНСТРУМЕНТІВ

Інструментами, які людина викувала для інтелектуальної обробки предметів, є: 1) Логіка, 2) Класифікація, 3) Мова, 4) Книга, 5) координована й письмова Наука. У кожного із цих п'яти інструментів є своя система й своя теорія.

Треба весь час відрізнити реальність від думки (задуманої, вимовленої, написаної). Адже реальність, факти опереджають можливості людини в упорядкуванні його подання про системності й логічні концепції. Дійсно, з одного боку, виникають знову, що відкрилися обставини, з іншого боку, нові точки зору, з яких розглядаються старі факти. Через цей поділ Класифікації не можуть бути стійкими, і потрібно постійно докладати зусиль, щоб погоджувати нові поняття із установленою класифікацією й зі станом знань, вже систематизованих в науці.

Завжди існує розходження тим часом, що було поплутано до цього моменту, і тим, що помилково збіглося з написаним по іншій темі. До цих труднощів додаються труднощі мови, Термінології. Слова мають ті значення, які приписані їм словниками або пануючими ідеями. Вони не пробуджують у думках тих, хто їх чує або читає, образи, ідентичні тим, які були в думках тих, хто їх вимовив або написав. Тоді залишається винаходити нові слова. Але при цьому є ймовірність, що вони будуть ще менш зрозумілі. Розуміючи неадекватність термінології, зуміє з'єднати кілька термінів, накласти один на одного їхнього значення й знайти слова, які треба додати до інших, щоб виразити відтінки. Так, безперервна робота триває одночасно, паралельно або взаємозалежно в п'яти галузях: Науці, Логіці, Класифікації, Термінології, Книзі.

Ця робота дуже фрагментарна й випадкова; вона рідко приймає настільки значні форми, щоб привернути увагу, і її результату треба довго чекати.

ОРГАНІЗАЦІЯ ДОСЛІДЖЕНЬ І ВИКЛАДАННЯ

Наука - це одне, організація науки - інше, і те й інше тісно пов'язані. Бібліологія організується в науку Документації й Книги, в той час як самі вони, розглянуті як частки науки (як Медицина, Право, Техніка, і т.д.), є організуючими факторами у відповідних галузях. Мова йде, таким чином, в дійсності про «організацію частини організації», і мова йде про дослідження, про утворення й поширення.

Організація досліджень і викладання відбувається в кожній більш-менш систематичній галузі. На своїх конгресах, що стежили за триваючими роботами з їхньої реалізації, спеціально такимим питаннями зайнявся Союз Міжнародних Суспільств. (Дивися «Акти Світового конгресу» і Введення до Т. 1 «Щорічника міжнародного життя»). В «Посібнику з бібліографії» (Т. 2), г-н Ланглуа показав той інтерес до Історії, «який пов'язаний з організацією викладання в спеціальній галузі».

ДОСЛІДЖЕННЯ

Різні органи займаються дослідженнями, що прагнуть до того, щоб просувати або Бібліологію в цілому, або деякі її питання. Цими органами є або спеціалізовані центри, або відділи загальних установ.

УТВОРЕННЯ

Бібліологія як наука або як техніка не викладається в Університетах. Предмети, пов'язані із книгою й документом досить давно виникли в утворенні, характер якого був професійним, головним чином, при підготовці Бібліотекарів і Архіваріусів.

Викладання в Школі хартій (l'Ecole des Chartes, Paris) дуже рано придбало науковий характер. Є тенденція включати викладання Книги в Університети.

Це викликає необхідність організовувати в всіх галузях вищого утворення курс бібліографії й документації, у якому навчають знання наукових джерел і способам їх документування, використання документів. Уміння їх розшукати становить ціле мистецтво.

Асоціація спеціальних бібліотек (нині й інформаційних бюро, Лондон) на Конференції 1930 р. прийняла резолюцію із проханням про те, щоб керівництво Університетів ввело викладання Студентам предмета, присвяченого ефективному використанню Бібліотек, принаймні, щоб бібліотекарям надавали можливість читати раз у рік лекції з цієї теми.

Школа Бібліотекарів була організована в Парижі Американською бібліотечною асоціацією. У неї був певний міжнародний характер. Ця Школа була закрита.

Навчання предметам, пов'язаним із книгою, зіштовхується з величезними труднощами, тому що Бібліологія не існує як централізована або єдина наука й тому що різні її галузі представляються як незалежні й неуважні.

АСОЦІАЦІЇ

Існує стільки ж видів асоціацій, скільки є професій, пов'язаних із книгою. Це видавці, книгопродавці, бібліотекарі, архіваріуси, бібліографи, а також бібліофіли. Це автори й типографи. Є також спеціалізовані асоціації, такі як аматори екслібрисів, штемпелів і т.д.

ЗАОХОЧЕННЯ ІНТЕРЕСУ ДО КНИГИ

Всілякі питання зачіпають інтереси Книги й Документа, наприклад, такі, які стали предметом конкурсу. Наприклад, питання по гігієні. Є безліч літературних або наукових премій, які періодично присуджуються Академіями й літературними Суспільствами. Є також стипендії, які полегшують студентам написання дипломів, дисертацій, доповідей. Є Нобелівські премії з літератури, медицини, фізики й хімії, з яких кожна становить приблизно 172 тис. крон або 780 тис. французьких франків.

ДЖЕРЕЛА

1. Бібліологія має важливе джерело бібліографії в «Бібліографії книги й бібліотекознавства», що виходить регулярно з 1926 р., коли вона відділилася від «Zentralblatt» і від своїх доповнень.
2. Бібліологія розташовує також збірниками матеріалів, праць або періодичних видань, які в основі присвячені книзі. Г-Н Ф. Лоншан опублікував «Керівництво французького бібліофіла» в 4-х томах, 1600 стор. з 385 ілюстраціями. Це одночасно історична й бібліографічна праця,

присвячена книзі й мистецтву книги із джерел до наших днів (1470...1921). (Друкарня, ілюстрація, плетіння, екслібрис і т.д.).

3. Бібліографічні списки, розташовані наприкінці цієї праці, так само як замітки в процесі його викладу вказують на головні роботи. Вся сукупність становить на сьогоднішній день джерело бібліологічної й документальної наук.

ІСТОРІЯ Й ЕВОЛЮЦІЯ. ФАЗИ РОЗВИТКУ БІБЛІОЛОГІЧНИХ НАУК

1. У будь-якій науці переважають три точки зору: статична, динамічна й генетична, або еволюційна. Те ж і в Бібліології. Дуже довго вона залишалася статичною, тепер вона повинна стати еволюційною, генетичною.
2. Закон еволюції є головним. Це виявляється в біологічних, соціальних явищах і явищах, розглянутих в інших науках. Вплив середовища, різних, неодноразово повторюваних органічних процесів з'єднання частин в ціле; безперервний перехід структури менш однорідної, органічної, ефективної й менш зробленої в іншу, більше однорідну, органічну, ефективну й зроблену.

Під ім'ям «Історії Книги» були об'єднані значні матеріали, але вони спрямовані більше на деталі, чим на спільність. Історія Книги, відмінна від історії бібліологічних наук, буде обговорена в главі, що розглядає книги в різні епохи.

Докладна історія книги - незрівнянне джерело для розуміння книги такої, якою вона представляється сьогодні. Книга - завершення довгої, дуже довгої еволюції, і в ній, дійсно, мало деталей, які були результатом випадку й довільного фактору. Створення нових типів стимулюється більше повним знанням про існуючі можливості. Історичні замітки прояснюють будь-який виклад і надають йому більше життєве значення.

Здається, що для відомих речей, як і для наших знань, сутужніше всього усвідомити це, виділити це, образно говорячи, у нас самих, щоб змусити знайти своє власне існування й власну сутність. Це «зсув осі», полегшене історією, уможливлене «знаходження автономії».

2. Документація, стародавня як сама людина, що виникла в момент, коли він записував свої перші знаки, запропонувала три фази в її недавньому розвитку:

1) Наприкінці Нового часу Бібліотеки стали великими центрами знань. Вони управляли інтелектуальною діяльністю й уживали створення свого каталогу одночасно зі збільшенням фондів. З іншого боку, на основі їхніх ресурсів - матеріалів будь-якого роду - складаються більші компіляції, збірники, словники, енциклопедії.

2) Потім Бібліографія звільняється потроху від Бібліотеки. Вона народжується з потреби не певних зборів книг, що задоволені каталогом, а Науки, що бажає користуватися книгами, навіть якби вони зберігалися на складі, а не в бібліотеці. Для створення свого методу - методу опису книг і вивчення їхніх сукупностей - вона незабаром приходить до розширення концепції, по якій вона робиться самою книгою аж до того, щоб нею замінити поняття документа. Починаючи із цього моменту Бібліографія в колишніх вузьких рамках проявляє себе як автономна, рівна навіть Бібліотекономії, і критикує свою специфіку. Представлена в універсальних категоріях, вона впливає на науку, на саму інтелектуальну продукцію, якій вона служить коштами ясніше уявляти собі свою власну універсальність.

3) Тепер почалася нова фаза. Не будучи більше ні Бібліотекономією, ні Бібліографією, документація є сукупністю Книги й Документа. І Бібліотекономія, і Бібліографія є частинами Документації, але ці частини, приєднані до більше просторого тіла, існування якого їх розширює, піднімає, змінює.

Можна зіставити її розвиток з розвитком Хімії протягом століть. Теоретична наука, практична індустрія спочатку зустрічають інтерес тільки в середньовічних аптекарів, стурбованих проблемою речовин, їхньої наявності й створення. Хімія повільно народжується з Алхімії й природної Філософії, і приходить момент, коли вся фармація поглинається й реорганізується Хімією.

3. Не потрібно занадто дивуватися, що Бібліологія утвориться тільки в наші дні. Треба було спочатку, щоб книги існували, перш ніж навчитися їх описувати, аналізувати й виводити з їхнього існування самі загальні факти. Так само літературна Критика виявилася запізнілою. «Останній продукт тривалого досвіду, - говорив про неї Лонжин, - із завданням констатувати громадянський стан живучих і відзначати померлих».

Прудон в «Політекономії» сказала: «Історія Бібліології неминуче

скоростигла, якщо судити про неї як про закінчену Науку. Але вона очевидно корисна в тім відношенні, що вона останній щабель, на яку ми повинні піднятися, щоб стати перед віттарем».

Є науки, які утворилися всередині університетів. Інші були створені поза університетами, наприклад, Статистика. Зрозуміло, що Бібліологія утвориться поза університетами й що вона в них сьогодні впроваджується.

4. В історії коштів комунікації є наступні фази: Перша епоха. Спочатку мова - єдині кошти комунікації. Пізніше новини передаються сигналами (нічні вогні, сигнали мовою барабанів в Африці). Пізніше система посланців.

Друга епоха. Письмова комунікація.

Книга, писемність настільки важливі, що називають доісторичним період до появи перших слідів людини в перших письмових документах.

Третя епоха. Комунікація за допомогою механічних апаратів. Друкарство (газета), Телеграф, Телефон, Пошта, Радіофонія.

XXст. Раптово ми знайшли книгу тісно пов'язану з періодичними й триваючими виданнями, в оточенні нових матеріальних форм, а саме, картотек, із вторгненнями зображень у текст, зі способами позначення, шифрування й діаграмами, що одночасно застосовуються у всіх науках.

Можливо, ми живемо в настільки важкий момент в Історії Книги, яким був винахід і поширення друкарства в XV столітті. У будь-якій справі різкі зміни напрямку вимагають тривалої й терплячої підготовки. Після зусиль останніх десятиліть ми присутні тепер при тім, що могли б назвати реконструкцією бібліологічної думки.

5. Фази Книги відповідають фазам Думки: 1. Первісні думки. 2. Літературне вираження етичної, філологічної, наукової думки. 3. Створена наука. 4. Новий етап: узагальнена, документована, представлена, надомна наука.

Саме зовнішня мова, істина, фонація, закінчилася тим, що моделювала внутрішню мову, і дала нашій думці вербальне вираження, відчутну реальність. Також, саме писемність дала форму, реальність науці: писемність поступово створила книги. Можна впливати з історією думки, поступово ладу просторий інтелектуальний організм - науку.

6. Бібліологічна наука в першій фазі була чисто описовою: Бібліографія у вузькому змісті. У другій фазі вона прагнула до того, щоб ставати теоретичною: Бібліологія. І вона прагне до того, щоб виявлятися технічною, тобто до того, щоб впливати на якість виробництва книги правилами, виведеними з теорії (Бібліотехнії). Припинивши бути служницею готових книг, і притім недостатньо добре зроблених, вона береться впливати на книги, які будуть робити в майбутньому. Вона пропонує одночасно найкращі форми (не зачіпаючи втримування) і протидіє створенню деяких праць відповідно до визнаних наукових потреб, тобто тому, що сьогодні повністю підлегло сваволі видавців і часто авторів.

Цю функцію науки про книгу треба розділяти з науковою організацією кожної науки.

КНИГА Й ДОКУМЕНТ

КНИГА В ЦІЛОМУ

ПОНЯТТЯ Й ВИЗНАЧЕННЯ КНИГИ Й ДОКУМЕНТА

1. Загальне визначення. Книги - розуміючи під цим родовим терміном рукопису й добутку печатки всякого роду, які сумою у кілька мільйонів були складені або опубліковані у вигляді окремих книг, періодичних видань, художніх публікацій - створюють у сукупності матеріалізовану Пам'ять Людства, у якій день вдень реєструвалися факти, ідеї, дії, почуття, мрії, що зробили враження на розум людини, якими б вони не були.

Книги стали органами переважно зберігання, концентрації й поширення Думки, і їх треба вважати інструментами дослідження, культури, утворення, інформації й розваги. Вони - одночасне вміст й спосіб передачі ідей.

Розвиток виробництва, дешевина й досконалість видань, розмаїтість охоплених тем, скорочення частоти звертання до фундаментальних праць, завдяки все більше повним і краще організованим зборам, - ці обставини сприяють тому, щоб зростала суспільна роль книг.

Крім книг в буквальному значенні слова є безліч документів будь-якого роду, які не були опубліковані або призначені для цього.

Найбільш загальне визначення, яке можна було б дати Книзі й Документу: носій певного розміру з певного матеріалу, що якщо буде потреба може бути

схильним до згинання або згортання, на який нанесені знаки, що представляють деякі інтелектуальні дані.

2. Самі короткі документи. Найбільш короткий документ - це запис на дорожньому стовпі з назвою населеного пункту й кілометражу. Стовп із вказівкою «стоп» або вповільненням швидкості, простий умовний знак сигналізації (круглий, трикутний, закритий шлагбаум). Навіть менше - це знак, що бойскаут креслить крейдою на деревах або каменях; це візитна картка на папері з ім'ям, званнями й адресою; це маленька поштова марка, більше дрібна рекламна марка й зовсім маленькі етикетки.

3. Бібліон. Ми вводимо родове поняття (Бібліон, або Бібліо-Грама, або Документ), що покриває одночасно всі види книги: книги, брошури, журнали, статті, карти, діаграми, фотографії, гравюри, патенти, статистичні таблиці, навіть фонографічні диски або кінематографічні фільми.

«Бібліон» буде для нас абстрактною інтелектуальною одиницею, але такий, що її можна буде виявити реально, але в різних модальностях. Бібліон задуманий подібно атому (іону) у фізиці, клітці в Біології, розуму в психології, групі людей (соціому) у соціології. Атом дав можливість більше точному поданню, на базі якого ведуться всі дослідження й дискусії (Нильс Бор дав перший поштовх).

4. Визначення Документа.

А. В універсумі (всі предмети разом) Книга, або Документ, займає місце серед предметів матеріальних, штучних (не природних) і має інтелектуальну (не матеріальну) цінність.

Матеріальні добутки є або предметами, або засобами виробництва. Є: 1) засоби виробляти корисні й споживчі речі (машини); 2) засіб, щоб відтворювати природні явища, відволікання від практичної користі (апарати); 3) засоби вимірювати явища (інструменти). Книга – засіб впровадження інтелектуальні цінності.

Б. Речі мають із документами відношення різного роду:

- Відносини осмислених речей з речами неосмисленими, що є підставою документації.
- Самі речі можуть вважатися предметом документації, коли як зразок і експонат вони фігурують в документальних колекціях (в музеях, на

виставках).

- Речі можуть створюватися як моделі й механізми для наукового, освітнього або рекламного показу.
- Знаки всякого роду, нанесені на предмети, що слугують для їхньої ідентифікації й сигналізації.
- Застосування за аналогією методів документації до керування самими речами (адміністративна Документація).

В. У писемності є властивість, виражена приказкою: «Scripta manent verba volant» (Письмена залишаються, слова летять). Але з погляду строгості думки можна запропонувати в цих термінах іншу латинську приказку, розташували її слова по розділах: 1) verba divagantur, 2) scripta concentrant, 3) constructiones coordinant, 4) mechanica logicant.

- Мова може бути маревною (verba divagantur). Як сказано, її може віднести вітер. Будучи послідовною, мова може бути переведена, хоча б вона була нічим іншим, як рядом моментів, зв'язок яких із чисто звуковою матерією неміцний, що може виражати будь-який зміст.
- Запис концентрує думка, вона закріплює (scripta concentrant). Вони явні. Їх читають, при бажанні вертаючись назад у попередній текст. Логічні зв'язки, якщо вони не виражені явно, можуть бути легко виявлені.
- Конструкції, тривимірні стереограми строго координують ідеї (constructiones coordinant). Оскільки по них легко контролювати порожнечі й надмірність у розвитку ідеї по трьох напрямках, які повинні бути порівнянні, уже сутужніше ризикнути піти по зовнішньому й погано вивченому шляху.
- Машини переважно логічні (mechanica logicant). Вони не зуміли б приводитися в рух і підтримувати його без строгої й точної, погодженої взаємодії всіх їхніх частин.

Г. Документ пропонує Реальності відображення шістьма способами за допомогою наступних термінів: 1. Світ (Реальність). 2. Зміст, тобто точне й повне сприйняття світу людиною. 3. Інтелект, що обробляє почуття. 4. Мова, суспільний інструмент комунікації. 5. Наука, або колективні знання. 6. Документ, складений Розумом і для вираження Науки.

Кожний із цих посередників викликає перекручування, що поглинає інтелектуальну енергію.

Будь-яке зусилля повинне бути таким, щоб: а) усувати або зм'якшувати перекручування посередників; б) створювати кошти для сприйняття або вираження реальності.

5. Літературні визначення Книги. За словами Мільтона людина вмирає, книга залишається й несе майбутнім поколінням світло, розраду, надію й чинність. Ривароль називав друкарство артилерією думки. Монтень відзначав, що книга утворить витончене, зовсім не гучне, але завжди живе коло спілкувань, в якому відпочивають. «Книги - це здійснювана в пресі бесіда» (Рескін). «Книги - це німі друзі, що говорять із глухими» (Фламандське прислів'я). На думку Карнегі, доступність всіх світових скарбів, накопичених у книгах, - це найбільш потужна людська організація, величезне благо для суспільства. Подихом цивілізації, зілля суспільства називав літературу Уельс.

«Книга - це пристрасть поширювати її ідеї серед людей» (Суаре). «Якою повинна бути Книга, щоб при знайомстві з нею вона залучила до стану жагучої любові. Книга - це голос, що розуміють, голос, що не говорить, але завойовує нашу довіру тим більше, ніж він тихіше й інтимніше; це жива думка людини, відділеного від нас простором і часом. Це душу, долю якої не можна передбачати, що йде, найчастіше далеко, невідомо куди, у світ, спілкуватися з іншими душами, нести їм красу, але також і каліцтво, правду й, на жаль, найчастіше неправду; душа майже завжди хвилююча, один на один з іншою душею, здатна зробити ту значнішою й піднесенішою або перекрученою й упадочною. І потребує ніжної турботи, душа, що по особливому проявляє себе стосовно тих, хто її оточує й сприймає її порив» (Габриель Бошан).

«Найважливіша особа, що через 3 тис. років може змусити світ говорити про себе, гігант або пігмей, гордй або сором'язливий, заповзятливий або боязкий, що вміє використовувати всі форми й всі ролі, здатний по черзі просвіщати або псувати розуми, хвилювати страсті або їх заспокоювати, митецький фракціонер або примиритель партій, справжній Протей, який не може охопити ніяке визначення, – це Книга» (Еггер).

«Людство - це людина, що живе вічно й безупинно вчиться» (Паскаль).

«У Бібліотеках зберігаються душі, що стали безсмертними» (Пліній Старший). «Жодна книга не може бути такою поганою, щоб до чого-небудь не придатися» (Пліній Старший). «Книги - це німі вчителі» (Авл Гелій).

АНАЛІЗ ХАРАКТЕРИСТИК КНИГИ Й ДОКУМЕНТА

Величезне число існуючих книг визначає поняття Книги в цілому.

Із книгами, як з машинами. На початку кожна машина сприймалася як ціле, складена із частин, які їй були властиві. За рідкісними винятками розум ще не відрізняв у машинах конкретні частини, які ми сьогодні називаємо механізмами. У дійсності, треба, щоб думка про предмет вже сильно просунулася, щоб мати змогу відрізнити загальне в тім, що властиво даному предмету; це перше розходження між науковою думкою й повсякденною думкою.

Треба розглядати характеристики книги так, як натураліст розглядає види тварин, рослин і мінералів. Концепція загального й абстрактного типів так само розділяє книги, як Зоологія, Ботаніка, Мінералогія вивчають тварину в ряді тварин, рослини в ряді рослин, мінерал у ряді мінералів. Послідовно розглядаються:

1. Системообразуючі елементи книги або документа.
2. Різні їхні частини, і їхня структура.
3. Види або пологи добутків.

Розгляд цих даних має сенс сам по собі. Воно служить також підставою в операціях складання бібліографії, каталогу й при класифікації на науковій і раціональній основі.

Визначення характеристик книги необхідно для її впізнання й ототожнення. Це індивідуальне визначення може бути зроблено тільки при наявності загальних характеристик.

ЗАГАЛЬНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ

Книга може розглядатися з погляду наступних характеристик:

- 1) Істинність, 2) Краса, 3) Моральність, 4) Оригінальність, 5) Ясність (зрозумілість), 6) Економічна цінність (комерційна вартість), 7) Новизна.

Документи також, як і мова, можуть не виражати правди. Замість неї вони мають можливість представлятися під оманною зовнішністю, невірною вказівкою автора або під псевдонімом, з невірними датами, невірною вказівкою

видавця, друкаря, видання й т.д. Навмисна помилка, навмисна неправда може бути справою рук автора. Поширення недостовірних або перекручених документів, навмисне поширення наклепницьких повідомлень може здійснюватися сторонніми особами. І те й інше заподіює збиток Істині і особам, які були б при цьому принижені.

Новизна пронизує всю документацію, як вона пронизує все сучасне життя. Газета, телеграф, кінематограф змагаються у швидкості, щоб надати ненаситній публіці максимум повідомлень у мінімум часу.

ЯКОСТІ Й ДЕФЕКТИ КНИГ

Книга-Документ повинна відповідати трьом критеріям: істині, красі, доброякісності. Говорять, наприклад, вірний і невірний звіт, невірні постанови; гарна печатка, гарні книги.

У сукупності книг індивідуальні відхилення коливаються середніми значеннями. Велика кількість книг має середню цінність; по-справжньому погані книги нечисленні, книги вищої якості дуже рідкі. На діаграмі або в статистичній таблиці можна виявити криву, виражену безпосередньо або частотно (Polygone de Quetelet).

Дефекти книг: помилки, ваговитість, безладдя у викладі, неясність основного тексту й додатків, старіння.

КНИГА, КАПІТАЛ І КОШТИ

Книга - капітал ідей, що збирається й тримається в резерві. Людина накопичує ідеї й факти, як він накопичує продукти.

Книга - зброя, кошти.«Мартін Лютер, якого вважають злом, тому що упирається у визнанні його теологом, був, головним чином, німецьким патріотом, самим великим ідеологом, оскарженим у цій країні. Він володів памфлетом замість кривої турецької шаблі, але він володів і мистецтвом озброювати дворян проти клерикалів» (Пеладан).

ОДИНИЦЯ, МНОЖИНА Й ПІДМНОЖИНА

Фізична одиниця, тіло документа, характеризується матеріальною довжиною своєї поверхні (наприклад, площа листа, газети), або матеріальним зв'язком між декількома поверхнями (наприклад, аркуші, з'єднані в книгу), або нематеріальним зв'язком (наприклад, різні томи тієї самої праці).

Інтелектуальною одиницею є думка.

Як і у всіх предметах, у документі також можна розрізнати: 1) одиницю, 2) частини, 3) їхню сукупність, 4) безліч одиниць, 5) сукупність одиниць.

Вище було сказано, що можна вважати інтелектуальною одиницею. Є безлічі й підмножини матеріальних і інтелектуальних одиниць.

Будь-яка річ, розглянута сама по собі, перебуває в певній шкали, два кінця якої - нуль, з одного боку, і повнота, з іншої сторони. На такій шкалі вибирають більш-менш довільно одиницю, від якої можна рухатися у двох напрямках - висхідному й спадному. Для Документації одиницею буде книга, безліччю - сукупності, утворені книгами, такі, як збори книг (бібліотеки), а підмножини будуть підрозділами, такими, як частини книги (глави й т.д.).

РІВНЯННЯ КНИГИ

У стислій формі й впливаючи наведеній нижче таблиці елементів і структури книги, загальне визначення може прийняти форму рівняння, що включає фактори:

$$L = \frac{E(M+G+L+I)}{S(r+f+p+c+t+a)}$$

Що читається так: Книга = елементи (матеріальні елементи + графічні елементи + лінгвістичні елементи + інтелектуальні елементи): структура (плетіння + фронтиспис + попередні сторінки + книжковий блок + таблиці + додатка).

Відбивши також визначення простору (місце й час /дату/) і дані, що ставляться до автора, одержимо доповнене рівняння:

$$L = \frac{E}{S} \times e \times t.$$

Франческо Лумакі - приводить наступну неповну формулу книги:

$$L = \frac{A(t+e+1)}{P}$$

A - Автор; t - друкарня; e - видавець; l - книгопродавець; P - публіка; L - книга.

ЕЛЕМЕНТИ, ЩО УТВОРЮЮТЬ КНИГУ Й ДОКУМЕНТ

ЗАГАЛЬНИЙ ВИД

1. Матеріальні елементи

Сутність, предмет (носій, поверхня) Матеріальна форма (малюнок), розміри

(формат)

2. Графічні елементи (Знаки)

Текст

Фонетичний запис (Алфавіт)

Умовні позначки

Ілюстрації

Зображення (Конкретні репродукції) Намальовані (Зображення від руки)

Фотографовані (Механічні зображення) Схеми (Діаграми) (Абстрактні

зображення) Зроблені від руки Результат механічного запису Оформлення книги

Урізання, ліхтарі, орнаменти

3. Лінгвістичні елементи

Мова книги

4. Інтелектуальні елементи

Інтелектуальні форми книги (Дідактика, риторика, літературні жанри, бібліологічні форми) Дані книги (Наукові або літературні предмети, *res scripta*)

«Книга - це збори паперових аркушів типографської печатки. На цих аркушах печатка, розділена на сторінки, розміщається на особовому й зворотньому боках так, щоб після фальцювання сторінки розташовувалися в послідовному порядку, тому що ці аркуші згинаються кілька разів відповідно до зовнішнього формату, передбаченим для книги.

Потім вони з'єднуються по номерах, незалежно від пагінації. Цей номер аркуша називають сигнатурою аркуша. До об'єднаного в цьому порядку аркуша зверху додають заголовок, що звичайно є тільки повторенням з обкладинки (шмуцтитул, що випереджає книгу, указуючи на неї), потім аркуші, що містять передмову, введення, звертання до читача. Зміст поміщають або спереду, або наприкінці блоку, додають вклеєні аркуші й ілюстрації, карти, таблиці й т.д. Аркуші обрізають, потім брошурують, покривають обкладинкою або переплітають. Це - книга» (Бурреліє).

Книга складається з декількох елементів: інтелектуальних елементів (ідеї, поняття й описані факти), матеріальних елементів (сутність або річ), розташованих на аркушах деякого формату, сформульованих у сторінки, і графічних елементів (знаки, записані на поверхні). Графічні елементи - текст і

ілюстрації. Текст складається із запису буквами алфавіту й умовних позначок. Ілюстрація включає зображення або намальовані (зображення від руки), або фотографовані (механічні зображення).

Ілюстрації можуть бути розташовані в тексті або опубліковані як вклеєні аркуші, надруковані тільки на особовій стороні, приєднані до тексту або розташовані поза текстом, або об'єднані в альбом або атлас, відділені від тексту, але слугуючи невід'ємною частиною добутку.

Книга може розглядатися:

1. Як зміст: ідеї, які ставляться до деякої теми або предмета, до деякого місця й часу

2 Як утримує: форма книги й мова, на якій ідеї виражені.

Ці форми, в свою чергу, бувають двох видів:

а) форма цільова, дидактична, наукова, форма, здатна до постійного вдосконалювання й готова прийняти в себе думку;

б) літературні форми у власному розумінні слова, що відповідають жанрові і видам, досліджуваних Риторикою. Ці елементи служать підставою класифікації.

МАТЕРІАЛЬНІ ЕЛЕМЕНТИ

До матеріальних елементів Книги-Документа відносять: носій, матеріал якого може мінятися, різні форми й розміри, книжковий блок в обкладинці або плетінні.

МАТЕРІАЛ, АБО НОСІЙ

Поняття

1. Основний матеріал, на який наносяться знаки й з якого складається носій, - це папір.

«Ера паперу» - це один з епітетів, що найкраще характеризує нашу епоху, але адже папір тільки один з існуючих матеріалів для листа.

2. Папір – засіб створювати й множити поверхню.

До паперу пред'являється багато вимог: якість, адаптація різних видів до призначення, стандартизація, пропонована форматами, способи виготовлення, функціональні ціни, можливості застосування існуючих і очікуваних видів паперу й картону. Папір і картон у всіх країнах стали істотним елементом сучасної організації.

Історичний екскурс

1. Писали на камені, на металі, на глині, на папірусі, на пергаменті й, в остаточному підсумку, на папері.

2. Книга з каменю, так міцна й довговічна, поступилася місцем книзі з паперу, ще більш міцної й більше довговічної. «Ця вб'є ту» (Віктор Гюго «Собор Паризької богоматері»).

3. Папірус сходить до дуже далеких часів, на 3 тис. років раніше Р. Х., а можливо й більше, на 5 тис. років

4. Книги на папірусі припинили існувати, можливо, тому, що їх стали писати в прозі, що вимагає більшого простору.

5. Пергамент {membranapergamena). Він зобов'язаний своїм походженням спілці Бібліотекарів. У Пергаме й Олександрії були дві великі бібліотеки того часу. Вони суперечали по числу книг. Правитель Єгипту, щоб відняти в переписувачів Пергама, їхню сировину, заборонив експорт папірусу. Пергам на це відповів вдосконалюванням вже відомого способу - листом на шкірі, на пергаменті.

6. Папір був винайдений через сто років після початку християнської ери китайцем Цай Лунем, по прізвищу Чонг. Він більше не хотів використовувати тканину, зроблену зовсім як папірус, а мав намір впровадити щось подібне що стало папером з волокон, які він виготовляв зі старих шматків, з обривків

рибальських мереж і навіть із кори дерев. Цай Лунь у підсумку знайшов загальний метод, що дійшов до нас, безупинно застосовуючись у технологічному процесі.

Папір був невідомий у Європі до XII в., епохи, коли вона була імпортована зі Сходу через Грецію. Її виготовлення спочатку було сконцентровано в Італії, у Франції й у Німеччині в XIV в., і тільки до середини XIV в. вона майже ввійшла в загальне вживання й стала суперничати з тонким пергаментом як матеріалом для книги. Папір проникнув у християнську Європу до кінця XIII в., і саме Італія ввела її в загальне вживання. Виробництво паперу почалося в Німеччині тільки в XIV в. і тільки наприкінці цього століття воно стало настільки розповсюдженим і дешевим, що друкування книг перетворилося у звичайну справу.

Виготовлення паперу

1. Папір спочатку виготовлявся вручну, в апаратах, що називалися «формою». Перша паперова машина датується 1828 р. Тепер виготовлення паперу ведеться безупинно.
2. Уже більше напівстоліття дерева служать джерелом сировини для виготовлення паперу. Деревина для цього міститься у форму, що створює або масу, яка має назву «механічна», що використовується для самих звичайних видів паперу, або масу «хімічну». Останній продукт виходить із розкладання деревини реактивами. Він має набагато більшу цінність, чим попередній, і використовується для виготовлення вищих сортів паперу.
3. Індустрія целюлози й паперу у Швеції й Норвегії в цей час перебуває в процесі перебудови. Через зменшення терміну служби паперу, виготовленої з деревної целюлози з використанням бісульфіту перевелися, у порівнянні з ганчірковим папером, прагнуть, готуючи деревну пульпу, замінити бісульфіт каустичною содою. Її можна було б готувати в місці її використання із сульфатом соди англійського виробництва; ця сіль оброблена для соди способом, аналогічним методу Леблана (Leblanc). Цей спосіб готування целюлози, проте, вважається невірним застосуванням сульфату, але він додав би паперу дуже гарну схоронність.
- 4 Папір складається із целюлози, тобто сполучення, в яке входять 36 г вуглеводів і 41 г води.

1. Гарний папір колись робився зі старих шматків льна й коноплі, але волокна цих рослин були замінені іншими більш-менш волокнистими рослинами або такими, порожній стовбур яких відомий під ім'ям соломи: рис, кукурудза, кропива, хміль, дрік, верес, болотний очерет, очерет, алое, агава, бамбук, *alfaphormium*, *tenax*, *hubuscus*, шовковиця на папері (*broussone-tia*), *arable papyfera* і т.д. Доходили до того, щоб використовувати стовбури лакричника, просвирняка, гороху, картоплі, аркушів каштана, навіть морських водоростей.
2. В Індокитаї друкують на папері, виготовленого з бамбука, з рисової соломи або із трав із блискітками, які там ростуть у незлічимої кількості. Ці рослини дають дуже повновагий, міцний папір; рисова солома, навпроти, дуже білу, але неміцний папір. Найчастіше намагаються використовувати те, що покриває в Індокитаї тисячі кілометрів, і «*rarugis surugis*», з якого в Габоні виробляють чудовий папір. Збираються використовувати також «*ravinata*», «*votoro*», «*herana*», рослини, що рясно виростають у Мадагаскарі.
3. Пропонують використовувати листя дерев. Вона складається із зеленої тканини, *parenchyme*, пронизаної прожилками. Здрібнювання, що впливає за промиванням, дозволяє ізолювати тільки використовувані прожилки; *parenchyme* розсипається в пил і може служити паливом. Франція імпортує щорічно 500 тис. тонн паперової маси, за що платить сто мільйонів франків. Древа роняють щорічно від 35 до 40 млн тонн листів. Досить було б 4 млн тонн, щоб виготовити весь папір, споживаний у Франції й, крім того, 2 млн тонн корисних побічних продуктів.
4. В останні десятиліття виготовлення папіру збагатилося значними досягненнями. Вони торкнулися машин і використовуваних тепер матеріалів. Виготовляється папір з латексом каучуку, що передає аркушам свою непроникливість, охороняючи їх від будь-якого звуження. Не будучи абсорбуючою, вона вимагає менше фарби; її гнучкість полегшує фальцювання.
5. Целулоїдна плівка стала носієм у фотографії й у кіно. Вона на шляху до того, щоб бути заміненою паперовим вогнестійким звуковим фільмом,

повністю паперовим фотографічним фільмом.

6. Папір довго був королевою серед матеріалів для листа. Целулоїд завдяки кіно скинув її із трону. Але припускають, що вони поміняються місцями, папір, дійсно, зможе витиснути фото-і кіноплівку.
7. Так, від складу до складу, від заміни до заміни папір прагне до того, щоб не бути більше тим, чим вона була споконвічно. Однак її функція панує над її складом незалежно від призначення матеріалу, аби тільки тільки вона могла краще служити або носієм знаків, якщо мова йде про книги й документи, або матеріалом для зображення квітів і малюнків, якщо мова йде про декоративне призначення, або простим захистом або сховищем, якщо мова йде про впакування, укриття або про готові вироби.
8. Відомо, яку величезну проблему економічного характеру являє собою сьогодні папір, з огляду на той факт, що сировина вичерпується, що його доводиться шукати усе далі. У цей час у лабораторіях вивчають кошти заміни дерев і деревної маси злаками, які можна було б косити щороку, які були б, як папірус, тобто дозволили б припинити винищувати лісу, у яких інше призначення.
9. Ми були напередодні революції в індустрії паперу. Технічні вдосконалення перед війною дозволили довести щоденне машинне виробництво паперу з 30 т до 100 т. Але сьогодні розглядають можливість замінити традиційну сировину паперу соломою. Новий папір зможе краще зберігатися, чим нинішній, довговічність якого реально не перевищує п'ятнадцяти років. При новому положенні речей відбудеться переміщення центрів, що виробляє папір, який зараз перебуває в Канаді й Норвегії, оскільки сосна і ялина є кращими деревами для виготовлення паперу.

Види паперу

1. Папір буває самих різних видів. Папір виготський. Голландський папір. Папір Ватман Велен: по прозорості вона схожа на справжній старий велен. Китайський папір (виготовлена з корою бамбука). Японський папір. Імітація японського паперу. Папір Альфа. Індійський папір. Легкий папір. Пергаментний папір. Папір Жозеф. Деревний папір. Невибілений папір.
2. Тривалість життя книги перебуває в прямої залежності від якості папіру, з

якої вона зроблена: можна розділити бібліотечні книги на п'ять категорій відповідно до папіру, використаної для їхнього виготовлення.

А. Книги, надруковані на легкому, звичайному папері, відомого під ім'ям старої або «пористої».

Б. Надруковані на сильно крейдованому і добре сатинованому папері.

(система Тайгер). Друкують географічні карти на особливому полотні (система Кремерс).

2. Один раз Едісон повідомив про появу книг з аркушами з нікелю. (Cosmopolitan Magazine, 1911). Нікель поглинає типографську фарбу так само, як аркуш паперу. Аркуш нікелю товщиною в одного домського сантиметра краще підходить, був би більше гнучкий, чим звичайний аркуш паперу, на думку тих, хто служить у книгарнях. Книга з нікелю 5 см товщиною містила б 40 тис. сторінок і важила б тільки 460 гр. Тоді Едісон був готовий надавати 460 гр таких аркушів з нікелю за 1,25 \$.

Карбування тисненням можна, на тій же підставі, що й офорт і літографію, розглядати як кошти художнього копіювання. Виробництво мідних і латунних виробів, що існує з XII в., є карбування, відтиснута на міді. Цей спосіб карбування застосували зовсім недавно до інших металів, навіть до золота.

3. Запис на класній дошці сходиться до запису на грифельній дошці. На ній зображують малюнки, тексти, рівняння, що стираються відразу після появи. Витертий одним змахом документ зникає без сліду, залишається лише в пам'яті слухачів-глядачів. Аудиторії оточені тепер поясом класних дощок, або ж дошки сконцентровані за кафедрою, де вони нагромаджуються, накладені один на одного й розсовуються при необхідності.

4. Пишуть не тільки при світлі, але й світлом. Створили світові букви, що дозволяють створювати справжні пропозиції, розміщені в електричну рамку. Пишуть також неонам.

5. Під час виборчої кампанії тротуари й вулиці стали матеріалом для запису звертань до виборців.

6. Фірма «Соваж» створила проектор потужністю в півтора мільйона свіч, за допомогою якого вона зуміла демонструвати рекламу на хмарах з відстані 2 тис. метрів. Проектують букви висотою 400 м. Апарат монтується на

залізничному вагоні, і один оператор управляє всією машиною.

7. Навчилися друкувати листівки на міцних цинкових дошках (наприклад, Компанія морських перевезень).

8. Пишуть також на шкірі. Татуювання добре відоме. Наприклад, у лікарні штату Делавер (США), внаслідок незрозумілостей при ідентифікації доручених їй дітей, стали «писати» номер на спині кожного з них за допомогою шаблона й сильної сонячної лампи.

Дрезденська королівська Бібліотека володіє мексиканським календарем, виконаним на людській шкірі.

ФОРМИ, ФОРМАТИ Й РОЗМІРИ КНИГИ Й ДОКУМЕНТА

Розрізняють:

- 1) форми, або положення;
- 2) формати, або розміри.

Форми

1. Книга мала різні форми. Спочатку послідовно приєднувалися одна до іншої плитки (східні книги); потім були сувої (volumen, звідки volume); потім з'єднані окремі аркуші, або «лігатури», тобто форма, що книга має сьогодні.
2. Історія книги показує, як непомітно одні форми переходять в інші, і під впливом яких обставин відбувається це перетворення. Так, в 1263 р. секретар паризького парламентського суду, Жан де Монтлусон, почав редагування першого Регістра. Робота полягала в тому, щоб копіювати в зошиті або резюмувати стародавні записи, що стосуються до 1255 р., які були написані на сувоях, оскільки до Жана де Монтлусона судові діловоди Парламенту, які, здається, не мали реєстрів, користувалися пергаментними сувоями.

3. У наші дні книга, як документ існує у п'яти основних формах:

- А. На аркуші, інфоліо (плакат, афіша, газета, настінна картина).
 - Б. У томах. Переплетена.
 - В. На картках. Розділена.
 - Г. У складеному виді (карта у футлярі). Д. У рулоні, поміщеному у футляр (план).
- Кожної з форм властиві деякі переваги. Можливі нові численні форми, тому що

ніщо не свідчить про те, що еволюція вичерпала все.

4. Кілька характерних форм, даних документам.

А. Видання, надруковане на одній стороні аркуша, дозволяє вирізати різні шматки, щоб приклеювати на картки, які відповідають умовам ринку. Спекуляція й розміри прибутку були значні. Була реалізована тенденція до створення трестів. Газетний папір, що до війни продавався за ціною 28 франків за 100 кг, коштував в лютому 1918 р. 180 франків.

Ціна паперу стала надмірною в країнах, де гроші знецінилися в ході війни. Можна сказати, наприклад, що в Бельгії, у той час як інфляція збільшилася в 7 разів, вартість паперу - в 12, 14 і 15 разів. Це перешкоджало виробництву. Папір, за який платили в 1914 р. по 30 франків за 100 кг у Франції, піднявся в ціні до 415 франків.

Під час війни бракує паперу й грошей.

Коли у квітні 1916 р. не вистачало паперу у Франції, печатка жадала від керівництва просити в Англії судно, щоб слідкувати за необхідною масою в Канаду. Недолік паперу привів до обмеження розповсюдження газет. Говорили навіть, що закрили велику кількість газет.

У Франції постанова від 2 лютого 1918 р. вводило обмеження на щільність типографського паперу, на число й розмір плакатів, розмір театральних програм, на використання великого шрифту в книгах. Дорожнеча паперу веде до лаконічності викладу. До цього із кризою паперу зіштовхувалися під час французької Революції. Старий папір цінується високо. У жовтні 1932 р. платили за білий папір: різану – 125 франків, книжкову №1 – 33 франка, газетну – 65 франків, газетну що мнеться – 26 франків. Для порівняння, газетний папір, називаний бобинной, коштує 125 франків, крейдована вищого сорту - 400 франків, друкована вищого сорту - 220 франків.

Застосування паперу

Папір використовувався різноманітно. Для документації (писати й друкувати), але також і для інших цілей: упакування, шпалери, предмети побуту (рушника, скатертини, тарілки, блюда, склянки й т.д.).

Виготовляють папір матовий або глясовий, ганчірковий, бархатистий, плісирований, зернистий, що імітує найбільш багаті матеріали в непередбаченій

розмаїтості, папір, що за допомогою звичайного монтажу стає новим декоративним елементом. В папері з'явилася декоративна роль. Папір служить матеріалом для пакування при конструюванні багатьох об'єктів. Це гнучка, проста, не дорога поверхня, придатна для будь-яких цілей. Спосіб подання (упакування) товару істотно впливає на результати пошуку покупця, а папір створює шанси для широкого поширення продуктів.

Вживання коробок росте одночасно з появою нескінченної розмаїтості розмірів, та застосуванням більш підходящих для їх виготовлення матеріалів. З іншого боку, збільшується використання наочного, дидактичного й рекламного картонажів: оголошення, етикетки, таблички, оформлення вітрин і інші форми на основі картону. Він використовується тепер і в створенні, як вчителями, так і учнями. Він застосовується в наукових і дидактичних демонстраціях. Завдяки йому стає можливим створення моделей для музейних цілей.

Також, навчилися ткати паперовими нитками. Таку тканину використовують для пакування або виготовлення сумок. Їх пронизують чи переплітають паперовими нитками або ж взагалі роблять з паперової тканини. Також, за таким же методом можуть виготовлятися килими, штори.

Матеріали для листів та друку, відмінного від паперу

Для листів використовується не тільки папір. Пишуть скрізь, пишуть всі, пишуть на всьому. На всьому, це означає, що на будь-якому матеріалі, і дійсно, у наші дні будь-який предмет, що не був би одягнений у знаки або зображення. Винахідники прагнуть до того, щоб зуміти писати на будь-якому матеріалі й фіксувати на ньому марку, будь цей простий лист, номер і все інше.

1. Пишуть і друкують на тканині. Наприклад, що не рвуться альбоми на тканині для дітей молодше 5 років, опубліковані паризьким видавництвом «Ашетт». Полотно, розмальоване й розфарбоване, з текстами, що пояснюють, для виробництва ляльок. Шовк також був матеріалом для нанесення фарб і малювання. (Музей тканин у Ліоні). На мішках із джуту друкують в 3 або 4 кольори за допомогою ротаторів, на яких зафіксовані букви зі штучного каучуку.

7. Папір має марки, які називають філігранями або водяними знаками, існування яких служить для її ідентифікації.

Г-Н Брикє опублікував ретельний опис філіграней добутоків ксилографічної

печатки Королівської бібліотеки Мюнхена й виявив існування 1363 змін філігранний. {Dei-Papier Fabrikant, Berlin, 1910.}

8. У Німеччині існує регламентація для документів, призначених для адміністративної роботи держави. Конгрес по копіюванню рукописів (1905 р.) виразив побажання прийняти подібну регламентацію для паперу, призначеної служити для копій рукописів.

В 1886 р. у Гросс Лихтерфельде, біля Берліна, був створений інститут для випробування паперу. Спочатку його завдання складалося винятково в тім, щоб контролювати весь папір, що знаходився у розпорядженні пруського керівництва. Незабаром він став використовуватися також комерсантами, що перебувають у Німеччині й навіть за кордоном, які хотіли, щоб їхній папір перевіряли на відповідність вимогам, сформульованим Інститутом. Він контролює склад, формат, щільність, вагу, міцність, гладкість і здатність проникати стосовно світла. Спочатку німецькі виробники віднесли вороже до установи інституту. Незабаром ця опозиція зникла, і вони визнали переваги офіційних випробувань паперу. Сьогодні цьому інституту приписують частину успіху в розвитку виготовлення паперу в Німеччині.

Офіційна лабораторія аналізу й випробувань паперу функціонує в Бюро Стандартів, у Вашингтоні.

Питання, що відносяться до зберігання паперу, були розглянуті Комісією інтелектуального співробітництва. «Нью-Йорк Таймі», щоб задовольнити побажанням по схоронності паперу, друкує тепер спеціальний випуск на «All-Rog Paper».

Бібліотечна асоціація в Лондоні утворила Комітет з вивчення питань, що ставляться до міцності паперу.

Споживання й ціна

Споживання. Для всієї Франції споживання паперу, призначеної для книг, коливається від 180 т до 200 т у день, для газет – 60 т.

Третина загального споживання паперу - папір для звичайної печатки, у той час як обгортковий папір становить приблизно дві третини.

В останні роки споживання дерева значно збільшилося. Площа ґрунту під лісом дорівнює 61% у Росії й 4% в Англії. Лісу Канади й Америки були вирубані.

США виготовляють щорічно 90 млн шпал. Передбачають недолік деревини в США й у Канаді через п'ятнадцять - двадцять років.

У США до 1880 р. щорічно споживалося три фунти газетного паперу на душу населення. В 1920 р. – уже 35 фунтів. У поточному 1934 р. цей папір утворив би рулон шириною 73 дюйма й довжиною 13 млн миль. Щоденні газети випускають 28 млн номерів, а від Атлантичного до Тихого океану є більше 100 щоденних газет, що виходять тиражем у більш ніж 100 тис. екземплярів.

Треба відзначити шкоду паперової індустрії з погляду вирубки лісів. Доводиться, дійсно, вирубувати справжні ліси, щоб забезпечувати щоденний тираж 30 тис. газет, з яких деякі друкуються тиражем у кілька мільйонів і обсягом в 200 стор.

Ці цифри є середніми для всього того, що публікується щодня у світі. Для цих 30 тис. газет, що виходять тиражем у десять мільярдів 800 мільйонів екземплярів, потрібно щодня приблизно тисяча тонн деревної маси; точно 350 тис. тонн щороку. Це, разом із книгами й журналами, вантаж 37,5 тис. десятитонних товарних вагонів, що пересуваються 1,8 тис. локомотивами, тобто близько до обсягу транспорту великої компанії, або ще цілих 180 теплоходів. І це без обліку паперу, картону, проспектів, папера для письма й т.д. Також і в Європі щороку вирубка лісів повинна забезпечувати 350 млн м³ деревини: Франція – 6,5 млн, Англія – 9 млн, Росія, Норвегія, Канада, США надають інші кубометри. Але США самі споживають 900 млн м³.

Таким чином рубають дерева, щоб щодня підтримувати це фантастичне виробництво. Але дерево не виросте ні за один рік, ні за десять.

Тижнева публікація однієї з поточних газет зі значним тиражем коштує загибелі цілого лісу.

Ціна. Величезне споживання паперу в наш час зробило її предметом економічної спекуляції. Під час світової війни й після ціни на папір запаморочливо зросли.

Б. Тиражі, прокладені білими аркушами. Напр., Етнографічна й соціологічна анкета Бельгійського суспільства соціології про первісні народи.

В. Були опубліковані книги – довідники, адрес, призначені для відривання й переклеювання. Наприклад, Довідник бібліотек Сполучених Штатів і Канади

(Вільсон).

Г. Книги із закладками. Наприклад, литургічні книги й книги, що читаються часто.

Д. Альбоми, атласи, забавні ілюстрації для дитячих книг, дидактичні ілюстрації в наукових книгах, таких як анатомічні атласи або альбоми із зображеннями машин.

Е. Форми книг, призначені для збирання різних колекцій. Наприклад, альбоми марок, поштових карток, зразків (вишивок, тканин, в'язання й т.д.).

Ж. Книги, друга частина яких переплетена так, щоб дозволити вийняти її з контейнера й, розгорнувши, синхронно зіставити з першою частиною. Це реалізується так, ніби були дві книги в одній.

Використання: а) Книги, покажчиком яких часто користуються для довідок; б) Атласи й географічні покажчики, з якими звіряються в ході читання; в) Книги зі зборами вкладних аркушів; г) Сконструйовані для підтримки мінливих правил.

3. Утворюючу гармошку або ширму для триваючої експозиції.

И. Книги з поділюваними частинами. Наприклад, Путівник по німецьких залізницях.

«Путівники Бедекера» продаються тільки переплетеними в цілий том. Але вони розділені на частини, які брошуруються окремо й можуть бути виділені. Для цієї мети ламають книгу з початку й з кінця Щоб зброшурувати ці частини, продають спеціальні тканеві плетіння.

К. Публікації на картках створили новий тип документів, заснований на слабо переплетеній формі.

5. Нововведення у формах і матеріалах книг, їхній юридичний захист з'явилися предметом дослідження Постійного бюро Міжнародного конгресу видавців (Мілан, 1906).

Формати

1. Формат паперу - величина, отримана згинанням аркуша. Згинання паперового аркуша веде до його розбивки на сторінки.

2. Згинання аркушів паперу дає наступне число сторінок:

1 згинання4 сторінки
2 згинання..... 8 сторінок
3 згинання..... 16 сторінок
4 згинання.....32 сторінки.

Папіру підвласні будь-які згинання. Книга являє собою сфальцований (зігнутий) папір. Фантазія авторів і друкарів, головним чином у питанні про рекламу, знаходить самі різні й, іноді, дивні способи фальцювання: складні й буклети, що розкладаються. Більші окремі карти, складені або в томах, також являють собою сфальцований тираж.

Складання географічних карт проводиться так, щоб була можливість мати перед собою ту частину карти, з якої бажають звіритися.

3. У надрукованих працях складені аркуші складаються зі сторінок; вони утворюють зошити, які пронумеровані для зручності добірки й брошуровки. Цей номер ставиться маленькими літерами внизу сторінки й називається сигнатурою.

4. Позначення: інфоліо, кварто, октаво й т.д. викликають часто здивування; вони не вказують розмірів книги, але тільки число сторінок в аркуші паперу.

Інфоліо..... 4 сторінки
Ин-4" 8 сторінок
Ин-8° 16 сторінок
Ин-16°32 сторінки

Тобто 2,4,8 або 16 сторінок на кожній стороні аркуша паперу.

У Бельгії (відповідно до довідника Ruyscher №10714) формат комерційного паперу, названий кокілем, варіює між 43,5x56,5 і 44x56.

У Франції він, загалом, також дорівнює 44x56 і також називається кокілем.

В Англії під ім'ям медіума використовують формат 45 x 57 і формат 42x53, що називається поштовим.

У Німеччині формат варіюється між 44x56, 45x59 і 46x59.

5. Англійські формати визначені наступними розмірами в дюймах.

Pott 8vo.....6 1/8x3 7/8
Fcap 8vo.....	.. 6 3/4x4 1/4
Crown 8vo.....7 1/2x5

Demy 8vo.....	8 3/4x5 5/8
Med. 8vo.....9 1/2x6
Royal 8vo..... 1x6 1/4
Imp. 8vo	11x7 1/2
Pott 4to	7 3/4x6 1/8
Fcap 4to	8 1/2x6 3/4
Crown 4to.....	10x7 1/2
4to.....	11 1/4x8 3/4
Royal 4to.....	12x9 1/212 1/2x10
Imp 4to.....15x11
Pott Folio.....	12 1/4x7 3/4
Fcap Folio.....	13 1/2x8 1/2
Crown Folio.....15x10
Folio.....	17 1/2x11 1/4
Royal Folio.....	19x1220x12 1/2
Imp Folio.....22x15
Music sizes: Royal 4to.....	12 1/2x9 1/2
Music 8vo.....10x7
Music 4to.....13 1/2x10 1/2

6. Формат книг колись вказувався у формі in-4°, in-16°, і т.д. Щоб досягти більшої точності, його вимірюють тепер у сантиметрах у двох вимірах, перше – висота, друге – ширина, наприклад, 28x12.

Приблизні розміри різних форматів:

Ін-фоліо.....45x32
1п-4°33x25
Petit in-4°26 1/2x19
Orand in-8°25x17
In-8°22 1/2x14
In-1819x12
In-1217 1/2x10 1/2
In-32.....16x10

Формати іноді вказуються умовно. Так, у Центральній бібліотеці Флоренції й у багатьох інших їх вказали в такий спосіб: Інфоліо – тім більш ніж 38 див у висоту.

1п-4° -	тім	від 28 до	38 див.
In-8" -	тім	від 20 до	28 див.
In-16 -	тім	від 15 до	20 див.
In-24 -	тім	від 10 до	15 див.
In-32 -	тім	що не перевершує 10 див.	

Про стандартизацію форматів див. підручник книголюба.

7. Таблиця форматів паперу залежно від ваги. – Таблиця відповідності форматів паперу заснована на кокіль, розмір якого 44x56 . Використання рулонного паперу в котушках привело до вживання іншої міри - одиниці ваги на квадратний метр.

На перший погляд здається, що досить знати вагу паперу у квадратному метрі; тим часом замовлення на печатку виконуються в більших кількостях, і тому корисно знати, скільки важить певний формат при зазначеній вазі паперу.

Є кілька відомих формул, що дозволяють провадити обчислення в обох напрямках, і таблиця, що дозволяє або контролювати результат, або відразу його одержувати.

О т трохи найбільш вживаних коефіцієнтів:

Кокіль	44x56.....8
Резен Жезю Гран-Жезю Коломбье	50x656,1
	55x705,2
	56x76.....4,7
	60x80.....3,52

Приклад: Стопа в 8 кг розміру кокіль складається з паперу $8 \times 8 = 64$, або 65 г у квадратному метрі. Цей 65 грамівий папір, розрахований по формулі 6,1 дасть вагу стопи (500 аркушів) в 10 кг 655 г розміром резен і зажадає 10,5 кг паперу. Із

цього видно, як легко користуватися цією шкалою відповідностей. Фахівець із паперу звик орієнтуватися на 8-кілограмову стопу розміром кокіль. Йому досить одного погляду, щоб вирішити, що це 65-грамовий папір і що в розмірі резен йому буде потрібно 10,5 кг. Він знає, що вага стопи в кілограмах, помножений на 2, дає вага аркуша в грамах, що вага аркуша в грамах, поділена на два, дає вага стогони в кілограмах. Стопа вагою 8 кг складається з аркушів по 16 р. Аркуш в 20 г дасть у стопі 10 кг.⁷¹

8. Є наступні формати вживання:

Формат картки.

Формат поштової марки.

Розроблено найкращий і обґрунтований формат для романів і інших портативних книг, призначених скоріше для швидкого прочитання, ніж для постійного зберігання.

Знайдено середній формат книги для тримання у руці (для читання в ліжку, в кріслі, в поїзді), яку можна перегнути, не зіпсувавши; знайдений також середній формат кишенькової книги (наприклад, для каталогів виставок і музеїв).

Формати фотографій не мають ніякої відповідності з форматом публікацій і каталогів.

Формат шкільного зошита.

Формат має великий вплив на вартість печатки. Підраховано, що формат кокіль при печатці у два стовпчики наполовину знижує ціну печатки. У минулому застосовували більші формати, формати in-folio (в аркуш). Поступово прийшли до сьогоднішніх зменшених форматів.

Вперше Альд Мануцій, щоб полегшити поширення античної літератури, застосував невеликий формат in-8e, що до цього вживався тільки для богослужбових книг.

Більші або маленькі книги. Існують і ті, і інші, залежно від обставин. (Приклади: більші й невеликі мовні словники). Корисно для довідок зібрати все в одному томі, але він буде об'ємистим, важко переміщуваним з місця на місце й незручним для користування.

Не відмовляються навіть від малюсінських книг. Видавець «Tagarogevala de Bombay» опублікував Коран, Авесту в мініатюрних виданнях розмірами з

великий палець і 3/4 пальця в металевому плетінні й зі збільшувальним склом. Падуанські видавці, брати Сальмін утримують рекорд, виготовивши том-ліліпут в 208 ст р. розміром 10x10x7 мм. У ньому відтворена праця Гаедео Христині ди Лорена (1616 р.).

Видавець Пейо опублікував Мініатюрну бібліотеку (7x10 див).

ОБОЛОНКА КНИГИ: БРОШУРОВКА, ОБРІЗКА Й ПЛЕТІННЯ

Книга після її виготовлення має потребу в тім, щоб:

- 1) її аркуші не могли бути неуважними; це - функція брошюровки, або лігатура;
- 2) сторінки могли бути прочитаними без поділу їхнім самим читачем; це - функція обрізки;
- 3) її цілісність була захищена від руйнування; це - функція плетінь.

Для скріплення аркушів документів будь-якого формату й утворення їхньої єдності більше високого рангу, складеного з ряду різних документів, є ряд поступово нарощуваних коштів:

- 1) вільне місце в паперовій або картонній папці для об'єднання паперів (досьє);
- 2) знімне плетіння під загальною оболонкою, що дозволяє легко розбирати або за допомогою перфорації й скріпок (або стискальних кілець), або бічним тиском (плетіння, називаний електричним).
- 3) плетіння трьох видів фіксації: брошюровка, покриття обкладинкою, плетіння у вузькому змісті.

У трьох описаних можливостях скріплення (вільного, рухливого, твердого) є порівняльні переваги й незручності: а) швидкість використання; б) вартість устаткування; в) захист від розсіювання; г) захист від тертя й зношування аркушів; д) можливість перманентної вставки аркушів; е) займаний простір; ж) зовнішній вигляд.

- 4) Зброшурована або переплетена книга.

Плетіння

1. Функція. - Плетіння може мати кілька функцій або застосувань:

- а) охороняти, зберігати;
- б) прикрашати, поліпшувати;
- в) представляти, символізувати втримування;
- г) сигналізувати: допомагати позначенню, наприклад: плетіння умовних квітів;

д) робити компактніше. Приклад крайнього стиску завдяки гарному плетінню – Websters New International Dictionary. Цей словник містить 400 тис. слів в 2,7 тис. сторінок, що утворюють один том.

2. Різновиду. - Плетіння сучасної епохи може підрозділятися на три види:

а) художнє плетіння;

б) аматорське або бібліотечне плетіння й розкішне плетіння;

в) комерційне або звичайне плетіння (видавниче плетіння). Комерційне плетіння з'явилося лише біля шістдесятьох років тому; він одержав значний розвиток; він також як і звичайне плетіння залежить від промисловості, виготовляється у великій кількості майстерень і служать запобіганню книг абонементних бібліотек, недорогих книг, цінників, каталогів і т.п.

3. Художнє плетіння. - Плетіння нашої епохи має деякі особливості. Багатство, краса матеріалу унікального вибору, гладкого, тонкої й дрібної зернистості. Радісний вибух колоритів використовуваних шкір. Їх прикрашають більш-менш кубістською мозаїкою, у яку золото, срібло й слонова кістку додають блискаючий блиск.

Букви заголовка й ім'я автора використовуються як єдиний декоративний елемент. Просвердлюють отвір на кришках плетіння й дозволяють форзацу просвічувати через ці отвори в шкірі.

При проектуванні настільки декоративних плетінь потрібно пам'ятати, що книга виготовляється для того, щоб бути розташованою на полках бібліотеки, що вона повинна мати на корінці свій шифр і що кришки її плетіння не можуть бути прикрашені елементами, що перешкоджають включенню в серію або ушкоджуються при використанні. Потрібно взяти до уваги також, що розкішне оформлення, що вимагає багато роботи, погано пристосовується до сировини - замші, тонкому пергаменту, тоді як існує сап'ян.

4. Видавниче плетіння. – До середини минулого століття в Німеччині не продавали переплетених книг; плетіння було особистою справою покупця. В 1882 р. в одного із книгопродавців Лейпцігу виникла ідея пропонувати своїм клієнтам книги переплетеними й готовими до читання.

5. Способи виготовлення плетіння: а) шиття нитками; б) шляхом перфорації; в) кріплення шляхом здавлювання.

Машини революціонізували мистецтво плетіння, колись зовсім ручне. Є машини для фальцювання, брошуровки, наклеювання ярликів на корінці, покриття. Машина для наклеювання пропускає від 500 або 1 тис. до 5 тис. або 6 тис. книг у день. Машина для покриття книг і журналів обкладинками – 22 тис. у день.

6. Матеріали. - Матеріалами для плетіння служать дерево, шкіра (пергамент, шагренева шкіра, дублена овеча шкіра), тканини (шовк, вельвет, полотно), папір.

Роблять навіть алюмінієві обкладинки журналів (наприклад, «Revue de l'Aluminium»).

Добродії Даний і Вільсон винайшли новий тип плетіння для періодичних видань (Nom Flam). Він зроблений з опанувати целулоїду зі шкірою по кутах. Обкладинка журналу, що характерна й часто в кольорі, видна завдяки прозорості. Це без будь-якого шуму, ясно, чисто й надовго.

7. Виверту плетіння. - Кілька вивертів, застосованих у плетінні.

Захисні кути й основа книги, захищені планками міді. Вставка кольорових сторінок, щоб відзначати розділи. Плетіння, розфарбований смугами (з набору кодів). Книжкові закладки різних квітів (також з набору кодів).

В Американській бібліотечній асоціації (American Library Association) запропонували виділити для плетіння книг умовні кольори, що відповідають їхньому втримуванню (відповідно до Десяткової класифікації).

8. Схоронність плетіння. - Плетіння, щоб зберігатися, має потребу в догляді, особливо, коли він зроблений зі шкіри. Шкіра як матеріал, дійсно, ушкоджується сама по собі. Її треба змазувати для зволоження волокна, робити гнучкою й міцною і по її недостатній пористості охороняти від шкідливих газів, неуважних в атмосфері.

Практичні ради для плетіння

А. Не з'єднувати недавно надруковані книги.

Б. Вибирати зручний час для початку роботи.

В. Залишати палітурникові розумний проміжок часу.

Г. Не створювати штучних збірників (конволютов).

Д. Дотримувати обережності при обрізку. Піклуватися про поля.

Е. Зберігати надруковані обкладинки.

Ж. Постачати плетіння заголовками.

З. Давати палітурникові зразки.

И. Перевіряти сторінки, виявляти розрізнені аркуші.

К. Корисно виносити автора й скорочену назву на корінець, на верхню й нижню кришки плетіння, щоб відразу пізнавати книгу, у якому б положенні вона не перебувала.

Л. У деяких книгах знаходять повідомлення палітурникові, що вкрай похвально (наприклад, Atlas des Enfants. - Amsterdam: Schneider, 1773).

М. Із практичної точки зору, щоб бути розмірної, книга не повинна бути ні занадто товстої, ні занадто тонкої. Важкі праці обов'язково прогинають донизу середину підтримуючої їхньої дошки. Тонкі праці мають корінець, на якому важко прочитати заголовок. Буває так, що два томи однієї книги виявляються занадто товстими для одного плетіння, а іноді й три-чотири - занадто тонкими. У принципі, важливо, щоб кожний окремий добуток зберігав свою неподільність, навіть після плетіння; це - умова раціональної класифікації.

Н. Підзаголовки, погано розміщені друкарем, можуть бути виправлені палітурником, так щоб ідентифікація не була порушена.

О. Можна рекомендувати міцні картонні кришки, на які клеїться та назва зброшурованої книги, що дана автором і видавцем⁷⁵

Обрізка книги

Багато, щоб книги продавалися покупцям обрізаними (з попередньо розділеними сторінками). Це економія часу для всіх; це також захід щодо збереження книг. Можна робити спеціальні тиражі для бібліофілів; для них коштовні тільки ті томи, які зберегли цілісність своїх полів; тоді вони зможуть просити переплести їх так, як захочуть.

Журнал в 96 стор. не може бути розрізаний читачем менш чим за 4 хв, половина часу яких не змішується із читанням. Це, таким чином, для 10 тис. абонентів втрата часу на обрізку (яка в машині зажадала б приблизно 10 годину), біля одного місяця роботи з десята година в день.

РАЦІОНАЛЬНА ОРГАНІЗАЦІЯ КНИГИ Й ДОКУМЕНТА

Бібліо-Технія, Бібліо-Економіка

А. Визначивши те, що є (Документація описова, історична), потрібно визначити

те, що повинне бути (нормативна Документація). Предмет цієї частини трактату - раціональна організація книг і документів. Це - Економіка (Бібліо-Економіка) і Техніка (БібліоТехнія).

Б. Буде окремо й послідовно обговорені загальний принцип і методи, які треба здійснювати для раціональної організації.

В. У цій частині розглядаються сукупності документації, мети, що становлять їхньої частини, їхньої одиниці, колекції, операції й формати.

На початку трактату, за назвою Підстави підведений підсумок загальним директивам по цій темі.

ЗАГАЛЬНІ ПРИНЦИПИ Й ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МЕТОД

Яким би не був добуток, який треба створювати, сукупності, які треба становити, загальні принципи й метод необхідні. Для раціональної й всесвітньої організації вони повинні бути універсальними. Тут, таким чином, треба обговорити: 1) принципи, 2) методи, 3) устаткування, 4) приміщення, 5) персонал, 6) операції, 7) інші організаційні фактори (фінанси, угоди, регламентацію).

ЗАГАЛЬНІ ПРИНЦИПИ

Загальні принципи можуть бути сформульовані відносно: 1) самих документів і їхніх видів; 2) сукупності документації; 3) проблеми; 4) мети й плану; 5) принципів єдності, універсальності, стандартизації, співробітництва.

ДОКУМЕНТИ

А. Попередній розгляд приводить до розрізнення наступних понять: 1) реальність; 2) документ, що є поданням реальності у формі або літературної (бібліон, запис, текст), або графічної або скульптурної (образ, зображення).

Б. У принципі їх можна розташувати в наступному порядку по зростанню числа сполучень:

1. Реальність (Реалія) (наприклад, наука, пейзаж, особистість), або Реальність у своєї власної, або природному середовищу, або Реальність експоната в колекції (музеєграфія).

2. Зображення (образ). Воно відтворює реальність. Відрізняють пряму копію реальності. Вона здійснюється одним з наступних способів: живопис маслом і аквареллю (у кольорі), ізолювана, або рухлива, або закріплена (фреска), плафон,

вставлений у стіну, у предмет, малюнок (чорна або кольоровий), гравюра, фотографія, скульптура.

3. Репродукція зображення реальності. Тими ж способами: картина, малюнок, гравюра, фотографія й т.д.

4. Рукопис (Бібліон). Розрізняють рукопис, що відносять до реальності, або рукопис зображення, і тоді вони:

а) відносяться до зображення реальності, будь то картина, малюнок, гравюра, фотографія, скульптура;

б) відносяться до репродукції зображення, що є, в свою чергу, картиною, малюнком, гравюрою, фотографією або скульптурою.

в) Реалії, зображення, рукопис можуть, як ті, так і інші, перебувати: 1) у колекціях або спеціалізованих або універсальних; 2) у каталозі цих колекцій або в загальному каталозі.

г) Каталог елементів реальності (Реалій) є списком речей, істот і явищ, з погляду самої речі, місця й часу (у трьох варіантах).

д) Музей - колекція реальних об'єктів.

е) В органах документації можна діяти двома способами: 1) створювати в окремих службах колекції реальних речей, різні форми репродукцій, різні форми записів, будь те каталоги й репертуари по різних формах репродукцій; 2) можна, навпроти, з'єднувати в одних зборах кілька колекцій, каталог або каталоги яких, у принципі, було б можливо відрізнити.

ж) Можна проводити класифікацію різних колекцій і їхніх каталогів або репертуарів по різних підставах для одних і для інших таким чином, щоб дозволяти дослідження з декількох напрямків.

Наступна загальна картина підбиває підсумок всім цим розходженням.

1. Реальність.	1. Самі речі.	1. Автор оригіналу.
2. Копія реальності.	2. Згадування речі в класифікації.	2. Автор копії.
3. Напис на копії реальності.	3. Генеральний каталог, що інвентаризує самі речі або включає певні колекції.	

		4. Каталог (генеральних або окремих) документів, що ставляться до речей.

ДОКУМЕНТАЦІЯ

Під документацією розуміють одночасно сукупність документів і функцію документування, тобто інформації за допомогою документації. Із цього погляду вона була обговорена в розділі «Бібліологія або Документологія».

ПРОБЛЕМА

Як у всіх дисциплінах, у Документації є центральна проблема. Оскільки Документ містить не природні дані, а добуток, залежний від волі людини, виникає проблема порядку дії і його успіху. Як всі проблеми практичного порядку він може бути вирішений тільки поступовим і послідовним наближенням. Рішення залежить від гарних методів, співробітництва в роботі й організаційних зусиллях. Проблема розпадається на дві частини: що стосується установи книги й документа; що стосується їхнього використання.

1. Що стосується установи книги й документа.

А. Відзначають: 1) книги в їхній сукупності, в остаточному підсумку, є транскрипцією наукових знань; 2) реальність є сукупністю матеріальних речей, які існують (мир або універсум).

Б. Намічена ідеальна мета: 1) для Науки - щоб вона була повна і зроблена й покривала цілком поле реальності; 2) для Книг, щоб вони були повними і зробленими й покривали цілком поле науки. Книги, таким чином, повинні були б бути «дзеркалами» реальності.

В. Критика сучасного стану: 1.Що стосується науки: а) нинішня наука неповна - це значить, що знання покривають тільки частина поля реальності (незакінченість науки); б) нинішня наука включає не тільки істину (помилки науки).

2. Що стосується книг:

а) книги транскрибують тільки одну частину наукових даних і, отже, одну частину науки (незакінченість книг); б) вони перетворюють наші невірні знання також, як наші справжні знання (помилки книг); в) вони транскрибують багато разів ті самі знання (повторення); г) вони не поєднують виклад знань у декількох працях, але розділяють їх і розкидають по незліченних томах (фрагментація й розсіювання); д) вони не ранжирують приводяться факти, що, у відповідності зі ступенем їхньої значимості й корисності (змішання головного й вторинного).

Г. Проблема установи книги, таким чином, двояка: 1. Забезпечувати можливо більшу повноту транскрипції наших знань; 2. Дозволити витягати з незліченної маси книг справжні знання, опускаючи помилки й повторення й упорядковуючи таким чином, щоб вони були сільгоспкооперативи й відокремлювали головне від вторинного.

Два порівняння проясняють цю проблему: потрібно внести порядок в «гори» паперів і документів; треба створити «металургію» прочитаних паперів.

ОРГАНІЗАЦІЯ. КОНЦЕНТРАЦІЯ РОБОТИ Й ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ

А. Можна визначити організацію як сукупність принципів і заходів для постійного з'єднання між собою всіх елементів, що суперничають, сприятливому утворенню простої сукупності або продовженню дії. На організацію, утворену цією сукупністю, і органи, з'єднані з іншими органами, лягає турбота про цю сукупність, про її єдність, про її тривалість, адаптацію, про видалення всього того, що могло б її порушити або руйнувати, про здійснення всього того, що може неї поліпшувати й розвивати.

Б. Організація визначає орган, а орган, в свою чергу, визначає організацію. Функція, здійснюючись, створює орган; будучи утворений, орган (структура) здійснює функцію. Це дія й протидія, взаємні й безперервні. Із приходом панування людини, що характеризується розумом, виникає новий фактор, кінцева мета дій, запропонована організація, установлення цілей і завдань, і в результаті - планів і програм.

Організація з тих пір проходить три стадії або ступеня: 1) Організація чисто ідеологічна; вона в думках. 2) Організація представлена органом суспільного характеру: угода, що відзначає збіг наміру, установи, органа. 3) Організація

приймає матеріальний характер, вона включається в об'єкти, машини, установки, приміщення.

Організація документації повинна тривати одночасно й паралельно в трьох областях: ідеологічної, установчої, матеріальної.

В. Узагальнено, все те, що є поза спекулятивною точкою зору (чистою думкою) і цікавить із практичної точки зору (дія) ставиться до «Економіки» (організація, устаткування, керування, адміністрація) і до Техніки. Економіка й Техніка Документації охоплює чотири функції: продуктивність, поширення, розподіл, споживання. (Документ-Економіка, бібліоекономіка, документ-техніка, бібліотехніка).

Діти говорять, не знаючи граматики, селяни співають, не знаючи музики; так люди в більшості випадків читають і пишуть, не піклуючись про літературну й документальну техніку. Розробка, знання й поширення цієї техніки вдосконалюють документи, наскільки граматика й музична теорія змогли вдосконалити мову й музику. Так само люди товариські; вони зближуються й сходяться спонтанно, не усвідомлюючи повністю суспільної реальності, суспільної науки (соціології), суспільних методів. Але на основі цих останніх, в остаточному підсумку, досягається соціальний прогрес.

В області книг і документів, зокрема, потрібно прийти до усвідомлення організації, економіки, техніки. Рациональна організація будь-якої області припускає мету й план, співробітництво, поділ і розподіл праці, методи, угоди.

Г. У той час як всі об'єкти навколо нас швидко змінювалися, книга довго виявляла собою контраст, залишаючись у майже незмінній у зовнішній формі. Незважаючи на еволюцію наукової думки, у бібліологічному втримуванні й способах запису наших знань не спостерігалось особливого прогресу.

Людська думка вже століття як розширилася до нового втримування в науці, техніці, мистецтві, літературі, соціології: ідеологія була, якщо не повністю революціонізована, так, принаймні, глибоко змінилася й безмежно підсилилася. Неможливо, щоб цьому втримуванню не відповідали б нові кошти вираження, адаптація втримування: книга, документи.

Але вже кілька років як ці пункти з'явилися предметом вивчення й рухів. Були впроваджені реальні нововведення. Ми перебуваємо ще на самому початку.

Певні ідеї й винаходи принесли значний прогрес документації: гласність, визнана необхідною науковими працями; співробітництво; концепція циклу, що з'єднала всі операції, всі роботи; класифікація; картка й каталог; бюро документації, енциклопедія, ідея правил, норм, одиниць, застосовуваних до роботи й до продукції як в інтелектуальному, так і в промисловому виробництві.

Д. Протягом минулих століть техніка й організація зробили крок в матеріальному виробництві книг (друкарня) і в їхньому розподілі (книгарня). Це приклад і обґрунтування потреби організувати так само інші їхні сторони. Так у типографській справі були стандартизовані букви (типографський пункт), правила коректури, широко впроваджений формат. Створено прекрасну організацію книгарні зі стаціонарами й біржами.

Починають усвідомлювати те, що робота із книгою може відбуватися при практичній кооперації тільки об'єднаними й скоординованими методами. У цьому подвійному напрямку ідей щодня приносить деякий прогрес.

Е. Нам заперечать: 1. Запропонована організація занадто велика. Але чи не є сама думка безмежно великою? 2. Нинішній час смутно, хаотично розділяється над тим, що з'єднує. Але чому ґрунтовно не з'ясувати розбіжності, щоб звільнитися від думок? 3. Організація розів'ється згодом сама, без того, щоб її потрібно було встановлювати. Але кращі розуми відмовилася від фаталізму в будь-яких галузях, підкоривши її, щоб самим безпосередньо керувати долями. Ідея кинута. Завжди знайдеться час представити нові аргументи або поглибити колишні.

Ж. Організація Документації повинна бути здійснена в п'ять прийомів:

1. Книга й Документ. - Організація безлічі графічних і інтелектуальних даних, щоб із цього створити єдність книги й документа: а) Звичайна книга, б) Універсальна Книга (Енциклопедія).

2. Колекція Книг і Документів. - Організація безлічі книг і документів: а) Звичайні збори (Бібліотеки, Бібліотеки періодики, Бібліотеки образотворчих матеріалів, Фототеки, і т.д.). б) Універсальні збори (Bibliotheca Universalis, Iconographia Universalis).

3. Органи або Бюро Документації: а) спеціалізовані або локальні Бюро, б) Універсальне бюро.

4. Універсальна мережа Документації: а) Центр Мережі, б) Станція Мережі.

5. Кореляція: а) з розумовою працею, б) зі світовою Організацією.

РІЗНІ ПРИНЦИПИ

Потрібно здійснити принципи: 1) єдності; 2) універсальності; 3) розширюваності; 4) раціоналізації, нормалізації, стандартизації; 5) співробітництва; 6) гласності; 7) безперервності зусиль.

Єдність (Складність)

Єдність полягає в тому, щоб всю Документацію уявляти собі як одну сукупність і постійно прагнути до того, щоб до цього повертати все, що мало б тенденцію від цього віддалятися.

Універсальність (Повнота)

Запропонована загальна організація охоплює різні види документів, зборів і органів у наступні чотири етапи:

1. Універсальний прототип (ідеальний). Наукове мислення, з'єднане з винахідництвом, установлює в ідеалі, теоретично бажаний стан організації в сукупності й вроздріб. Воно створює для кожної частини Універсальний Прототип, що має чисто ідеальний характер, постійно здатний до розвитку й перегляду.

2. Стандарти: за згодою встановлюють єдині стандарти для всіх типів документів, зборів і органів. Вони оформляються як рекомендації, правила й угоди.

3. Документи, колекції й органи універсального типу дотримуються стандартів, що встановлені та застосовуються у всіх частинах або, Універсальної Мережі. Ці колекції повинні б бути позначені систематичною номенклатурою з міжнародними термінами (латинською мовою). Editio Universalis, Bibliographia Universalis, Bibliotheca Universalis. Atlas Universalis. Projectio Universalis. Encyclopedia Universalis. Museum Universale.

4. Центральні колекції й органи, а також сукупності, утворені за згодою під керуванням центральних органів, утворюють кооперацію.

Розширюваність (правило).
Універсальні методи
і особливі застосування

А. Установлені методи розширювані. Вони можуть бути розвинені в різному ступені, але починаючи з вищого ступеня, тобто з максимуму зрозумілості й складності.

Кожний елемент методу й організації припускає градацію ступенів, від найбільш простої до найбільш складної (дуже мала, мала, середня, досить більша, дуже більша) за принципом «та, котра здатна на більше, може й менше». Методи, призначені для універсальної документації, не виявляться, таким чином, непридатні для особливі документації.

Б. Застосування цих загальних принципів дозволяє зробити наступні спостереження: 1. Докладні правила каталогізації, які важливі для опису рідких видань, наприклад, інкунабул, наприклад, можуть бути скорочені до двох ліній і навіть однієї лінії. 2. Класифікація може бути спрощена до того, щоб користуватися тільки 1, 2 або 3 розподілами, деякими загальними визначниками (мови, наприклад) або не використовувати їх зовсім, або тільки або навіть десятковий знак. 3. Матеріальна форма каталогу може бути картковою, з карток брістольського картону або скороченою, якщо це необхідно, у вигляді друкованого або рукописного каталогу тому. 4. Книги й статті будуть аналізуватися, і для цієї мети є правила, але має бути втримуватися від будь-яких аналітичних зауважень, від переказу втримування або критики. Зможе застосовуватися повна система копіювання й посилань, або вони будуть обмежені найбільш істотними. 5. В організації бібліотеки й зборів самих документів можна буде розташовувати одиниці зберігання в точній відповідності із класифікацією, а при багаторазових посиланнях вставляти на їхнє місце картонні заступники в такій кількості, в якому ці посилання є в каталозі; навіть більшу енциклопедичну бібліотеку можна буде розділити на частині, що відповідають головним розподілам класифікації, таким чином, щоб наблизити самих працівників до видань і дати їм вільний доступ до полиць.

Але можна застосувати принцип систематичної класифікації по полицях тільки в читальному залі й тим самим дати вільний доступ до полиць, у той час як у книгосховище застосувати розміщення в порядку надходження видань; тоді вимогою на їхнє одержання зі сховища був би порядковий номер інвентарного списку з неодмінним обліком, якщо буде потреба, різних фондів, утворених

колись.

В. Так універсальні методи утворюють як би загальний резервуар. Кожному органу буде належати право самому визначати ступінь, у якій він їх буде застосовувати й поширення, що він вважає потрібним їм дати. Посібник з Методів буде доповнено письмовими інструкціями, розробленими в кожній установі, і в них будуть включені рішення, прийняті при використанні цього підручника.

Г. Принцип методу розширення припускає кілька переваг: 1. Робота, пророблена один раз, у який би те не було елементарного ступеня, буде придатна для використання в будь-якій наступній роботі. Знаючи точно, куди йдеш, можна починати з будь-якого кінця, маючи можливість у будь-який час робити краще й повніше, протистояти росту або надмірності зборів відповідно до нових вимог. 2. Ті, хто повинен організовувати більші масиви документів (бібліотека, каталог, архіви, служби й все, з ними пов'язане) почувають себе в робочому єднанні з усіма тими, хто в усьому світі застосовує подібні методи, здатними як вони розвивати й вдосконалити методи й станції універсальної мережі й бути активно пов'язаними із центром Універсальної Документації. 3. Для тих, хто повинен користуватися цими зборами документів і прибігати до послуг Бібліотек і Установам документації, це вигідно, оскільки вони повинні знати тільки один метод, загальний, синтетичний, єдиний, незважаючи на ступінь їхнього розвитку; це дозволяє виграти час і більш ґрунтовно використовувати документальні ресурси цих установ. 4. Стає все більше можливим встановлення співробітництва в здійсненні деяких робіт і послуг. Прогрес дійшов до концепції Єдності Документації, що відповідає Єдності Знань: завдяки Думці всі Бібліотеки, всі Архіви, всі Музеї, всі документаційні Бюро світу становлять ідеальні галузі єдиної великої Універсальної Організації, всі добутки якої перебувають у розпорядженні всіх шляхом безкоштовного читання, перегляду, консультації, видачі, копіювання або обміну.

«Ut omnes uniti sint». Тут у центрі загальної проблеми теперішнього часу й також всіх часів виявляється індивід і суспільство, егоїзм і альтруїзм. Чи має людина перевагу у вищих формах соціальності (солідарність, братерство); чи здатне піднятися до них свідомим, раціональним, керівним, постійним зусиллям?

Безсумнівно, це зусилля виправдовується тільки, якщо є обмін, взаємність, взаємодопомога. Але треба ж починати й усвідомлювати, що завершальний цикл розширення, універсальності й всемирності не зруйнує сфер індивіда, суспільних інститутів, нації, але, навпроти, очистить їх від того егоїзму, що заважає самому їхньому розвитку.

Раціоналізація, нормалізація, стандартизація

А. Правила, яким треба впливати при стандартизації документації, не могли б бути довільними. Вони повинні бути координованими не тільки між собою, але й з усіма іншими стандартами й, головним чином, зі способами найбільш відвернених дій, тому що вони найбільш природні або відповідають суспільній практиці.

Б. Природні рухи засновані на переважному вживанні правої руки. Всі активні жести, всі ті, які вимагають справедливості, чинності, милосердя, зроблені правою рукою.

Адже рух правої руки визначається положенням великого пальця, що, накладаючись на інші пальці, робить із руки інструмент хапання, здатний тримати знаряддя, посуд і легко з ними управлятися. Це визначило положення пера й напрямок листа, що у країн Заходу йде універсально ліворуч праворуч і зверху долілиць.

Права сторона визначає почесне місце. (Це місце визначене вже Євангелієм: Христос сидить по праву руку Батька). Це можна виправдати легкістю приходити на допомогу тому, кого хочуть відзначити. На ходу пропускають інших праворуч, так, як, якщо йдуть назустріч, легше привітати їхнім капелюхом, подати руку.

В. У документації природно найбільше додержуватися звичаїв книги й книжкової сторінки. Цей веде до чотирьох напрямків або головних підстав: 1) Ліворуч праворуч (напрямок листа й читання); 2) Регулярне повернення в початок нового рядка, потім сторінки, замість проходження лінії й довжини паперу; 3) Нижній лівий кут - підстава всіх вирівнювань. Цей кут завжди визначений, яким би не був розмір.

Звідси наступні додатки: 1. Книги розміщуються на полках ліворуч праворуч, зверху долілиць, відновляючись після кожної полиці й після кожного

прольоту. 2. Картки в картотеках розташовуються попереду назад; хронологічний порядок карток так само йде попереду назад; ящики розташовані зверху долілиць і рядами, відмінними від одного ящика. 3. У досьє, старі листи розташовуються першими. 4. У файлах і клясерах роздільники містяться перед документами а не за ними; виступаючі кінці стрічечок і виїмки (для швидкого орієнтування) розташовані ліворуч праворуч і в точному порядку підпорядкування

Кооперація. Співробітництво

А. При виконанні роботи людина може мати двоє відносин: ізоляції або кооперації. Не можна створити ніякий добуток просто по команді, даної предметам, треба, щоб робота здійснювалася послідовно. Можливо, що людина здійснить послідовність необхідних операцій розподілом, введенням у свою власну роботу, але можливо також, що по різних мотивах у розподіл завдань будуть включені інші люди. Це переважно акт соціалізації. Мотиви можуть бути примусом, обміном вартості або незацікавленням актом, як з погляду іншої особи, так і виходячи з роботи, яку треба виконувати.

Б. Коли відносини стали міжнародними, вони привели до міжнародного співробітництва. Відтепер важливо припускати й обговорювати питання документації також під універсальним і світовим кутом зору.

В. Тут ставиться питання обов'язковості або волі кооперації. Чи всіма можливими треба способами його здійснювати, коли необхідний мінімум у будь-яких областях? Приклад Радіо типовий. СРСР діє там по-своєму, він не сприяє світовій організації хвиль; він створює власні частоти хвиль у всій системі, здійснюваної іншими країнами.

Г. У методах, на яких засноване співробітництво, є п'ять етапів: 1. Вони починаються з теоретичної ідеї; 2. Потім вони застосовуються індивідуально; 3. Потім вони є предметом рекомендацій; 4. В остаточному підсумку, стають правилами; 5. Можна передбачати момент, коли закони, а також угоди й міжнародних договорів, укладені між керівництвом, зроблять обов'язковими деякого правила, без яких фундаментальні роботи не можуть тривати.

Публічність добутоків і наукових праць

Ця публічність є основою всього того, чим є саме видання книги, що визначається самим словом «публікація». Є розходження між можливістю знати

факти й зусиллями, що вживаються для знайомства з ними дійсно дуже великої кількості людей. Наука, техніка, промисловість, ведення суспільних справ повинні поступово переходити від стану таємності до стану гласності. Гласність вже існує для законів, патентів, цивільного кодексу, актів громадянського стану, адміністративних повідомлень, таких, як статистика.

Численні види робіт, які чекають своєї черги знайти гласність, будуть змушені здійснити їхню реєстрацію в спеціальні бюро, де кожний зможе одержувати необхідні копії (експедиція).

Регулярність зусиль. Етапи

Існує більша різниця між створенням будь-якої справи з потужними ресурсами ідей, людей, грошей і необхідністю організації, що з'єднала б існуючі елементи, що мають власні засоби існування й керування. Можна одержати все примусом у першому випадку; треба очікувати всього від доброї волі в другому випадку. У цьому випадку разюча аналогія між науковою організацією й науковим синтезом. Це постійно й спонтанно відбувається в житті, в основному з особливих аналітичних результатів і з їхнім завершенням у загальних директивах і принципах, сформульованих розумами синтезаторів.

Цей синтез відбувається, так сказати, всередині нього самого. Книга, яку треба організувати, - вживаючи реальність, і її органи функціонують подібно всім соціальним органам, частиною спонтанно, частиною обдуманно, розважливо, обумовлено. Тіло Документації (*Corpus documentarium*) дає основу й носій бібліологічному втримуванню (*Materia bibliologica*), що ріднить його з наукою, мистецтвом, літературою, технікою й будь-якою діяльністю, важливо тільки не руйнувати того, в чому провадять заміну, реформувати тільки в загальних рамках, вміти розрізняти тактовно й тонко те, що треба залишати в житті й те, що треба, навпроти, поміщати в логічну й природну рамку. У результаті, вся встановлювана й обумовлена реорганізація повинна відбуватися по етапах, обумовленим обставинами.

БІБЛІОЛОГІЧНИЙ СИНТЕЗ

ПРОБЛЕМИ ДОКУМЕНТАЦІЇ. НАЙБЛИЖЧІ ПРОБЛЕМИ

Є проблеми старі й проблеми нові. Проблеми Бібліотек і Зборів книг, а також Бібліографії й Каталогграфії вирішені теоретично. Методи й організація були встановлені; тільки їхнє застосування спізнюється.

Нових проблем, які привертають увагу, три: 1. Як публікувати книги й документи, що відповідають вимогам оптимальної документації. 2. Як з випущених книг робити книги більше загального втримування, трактати й енциклопедії, розширюючи їхню концепцію до стану універсальної для кожної науки книги, енциклопедії в обновлюваних синтетичних і аналітичних таблицях, здійсненої в досье-клясерах, складання яких доручено спеціальному для кожної галузі органу, залежному від асоціації або міжнародного конгресу. 3. Як організувати систематичне й узагальнене читання або використання книг і документів.

ВИРІШАЛЬНА ПРОБЛЕМА: ГІПОТЕТИЧНІ ОПТИМАЛЬНІ РІШЕННЯ

Щоб краще оцінити значення запропонованих рішень, давайте представимо на одну мить проблему, вирішену в оптимальних умовах. От три гіпотези:

А. Крайнім випадком був би, мабуть, такий, у якому для рішення було б необхідно вдатися до книги й документації. Цей випадок був би гіпотезой чистого розуму, що має в будь-який момент інтуїтивне знання й доповнюючий будь-які предмети, які є, були й будуть. Це теологічна гіпотеза Божества й усього розуму, що співпричетний його всезнаючій, вічній природі. Для Богів, для ангелів і для вибраних необхідним пунктом є записане й документоване. (Справедливо, що Біблія, написана для Людей, виявляє, що на Небі є більша книга, у яку пильні ангели постійно записують заслуги й неварті вчинки кожного для того, щоб полегшувати проведення Страшного суду). Ця перша гіпотеза стала б, можливо, частково реалізованою Людством, якби воно зуміло затвердитися й удосконалитися у відкритті порядку, названого сьогодні «метафізикою». Узагальнений стан проникливості й передчуття забезпечило б право на існування документа.

Б. Менш абсолютна, але усе ще дуже радикальна гіпотеза припустила б, що всі знання, всі повідомлення можна було б зробити досить компактними, щоб

вони могли втримуватися в деякому числі праць, розташованих на робочому столі на відстані витягнутої руки, і, будучи індексовані таким чином, щоб легко давати консультацію по максимуму. У цьому випадку письмовий Світ у сукупності Книг був би дійсно доступний кожному. Універсальна Книга, утворена всіма Книгами, стала як би додатком до Мозку, субстратом самої пам'яті, механізмом і інструментом, зовнішнім стосовно розуму, але таким близьким до нього й настільки ж здатним до вживання, що вона була б дійсно чимсь начебто органа, що доповнює, зовнішньою його прибудовою. (Давайте не відмовимося тут від образу, що представить нам структуру гектоплазми) У цього органа була б функція відтворювати нашу істоту «ubique et eternal».

В. Звідси третя гіпотеза, реалістична й конкретна, котра могла б згодом виявитися цілком реалізованою. У ній Робочий Стіл не завантажений більше ніякими книгами. Замість них піднімається екран і перебуває в досяжності телефон. Там далеко, у величезному будинку - всі книги й всі відомості, з необхідним запасом простору, що потрібно для їхньої реєстрації й керування ними, з усім довідковим апаратом каталогів, бібліографії й покажчиків, з усім багаторазовим відбиттям даних на картках, аркушах і в документах, з вибором і перерозподілом даних, проведеним добре підготовленим постійним персоналом. Місце нагромадження й класифікації даних стає також місцями дистанційного провідного або бездротового поширення, телебачення, або телетографії.

Звідти, показують на екран сторінку, яку треба прочитати, щоб довідатися відповіді на питання, задані по телефоні або бездротовому телефону. Екран був би подвійним, вчетверо більша або десятикратним, якщо мова зайшла б про збільшення текстів і документів, які треба одночасно зіставити; був би також підвішений гучномовець, якщо прочитані дані повинні були б бути доповнені почутими, якщо бачення повинне було б бути доповнено слуханням. Така гіпотеза виразно сподобалася б будь-якому Уелсу. У

Утопія сьогодні, тому що вона ще ніде не існує, вона могла б виявитися дійсно реальністю завтра, аби тільки тільки ще вдосконалилися наші методи й наші інструменти. І це вдосконалення могло б дійти, можливо, до того, щоб зробити автоматичним виклик документів на екран (просто за номерами класифікації, книг, сторінок); а також послідовне їхнє проектування, аби тільки

всі дані були перетворені у свої аналітичні елементи й розташовані так, щоб відбір даних здійснювався машинами-селекторам.

Якою би багатою Уявою не були породжені такі гіпотези, Бібліологія - наука систематична й міркує про книгу - повинна давати їм місце. Будь-яка наука в наші дні, якщо не зуміє дотримуватися деякої гіпотези, що визначає синтетичну кінцеву мету, не буде захищена проти розсіювання й блукання в нескінченному лабіринті маленьких аналітичних досягнень. Хімія стала справжньою наукою завдяки гіпотезі про єдність речовини. І досягнення авіації були визначені міфологічною гіпотезою Літаючого Ікара.

МАЙБУТНЄ Й ПРОГНОЗ КНИГИ ФАЗИ РОЗВИТКУ

Еволюція Документації розвивається в шість етапів. На першій стадії Людина сприймає Реальність Світу своїми органами почуттів. Безпосереднє, інтуїтивне, спонтанне й необдумане знання.

На другій стадії він обмірковує Реальність і акумулює досвід, узагальнюючи, інтерпретуючи, він створює нове про неї подання.

На третій стадії він вводить Документ, що реєструє те, що сприйняли його органи почуттів і те, що створила думка.

На четвертій стадії він створює науковий інструментарій, і Реальність починає тоді здаватися збільшеною, деталізованою. Інший Світ послідовно виявляє всі свої розміри.

На п'ятій стадії Документ втручається знову, щоб безпосередньо зареєструвати результат, отриманий за допомогою інструментів. Документи й інструменти тоді настільки об'єднані, що не є більше двох відмінних предметів, але єдиний - Документ-Інструмент. На шостій стадії, на якій всі почуття найбільшою мірою розвиваються, а інструментарій, що реєструє, установлений для кожного з них, коли нові почуття виходять із первісної однорідності й спеціалізуються, у той час як розум удосконалює концепцію, у цих умовах передбачається Гіпер-Інтелект. «Почуття - Сприйняття - Документ» - предмети, поняття суцільні. Візуальні документи й звукові документи доповнюються іншими документами - тактильними, смаковими та іншими. На цій стадії також «непочуттєве», невідчутне стане чутливим і видимим конкретним посередником

інструмента-документа. У свою чергу, ірраціональне, все те, що непередано й чим зневажили, і що через це повстає й хвилюється, як це трапляється в наші дні, ірраціональне знайде своє «вираження» поки ще не відомими шляхами. І це буде дійсно стадія Гіпер-Документації.

УНІВЕРСАЛЬНА КНИГА

А. Майбутня книга (завтрашня книга, книга майбутнього) це та, котру ми подумки можемо розглядати як ту, котра перемінить нинішню книгу.

Треба відрізнити майбутню книгу, природного й спонтанного продукту неконтрольованих і некерованих чинностей, від майбутньої книги, раціонального продукту цілеспрямованого спостереження, індукції, дедукції, уяви, створення.

Дослідження, що стосуються книги, що народжується, повинне випереджатися вивченням існуючої книги, що послідовно розглядає кожну із тридцятилітніх її матеріальних частин, кожну зі структур, кожну з її функцій, кожний її аспект.

Зміни торкнуться всіх цих елементів одночасно, і все будуть взаємно реагувати на всіх.

Тип документа майбутнього повинен включати, таким чином, всі успадковані можливості, приєднані до тих, які він буде, можливо, ще здобувати; це буде синтез найбільш ефективних придбаних характеристик, приєднаних до тих остаточним, які повинні бути йому призначені.

Б. Бібліологія, що вже розглядає всі Книги як одну неспинно, що збільшується Книгу, повинна давати цьому явищу більше повне здійснення. Те, що нам треба, це - «Сума Сум», «Summa Summarum», «Універсальна Книга». Все вміння полягає в тому, щоб усе, що є істотного для використання у всій Документації, що, містить це знання неуважним, з повторами, неупорядкованим, максимально впорядкувати відповідно до можливостей аналітичного й Синтетичного дослідження.

В. Давайте припустимо, що всі існуючі досягнення книги, ті, які запропоновані, і ті, які можливі, здійснені одночасно в тих самих документах або сукупностях документів, і притім у широкому масштабі. У нас виникне так само одночасно стан інтеграції й оптимізму, до якого потрібно прагнути всіма чинностями. Це буде, якщо обмежитися короткою назвою, Універсальна Книга

(або, користуючись іншими визначеннями, ідеальна, справжня, синтетична, інтегральна, оптимальна, майбутня, передвіщена книга). Її теоретична й практична розробка, що постійно розвивається, що переглядається, поновлювана повинна була б постійно бути центральним пропонованим добутком, предметом загальних зусиль.

Передбачається, що відповідно до гіпотетичного формулювання, про неї могли б говорити: «Універсальна книга, у цей час - А (виражаючи тут всі характеристики); коли в цій книзі будуть здійснені також елементи Х або Y, тоді елемент Z, що ми пропонуємо тут, стане можливим. Приклад: «Коли буде кольорове кіно, можна буде встановлювати кольорові рулони паперу й, отже, одержувати дешеві розфарбовані книги».

Г. Прогрес книги відбувається в чотирьох напрямках:

- 1) маленькі досягнення, властиві властиво розвитку кожної книги;
- 2) досягнення, що випливають із робіт, пов'язаних із сукупністю книг;
- 3) досягнення в області заміників книги;
- 4) досягнення, які випливають із усвідомлення всіх інших досягнень і принципу, відповідно до якого еволюція повинна тривати.

Д. Нова форма книги буде укладатися: 1) у безперервному розподілі (картки, аркуші, документи); 2) у перерозподілі елементів; 3) у співробітництві; 4) в аналізі - синтезі (картини - схеми); 5) у розвитку резюме; 6) в авторизованому контролі, здійснюваному великими асоціаціями; 7) у теорії й у міжнародному застосуванні; 8) у Книзі-Інституті або Інституті-Книзі, присвяченому кожній науці й приєднаному до Центрального Інституту.

Е. Як ми зуміємо стиснути, скоротити, спростити, зробити науку відповідному нашому часу? Вона стала настільки великою, що вона загрожує придушити мозок людини, у той час як він повинен був би панувати над наукою. Декарт, Лейбніц ще знали всю науку. Найбільший учений наших днів Пуанкаре знав всю математику, фізику й частину природних наук. И це все. Стали необхідні рішучі заходи, і серед них слід зазначити наступні: 1) більший поділ праці; 2) співробітництво в роботі; 3) створення спеціальних інформаційних центрів, куди всі мали б право звертатися з будь-яких спеціальних питань; 4) систематизація або синтез, які заміняли б мільйони деталей декількома певними

законами або загальними пропозиціями; 5) математика, що завдяки своїм формулам є потужними коштами конденсації; 6) візуалізація шляхом розвитку наочних (а саме схематичних) коштів подання; 7) розвиток інтелектуальних машин; 8) випромінююча книга, виготовлені для читання всіма, або шляхом індивідуального читання й прослуховування бажаної книги, або радіофонічним запитом на індивідуальні відомості; 9) телебачення: книга, документ, які на вимогу забезпечать читання на екрані телевізора, або для всіх, або для кожного. Можна собі представити чекаючи телебачення, книги, записані на фонографічній пластині й перебувають у постійному продажі: кожна книга мала б свою довжину хвилі й надавалася б для прослуховування.

Ж. Загальне інтелектуальні досягнення буде залежати також від наступних умов, які все ставляться до Документації:

- 1) простий, потужний, більше загальна мова;
- 2) більше логічна, більше універсальна класифікація й більше однакова нотація;
- 3) більше уніфіковане, швидке й читається письмо;
- 4) більше загальні ілюстрація й наочне зображення;
- 5) більше повна механізація: можливість говорити перед апаратом, що вів би негайно письмову транскрипцію мови; навпаки, можливість представляти текст, написаний у машині, що це прочитає вголос зрозумілим голосом;
- 6) виклад одночасно більше аналітичне й більше синтетичне;
- 7) порівнянна й краще структурована наука.

КЛАСИФІКАЦІЯ. АБО КЛЮЧ ДО СУМНІВУ В ДУМЦІ Й ДОКУМЕНТІ

А. Людство перебуває на повороті своєї історії. Безліч придбаних даних прекрасно. Потрібні нові інструменти щоб їх спростити й стиснути, або коли-небудь ми не зуміємо їх зрозуміти й перебороти утруднення, які придушують розуміння й перешкоджають здійсненню досягнень, які воно припускає й до яких ми прагнемо.

Б. Первісні Знання, Діяльність, Чутливість були дуже прості й тісно зв'язані між собою. Створена тоді Мова була коштами вираження й одного й іншого. Вони відкрили людині нові обрії й дозволили впоратися з першими труднощами. Мова, дійсно, давала йому кошти вдосконалювати внутрішню Думку й пам'ять. Він дав у його розпорядження інструмент, що дозволив йому, так сказати,

наближати до себе всі речі, згадувати їх, аналізувати, з'єднувати. Був винайдений Лист, інші кошти вираження, спочатку ідеографічне, потім алфавітне. Логіка формувалася паралельно із Граматикою й письмовою Літературою. Траплялося, що слова утворювалися окремо, але вони впливали один на одного й склали систему мови. Після тривалого часу один тільки розгляд мови привело людини до створення своєї Науки й своєї Філософії. Наступив день, коли затвердився Метод як регулярні кошти розглядати речі самі по собі, виявляти в них нове, відсувати мову на другий план.

Систематизація знань завдяки цьому була збільшена. Наукова Термінологія зробила свої перші кроки, і алфавітний лист виявився недостатнім, так що довелося дати місце Позначенню й Наочному Зображенню, а також Систематиці. З'явився Вимір, тобто порівняння, точне й виражене в числі, і завдяки йому науки потроху погоджувалися з методами Математики, що проложили дорогу до розрахунку й прийняли дедуктивну форму. Тим часом затвердила себе Техніка, термін, що у широкому змісті означає додаток наук до проблем життя. Властиво Діяльність повністю змінилася. Вона зробилася розважливою, об'єднавши все більше й більше широкі сукупності шляхом Організації, Стандартизації, а серійним виробництвом вона збільшила свою Ефективність.

В. Такий загалом ескіз революції, що трапився, справжній детермінізм фактів, зв'язаних і породжених один з одним.

Справжній момент характеризується синхронним існуванням всіх послідовно придбаних елементів. Він відзначений також необхідністю панування над ними деякої ідеї або формулювання вищого порядку. Якщо ця ідея не втрутиться, є великий ризик побачити ці елементи неуважними, конфронтуючими, суперечливими. Якщо залишити всі як є, ми не зуміємо здійснити наші очікування більших досягнень. Інакше кажучи, наша епоха жадає Синтезу. Вона переконана у фундаментальній єдності речей і взаємозалежності всього того, що їх становить.

Вона знає, що, які б не були структура й суть реальності, вона може опанувати нею й осмислити її, тільки власним розумом, вищий закон якого - єдність. Пріоритетним у її навчанні, таким чином, є Універсалізм, тобто система, що охопила б будь-яку річ. Універсалізм для Думки (синтез, або загальна

Філософія науки), для Діяльності (загальна економіка, або організація), для Емоцій (координація чутливості й союз мистецтв), для Вираження (загальна система для передачі думки, дії й емоцій у зрозумілих термінах; щоб з максимумом гнучкості представляти всі їхні сторони й сукупності).

Г. У таке середовище поміщена Класифікація. Добре зроблена Наука - це Система, а система - це класифікація. Велика, нормальна, регулярна Діяльність - це здійснений порядок, а порядок - це класифікація. Повноцінна чутливість - це Гармонія вражень і почуттів, а гармонія - це класифікація.

Так у класифікації як в інтелектуальному інструменті вищого синтезу повинні зустрітися й системи думки, і порядок дій, і гармонія чутливості. Але щоб існувати в області повідомлюваних реальностей, класифікація повинна бути виражена. Її вираження саме могло б бути тільки синтетичним і, отже, воно повинне, у свою чергу, освоювати досягнення, на які не можуть більше претендувати наші бідні мови й наша стара писемність. Вона повинна з'єднати одночасно найкраще з того, що принесли наукова Термінологія, Нотація, схематичне Наочне зображення, Вимір і Стандартизація, Математика (алгоритм, формула, рахунок).

Д. Форма мови здійснює переважний вплив на форму розуму. Мова неусвідомлено керує нашим мисленням, тому що він істотний елемент думки. Створити синтетичну Класифікацію з лаконічним позначенням ідей - це значить зробити розумним справжню універсальну письмову мову, здатна могутньо діяти у формі самої Думки.

Е. чи Можливо досягти такого передбачуваного ідеалу? Уже наближення до нього створює явна перевага. Цей ідеал дозволяє уточнити побажання, перші умови.

СТРУКТУРА ЗНАНЬ

Тим часом, коли Документація переборе новий етап, вона стане дійсно активної; вона розгляне саму структуру різних систем наших знань, які називають Науками. Як мало цим займаються в цей момент, і яких більших результатів можна чекати від простого випадку, коли дані виявляються поруч, від угруповання предметів в емпіричному порядку програм системи утворення, які визначають, у свою чергу, публікацію курсу й фіксують традиційну й класичну

форму, у яку потім віділлються всі емпіричні дані.

Якщо вивчення публікацій змушує представити справжню металургію бібліографії, якщо вона буде прагнути до того, щоб витягати коштовний метал з непридатної породи, то ще більш важлива паралельна проблема - із дня на день установлювати рамки синтезу фактів і ідей.

Вона стосується самих глибинних елементів думки. Порівняння між всіма науками, між всіма їхніми методами, всіма їхніми результатами припускає більші спрощення, подібні тим, які Мах вносив в опис процесу Мислення в пошуках економії, завдяки законам, які він хотів зробити усе більше зрозумілими, завдяки поясненням, які він постачав усе більше значимими фактами. Це саме та робота, яку можна було б назвати «позначка-бібліографією», оскільки вона наближається до трансцендентальних областей.

КНИГА-КОШТИ УНІВЕРСАЛЬНОСТІ, ВІЧНОСТІ

Кіно, запис звуку, радіо, телебачення - ці інструменти, прийняті за помічників книги, стали фактично новою книгою, найбільш потужними коштами поширення людської думки.

Радіо не тільки зможуть слухати скрізь, але по ньому можна й говорити будь де. По телебаченню зможуть бачити не тільки те, що відбувається скрізь, але кожний зможе показувати те, що він захоче з того місця, де він буде перебувати. Мову, музику, театр, музей, спектакль, демонстрація, кожний у своєму кріслі їх почує, побачить, буде на них бути присутнім і навіть зможе їм аплодувати, їх привітати, співати з ними хором, брати участь у їхніх лементах, кричачи разом з усіма.

Бути скрізь, все бачити, все чути й всі знати, чи не є це досконалістю й повнотою, які людина як вищу честь і вище благо приписав самому своєму Богові. Завдяки цим інструментам універсальності й вічності людина наблизиться, таким чином, до положення божества, до положення божественних обранців, тобто созерцаючих випромінювання Загальної Реальності.

Все це, нітрохи не менше, а, можливо, і більше, перебуває під владою Книги!

ЗАМІСТЬ ПІСЛЯМОВИ

Поль Отле - широко мислячий і один із самих результативних вчених не тільки в області документальних комунікацій, але й у політології, економіки, міжнародного інтелектуального співробітництва. Всі ці настільки різнопланові, здавалося б області були близькі йому, тому що всі їх поєднує документ, без якого їхнє функціонування неможливо. Оскільки світ зараз іде по шляху гіперсепаратизму, у майбутньому його здатна інтегрувати єдино документація, уніфікована по всіх параметрах, - таке було його життєве кредо. Він багато чого зробив для його теоретичного обґрунтування й практичного впровадження. Багато чого з його задумів і прогнозів втілюється в трохи видозміненій формі, до багатьох його ідей людству ще має бути дорости.

Поля Отле запропонував	ступінь реалізації
– широке трактування поняття документ;	– визнана в усьому світі;
– Універсальну десяткову класифікацію;	– визнана в усьому світі;
– стандартний формат каталожної, діловодної й ін. карток;	– визнаний в усьому світі;